

Till statsrådet och chefen för näringsdepartementet

Genom beslut den 20 maj 1998 bemyndigade regeringen chefen för Närings- och handelsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över det gällande systemet med leveranskoncessioner för försäljning av el och analysera om systemet bör avskaffas eller i någon form permanentas.

Med stöd av bemyndigandet förordnades den 15 juli 1998 generaldirektören Lars Ljung som särskild utredare.

Den 30 september 1998 förordnades som sakkunniga civilingenjören Carl Mattsson (Svenska Kommunförbundet), verkställande direktören Jan Samuelsson (Sveriges Elleverantörer), civilingenjören Thorstein Watne (Svenska Kraftverksföreningen), samt departementssekreteraren Karin Widegren (Närings- och handelsdepartementet). Samma dag förordnades som experter biträdande avdelningschefen Stig-Arne Ankner (Konkurrensverket), juristen Olle Högrell (Statens energimyndighet), ombudsmannen Anders Mattsson (Hyresgästernas Riksförbund), chefsjuristen Bertil Persson (Affärsverket svenska kraftnät), verkställande direktören Christer Söderberg (SERO), byrådirektören Carin Wahren (Konsumentverket), samt departementssekreteraren Andreas Zsiga (Närings- och handelsdepartementet).

Från uppdraget som expert entledigades den 28 oktober 1998 byrådirektören Carin Wahren och förordnades byrådirektören Sylvia Lindell (Konsumentverket). Från uppdraget som expert entledigades den 14 december 1998 juristen Olle Högrell och förordnades civilingenjören Annelie Gabrielson. Från uppdraget som sakkunnig entledigades den 1 januari 1999 verkställande direktören Jan Samuelsson och förordnades elhandelschef Ulf Sävström. Från uppdraget som expert entledigades den 1 mars 1999 departementssekreteraren Andreas Zsiga.

Den 27 augusti 1998 förordnades avdelningsdirektören Svante Eriksson att vara sekreterare i utredningen. Samma dag förordnades civilekonomen Annica Lindahl att vara biträdande sekreterare.

Den 15 mars 1999 förordnades juristen Iris Heldt samt juristen Olle Högrell att vara sekreterare i utredningen under perioden den 15 mars till den 15 april respektive den 15 mars till den 4 april 1999.

Utredningen har antagit namnet LEKO-utredningen.

Experten Christer Söderberg har avgett ett särskilt yttrande.

Härmed avlämnas utredningens delbetänkande Öppen elmarknad
(SOU 1999:44).

Stockholm den 1 april 1999

Lars Ljung

/Svante Eriksson
Annica Lindahl

Innehåll

Sammanfattning	5
Författningsförslag	11
1 Utredningens uppdrag och uppläggning.....	15
1.1 Direktiven.....	15
1.1.1 Utredningens ursprungliga uppdrag	15
1.1.2 Utredningens nya inriktning	16
1.2 Arbetets uppläggning	18
1.3 Betänkandets disposition	19
2 Samlad bedömning av system för schablonavräkning	21
2.1 Gräns för schablonavräkning.....	22
2.2 Modell för schablonavräkning	25
2.3 Konsekvenser för kunden av att schablonavräkning införs.....	26
2.4 Tidpunkt för införandet och behov av fortsatt arbete.....	27
3 Vissa frågor kring leverantörsbyten.....	29
3.1 Hantering av kostnader vid byte av elleverantör	29
3.1.1 Kostnader vid leverantörsbyte.....	29
3.1.2 Förhållandena i Norge och Finland	31
3.1.3 Överväganden och förslag	32
3.2 Uppsägningstid vid leverantörsbyte och behov av fasta bytesdagar	34
3.3 Övergångsregler angående uppsägningstid.....	34
4 Vissa frågor kring timmätning efter den 1 november 1999	37
4.1 Eventuell kompensation till kunder som installerat timmätning	37
4.1.1 Regelverket	37
4.1.2 Antal möjliga fall och utrymme för en eventuell kompensation	38
4.1.3 Överväganden och förslag	39

4.2	Nyttjande av timmätarutrustning under schablongräns 40
4.2.1	Kunder under schablongränsen som idag har timmätare 40
4.2.2	Kunder under schablongränsen som vill installera timmätare..... 41
4.3	Takpris efter den 1 november 1999 41
4.4	Installation av timmätare över schablongräns..... 42
4.4.1	Övergångsperiod för installationer av timmätare över schablongräns 42
4.4.2	Hantering av kostnader för installation över gräns för schablonavräkning..... 43
5	Konsumentskydd när leveranskoncessionssystemet upphör..... 45
5.1	Vissa allmänna utgångspunkter 45
5.2	Situationer som kan behöva regleras..... 46
5.3	Överväganden och förslag 47
5.3.1	Rätt till förlängning av elleverans 47
5.3.2	Anvisad elleverantör..... 48
5.4	Myndighetstillsyn..... 50
5.5	Sammanfattning..... 51
6	Övergångslösning beträffande skyddet för små elproducenter 53
6.1	Bakgrundsfakta kring den småskaliga elproduktionen 54
6.2	Överväganden och förslag 56
6.2.1	Utgångspunkter 56
6.2.2	Vad är en rimlig ersättningsnivå?..... 57
6.2.3	Tänkbara alternativ för mottagningsplikten..... 59
6.2.4	Kompensation för merkostnaden..... 62
6.2.5	Samlad bedömning avseende mottagningsplikt 64
6.2.6	Möjliga finansieringskällor 65
6.2.7	Sammanfattning och förslag 66
7	Konsekvenser för leveranskoncessionärerna av en fri elmarknad 69
7.1	Konsekvenser som uppstår oberoende av när schablonavräkning införs 69
7.2	Konsekvenser som beror på att schablonavräkning införs den 1 november 1999 70
7.3	Förändringens förenlighet med regeringsformen och Europakonventionen..... 72
7.4	Sammanfattning..... 74

8	Undantaget för elleveranser inom fjärrvärme- och naturgasområden	77
8.1	Motiven för och synen på skyddet	77
8.2	Överväganden och förslag	78
9	Lagförslag med kommentarer.....	81
9.1	Utgångspunkter.....	81
9.2	Författningskommentarer	82
	Särskilt yttrande av experten Christer Söderberg	87

Bilagor:

1	Kommittédirektiv (dir. 1998:37).....	89
2	Kommittédirektiv, tilläggsdirektiv (1998:82).....	99
3	Kommittédirektiv, tilläggsdirektiv (1999:19).....	101
4	Litteratur	105

Sammanfattning

LEKO-utredningen tillsattes sommaren 1998 med uppgift att utvärdera systemet med leveranskoncessioner. En sådan koncession ger ensamrätt att inom ett visst geografiskt område sälja el till kunder vars förbrukning inte mäts timvis. Koncessionen innebär även skyldighet att inom området leverera el för normala förbrukningsändamål till alla elanvändare som så önskar och att köpa el från små produktionsanläggningar. I båda fallen skall priset vara skäligt.

Riksdagen beslutade den 4 december 1998 att alla hushåll utan hinder skall kunna byta elleverantör. Beslutet innebär att dagens krav på att installera en särskild timmätare för att kunna byta leverantör avskaffas för flertalet elanvändare. Istället införs s.k. schablonavräkning från den 1 november 1999.

När schablonavräkning införs öppnas hela elmarknaden för konkurrens. Härmed kan leveranskoncessionssystemet inte längre upprätthållas. Mot denna bakgrund har regeringen i tilläggsdirektiv angivit att utredningens uppgift att utvärdera systemet inte längre är aktuell. Arbetet har därför givits en ny inriktning.

Sålunda skall utredningen till den 1 april 1999 bedöma förutsättningarna för att införa schablonavräkning. Därvid skall utredningen bl.a. överväga behovet av skydd för vissa kunder, samt av övergångsbestämmelser för att tillförsäkra små elproducenter det skydd som bedöms nödvändigt, när leveranskoncessionssystemet upphör. Utredningens slutbetänkande skall lämnas den 1 september och bl.a. innehålla en slutlig bedömning av behovet av skydd för små elproducenter.

Nedan sammanfattas de överväganden som görs i delbetänkandet.

Förutsättningar för att införa schablonavräkning

I delbetänkandet görs en samlad bedömning av förutsättningarna för att införa schablonavräkning. Därvid konstateras bl.a. att gränsen för schablonavräkning bör läggas högre än den gräns riksdagen diskuterat (dvs. en säkringsstorlek på 25 A i ett första steg, och senare 63 A). Utredningen föreslår en gräns på 200 A, vilket motsvarar en elförbrukning på ca 300 000 kWh per år. Flera skäl talar för detta.

Ett skäl är att timvis mätning av elförbrukningen sannolikt inte är samhällsekonomiskt lönsam vid de nivåer riksdagen diskuterat. Med en relativt hög gräns minskas därför risken för att timmätarinstallationer

framtvingsas som i efterhand kan visa sig vara samhällsekonomiskt olönsamma. Ett andra skäl till att LEKO-utredningen förordar en gräns på 200 A är att schablonavräkningen enligt utredningens mening bör bygga på en modell, den s.k. områdesmodellen, som förutsätter en relativt hög schablongräns för att bli kostnadseffektiv. Ett tredje skäl är att förslaget om en gräns på 200 A vunnit allmänt gehör bland utredningens sakkunniga och experter. Härmed har det förankrats i ett sammanhang där såväl branschen och konsumentintressen som berörda myndigheter m.fl. finns företrädda. Ett fjärde skäl är att utredningen redan före jul (i en skrivelse till regeringen den 22 december 1998) föreslagit att gränsen 200 A bör väljas, och att såväl elmarknadens aktörer som allmänheten i övrigt bör ges konsekventa signaler om vilken gräns som skall gälla när schablonavräkning införs.

Som framgått anser utredningen att schablonavräkningen bör bygga på en områdesmodell. I motsats till den andra huvudmodell som kan övervägas (den s.k. kategorimodellen) skapar områdesmodellen konkurrensneutralitet mellan marknadens olika aktörer. Härmed ger den också bäst förutsättningar för att en normal marknad skall etableras.

I rapporten Förslag till modell för schablonavräkning lämnar Svenska kraftnät och Energimyndigheten förslag till lagändringar som krävs för schablonavräkning. Tillsammans med de lagförslag LEKO-utredningen redovisar i delbetänkandet ger myndigheternas förslag ett heltäckande regelverk som är väl ägnat att möjliggöra införande av schablonavräkning. Att döma av myndigheternas rapport bör också schablonavräkning kunna införas till den 1 november 1999.

Konsekvenser för kunden av att schablonavräkning införs

Till stor del behandlar delbetänkandet konsekvenser som schablonavräkningen torde få för kunderna. T.ex. kan sägas att den gräns för schablonavräkningen som utredningen föreslår (en säkringsstorlek på 200 A) innebär att ca 99,5 % av landets elanvändare kommer att omfattas av schablonavräkning, däribland alla hushåll, men även flertalet jordbrukare och andra mindre näringsidkare. Här bör också påpekas att den föreslagna gränsen måste kompletteras med en gräns i kW för kunder med effekttariff.

Det bör noteras att kundernas situation i många avseenden kommer att vara densamma som idag även efter att schablonavräkning införts. Kunden kommer att ha kvar sin gamla elmätare. Denna kommer att läsas av med vissa intervall, och precis som idag kommer kunden att betala för den el han faktiskt förbrukat när avläsning väl skett.

Den stora skillnaden jämfört med idag är att kunderna utan hinder kommer att kunna byta elleverantör. I enlighet med vad riksdagen uttalat

kommer en kund att kunna byta elleverantör med en månads varsel. Vidare föreslår utredningen att en kund skall få göra upp till fyra avgiftsfria byten per år. Sammantaget torde dessa regler tillgodose flertalet kunders behov av flexibilitet, och samtidigt leda till ett påtagligt konkurrenstryck på elmarknaden.

Enligt utredningens mening saknas skäl att behålla den prisprövning av försåld el som idag finns inom leveranskoncessionen. I en fungerande marknad kan en kund som är missnöjd med priset alltid byta leverantör. Med fri prissättning finns heller inget skäl att befara att vissa kunder skulle vara oattraktiva på elmarknaden.

Valfriheten som skapas genom en fri marknad ger konsumenterna en starkare ställning. Utredningen föreslår även vissa förändringar av det konsumentskydd som idag finns i 11 kap. ellagen. Således föreslås att nätägaren skall vara skyldig att kontraktera en elleverantör som förbinder sig att omedelbart svara för elleveranser till sådana konsumenter som har avtal med nätägaren, men saknar avtal med en elleverantör. I syfte att begränsa antalet fall där en konsument saknar avtal med en elleverantör föreslås också att den som levererar el till en konsument skall vara skyldig att förlänga leveransen ifall ett avtal löpt ut. Sammantaget innebär dessa förslag att konsumenterna får samma rätt till elleverans som i nuvarande system.

Övergångslösning beträffande småskalig elproduktion

Småskalig elproduktion, dvs. produktionsanläggningar som kan leverera en effekt om högst 1 500 kW, står för ca 1,5 % av Sveriges elproduktion, eller knappt 2 TWh per år. Av detta står småskalig vattenkraft för ca 1,5 TWh och vindkraft för ca 0,4 TWh.

I utredningens direktiv har regeringen uttalat att småskalig elproduktion bör tillförsäkras rimliga ekonomiska villkor. Vidare uttalade riksdagen inför avregleringen av elmarknaden den 1 januari 1996 att den småskaliga elproduktionen i fem år borde ges ett skydd motsvarande vad leveranskoncessionen erbjuder.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att de små elproducenterna under perioden den 1 november 1999, då schablonavräkning införs och leveranskoncessionssystemet upphör, till utgången av år 2000, då systemet var tänkt att upphöra, bör ges ett skydd som så långt möjligt motsvarar vad de har idag. Enligt utredningen bör de små elproducenterna ges en ersättning som motsvarar vad de kan antas ha erhållit om schablonavräkning inte införts, samt en garanterad avsättning för sin el genom att någon aktör åläggs mottagningsplikt. Om det finns ett behov av skydd även efter år 2000 återkommer utredningen till i sitt slutbetänkande.

Utredningen föreslår att ersättningen till de små elproducenterna under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bör vara 21 öre/kWh. Den föreslagna nivån är tänkt som ett "golvpris", dvs. mottagningsplikten bör endast gälla till priset 21 öre/kWh. Tanken är att nivån skall vara enhetlig för all småskalig kraftproduktion och gälla över hela landet.

Utredningen har analyserat ett antal tänkbara alternativ för mottagningsplikten för perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 och funnit att två alternativ är möjliga, nämligen att antingen lägga mottagningsplikten på ett av staten och övriga berörda intressenter särskilt etablerat inköpsbolag, eller på de företag som idag är leveranskoncessionärer.

Med den ersättningsnivå utredningen föreslår torde kostnaden för att köpa den småskaliga kraften bli totalt ca 180 mkr högre per år jämfört med om motsvarande volym köpts på den fria elmarknaden, varför den aktör som åläggs mottagningsplikten bör kompenseras för denna merkostnad.

Vid en samlad bedömning av för- och nackdelar med de två möjliga alternativen för mottagningsplikten finner LEKO-utredningen att ett inköpsbolag är att föredra. För det talar bl.a. att denna lösning, i motsats till om mottagningsplikten läggs på dagens leveranskoncessionärer, blir helt konkurrensneutral. Vidare blir det sannolikt administrativt sett enklare att hantera den av utredningen föreslagna compensationen för merkostnaden för den småskaliga kraften. Ett särskilt inköpsbolag torde vidare skapa utrymme för ett aktivt agerande på marknaden så att det mervärde som kan ligga i den småskaliga kraften utnyttjas, varigenom merkostnaden kan reduceras. I motsats till alternativet med dagens leveranskoncessionärer kräver inköpsbolaget heller ingen särskild lagreglering.

Det bör poängteras att merkostnaden jämfört med om motsvarande volym köptes till marknadspris redan existerar. Med den ersättningskonstruktion som idag gäller finansieras emellertid motsvarande merkostnad genom att hushållen betalar högre elpriser än vad de skulle göra om de handlade sin el i konkurrens. Genom att den småskaliga elproduktionen till stor del är koncentrerad till vissa geografiska områden, vindkraften t.ex. till Gotland och västkusten, så är också konsumenterna i dessa områden särskilt drabbade.

Mot denna bakgrund anser utredningen att den kostnad om ca 180 mkr som uppstår med den föreslagna ersättningsnivån bör synliggöras i statsbudgeten och finansieras på ett sådant sätt att den belastar hela kollektivet på ett rättvist sätt. Härmed bör man i första hand pröva möjligheten till att finansiera kostnaden genom omprioriteringar inom nuvarande anslagsramar för energiområdet. Skulle det visa sig att om-

prioriteringar inte kan ske föreslår utredningen att finansieringen sker genom en tillfällig avgift för samtliga nätabonnenter.

Konsekvenser för leveranskoncessionärerna av en fri elmarknad

När schablonavräkning införs öppnas hela elmarknaden för konkurrens. Den konkurrensutsatta marknaden torde bli rikstäckande, istället för att som hittills i praktiken ha bestått av en mängd lokala marknader där leveranskoncessionären haft en dominerande ställning. När marknaden öppnas för konkurrens torde priserna falla, varigenom elhandelsföretagens marginaler minskar.

Att döma av konsultstudier som LEKO-utredningen låtit utföra kan det komma att krävas en årlig energiomsättning på i storleksordningen 500 till 1 000 GWh eller mer för att det framgent skall vara lönsamt att bedriva en fullskalig elhandelsverksamhet. Studierna visar också att sannolikt endast ca 20 % av de ca 170 företag som bedriver elhandel med stöd av leveranskoncession idag har en sådan försäljningsvolym. Bland de företag som inte når upp till denna nivå torde ett betydande antal vara ägda av kommuner.

Mot denna bakgrund kan antas att införandet av schablonavräkning kommer att leda till en genomgripande strukturomvandling av försäljningsverksamheten på elmarknaden. Detta medför sannolikt att framför allt mindre företag som inte förmår anpassa sig till den nya konkurrensituationen tvingas upphöra med verksamheten. Dessa förändringar är en följd av övergången till en fri marknad i sig, och inte kopplade till att schablonavräkningen införs just den 1 november 1999.

Utredningen vill emellertid också peka på att den omständigheten att schablonavräkning genom riksdagens beslut kommer att införas före nu gällande leveranskoncessioners utgång, kan skapa särskilda problem för vissa leveranskoncessionärer. Detta till följd av att man tecknat långsiktiga avtal för anskaffning av den kraft man planerat att leverera till sina leveranskoncessionskunder. På grundval av den information som nu finns tillgänglig är det emellertid inte möjligt att avgöra problemets omfattning. Utredningen föreslår därför att en särskild förhandlingsman tillsätts. Förhandlingsmannen bör klarlägga omfattningen av problemet med kraftanskaffningsavtalen och vid behov uppta förhandlingar med berörda parter i syfte att förmå dessa att justera avtalsvillkoren.

Övriga frågor

Utöver de frågor som redovisats ovan behandlas i delbetänkandet mot bakgrund av förslag som Svenska kraftnät och Energimyndigheten lämnat i rapporten Förslag till modell för schablonavräkning vissa frågor

kring timmätning efter den 1 november 1999. Bl.a. anser utredningen att om en elanvändare som ligger under gränsen för schablonavräkning begär timregistrerad mätning och avräkning, så bör han svara för de merkostnader som uppkommer. Vidare kommer hushållen m.fl. inte längre att behöva installera timmätare för att få tillträde till den fria elmarknaden när schablonavräkning införs, varför det saknas skäl att behålla det takpris om 2 500 kr inkl moms för timmätare och dess installation, som sedan den 1 juli 1997 gäller för bl.a. alla hushållskunder.

Utredningen anser vidare att kunder som installerat timmätare inte bör ges kompensation för de utlägg man haft. För flertalet kunder torde den nytta timmätaren givit uppväga utläggerna. Dessutom angavs i den proposition där takpriset om 2 500 kr inkl moms föreslogs att schablonavräkning kunde komma att införas inom några år, varför de kunder som valt att skaffa en timmätare till takpris får sägas ha tagit en medveten risk att denna lösning kunde bli tidsbegränsad.

En annan fråga som behandlas i delbetänkandet är hur det undantag från leveranskoncessionärernas leveransplikt som idag gäller inom områden där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses att bli distribuerad, bör hanteras när leveranskoncessionssystemet upphör. Enligt utredningens mening bör undantaget avskaffas. På en fri elmarknad bör kunderna vara fria att själva bedöma om de vill köpa el och för vilka ändamål de önskar använda den. Även om ellagens särregler om fjärrvärme och naturgas tas bort, så finns för övrigt andra regler som skapar särskilda förutsättningar på värmemarknaden. Genom lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem kan kundernas möjlighet att byta uppvärmningssystem begränsas förutsatt att den som driver en fjärrvärmeanläggning eller ett naturgasnät får anläggningen respektive nätet allmänförklarad.

Författningsförslag

Förslag till Lag om ändring i ellagen (1997:857)

Härmed föreskrivs i fråga om ellagen (1997:857)
dels att 5 kap. skall upphöra att gälla,
dels att det i 8 kap. skall införas en ny bestämmelse av följande lydelse,
dels att det i 11 kap. skall införas två nya bestämmelser av följande lydelse,
dels att 13 kap. 5 § skall ha följande lydelse.

8 kap. Systemansvar, leverantörsbyte, balansansvar och balansavräkning

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Leverantörsbyte kan endast ske om det finns en balansansvarig för leveransen. Sådant leverantörsbyte får endast ske den första dagen i varje månad. Om övertagande av balansansvar finns särskilda bestämmelser i 8 och 9 §§.

En elleverantör skall underrätta innehavaren av nät-koncession om till vilka uttagspunkter leverans sker. En sådan underrättelse skall hänvisa till avtal med elanvändarna i berörda uttagspunkter och sändas till innehavaren av nät-koncession senast en månad före det månadsskifte varefter elleveransen skall påbörjas.

Underrättelsen får dock sändas vid en senare tidpunkt om särskilda skäl föreligger.

Innehavare av nätkoncession skall underrätta den elleverantör som före leverantörsbytet har levererat till uttagspunkten om tidpunkten för elleveransens upphörande. Bekräftelse om leverantörsbytet samt uppgift om elanvändarens beräknade årsförbrukning skall därefter sändas till den elleverantör som skall överta elleveransen.

Innehavare av nätkoncession skall vidare lämna underrättelse om mätarställning vid tidpunkten för leverantörsbytet till berörda elleverantörer och elanvändare.

Innehavare av nätkoncession får, utöver vad som kan följa av 3 kapitlet 11 §, debitera avgift i anledning av byte av elleverantör endast för det femte och därpå följande leverantörsbyten som en elanvändare genomför under ett kalenderår. Avgiftens storlek beslutas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av nätmyndigheten.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, nätmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om förfarandet vid byte av elleverantör.

11 kap. Särskilda bestämmelser om överföring och leverans av el till konsumenter

2 a §

En elleverantör som levererar el till en konsument i dennes uttagpunkt är skyldig att fortsätta leveransen i konsumentens uttagpunkt fram till dess att ett leverantörsbyte har ägt rum enligt 8 kap. 6 §, eller till dess att konsumenten har gjort sig skyldig till ett väsentligt avtalsbrott och bestämmelserna i 3 och 4 §§ i detta kapitel har iakttagits.

2 b §

Om en konsument saknar avtal med en elleverantör är innehavare av nätkoncession skyldig att anvisa konsumenten en elleverantör, vilken i avtal med koncessionshavaren har åtagit sig att leverera el till de konsumenter som anvisas enligt denna paragraf.

13 kap. Övriga bestämmelser

Överklagande

5 § Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 23 - 25 §§, 3 kap. 3 §, 6 - 8 §§, 11, 12, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§ samt 5 kap. 7, 10 och 11 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2 - 4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska

5 § Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 23 - 25 §§, 3 kap. 3 §, 6 - 8 §§, 11, 12, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§ samt beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2 - 4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får

produktionen av el får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövnings-tillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av andra beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövnings-tillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av andra beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

1 Utredningens uppdrag och uppläggnig

1.1 Direktiven

1.1.1 Utredningens ursprungliga uppdrag

LEKO-utredningen inledde sitt arbete den 1 september 1998, med uppgiften att utvärdera leveranskoncessionssystemet.

En leveranskoncession är ett tillstånd att bedriva kommersiell verksamhet med elhandel inom ett visst geografiskt område. Med koncessionen följer både förpliktelser och fördelar. Förpliktelserna består i att leveranskoncessionären inom området är skyldig att till skäligt pris dels, med vissa undantag, leverera el för normala förbrukningsändamål till alla elanvändare som så önskar, dels köpa el från små produktionsanläggningar. Fördelarna består främst i att leveranskoncessionären har ensamrätt att inom det geografiska området sälja el till kunder vars förbrukning ej mäts timvis. Regler om leveranskoncession finns i 5 kap. ellagen.

Leveranskoncessionssystemet infördes i samband med att elmarknaden reformerades den 1 januari 1996. Systemet var tänkt som en femårig övergångslösning i avvaktan på att förutsättningarna på elmarknaden utvecklats dithän att kravet på timvis mätning inte längre kunde anses utgöra hinder för små kunder att byta leverantör, och för att ge de små elproducenterna möjlighet att anpassa sig till en fri marknad. Samtliga beviljade leveranskoncessioner gäller t.o.m. år 2000.

Enligt LEKO-utredningens ursprungliga direktiv (dir. 1998:37) skulle utredningen se över leveranskoncessionssystemet och analysera om det bör avskaffas eller i någon form permanentas. I uppdraget ingick bl.a. att överväga behovet av fortsatt skydd för elkunder med liten förbrukning och för små elproducenter samt att, om sådana skydd bedömdes vara nödvändiga, föreslå lämpliga regler för detta. I de ursprungliga direktiven angavs att arbetet skall redovisas senast den 1 november 1999.

En viktig uppgift var att analysera behovet och konsekvenserna av att undanta vissa kunder från grundprincipen om timvis mätning av elanvändningen, och av att istället använda s.k. schablonavräkning för dessa kunder. Genom tilläggsdirektiv (dir. 1998:82) gavs utredningen

den 1 oktober 1998 i uppdrag att med förtur genomföra denna analys, till den 1 februari 1999.

1.1.2 Utredningens nya inriktning

Genom att riksdagen den 4 december 1998 beslutade¹ att schablonavräkning skall införas från den 1 november 1999, så förändrades förutsättningarna för LEKO-utredningen på ett genomgripande sätt. Flertalet av de frågor kring schablonavräkning som utredningen skulle överväga hade i praktiken redan avgjorts genom riksdagens beslut. Eftersom leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form enligt utredningens mening inte kan upprätthållas när schablonavräkning införs, så innebär riksdagens beslut också att utredningens huvuduppgift, att utvärdera leveranskoncessionssystemet, inte längre var relevant.

Mot denna bakgrund inlämnade LEKO-utredningen den 22 december 1998 en särskild skrivelse till regeringen.² I skrivelsen konstaterades att det inte längre fanns anledning för utredningen att lämna ett delbetänkande den 1 februari 1999. Vidare redovisades vissa övergripande bedömningar kring val av modell och lämplig gräns för schablonavräkning, m.m.

I skrivelsen föreslogs också en ny inriktning av utredningsarbetet. Utgångspunkten för detta var att riksdagens beslut innebär en pressad tidplan för införandet av schablonavräkning, och att det därför var angeläget att det fortsatta utredningsarbetet organiserades så effektivt som möjligt. Enligt LEKO-utredningen borde arbetet med att utforma de mer praktiska detaljerna kring hur schablonavräkningen skall gå till därför bedrivs av de aktörer som kommer att vara engagerade inom området när systemet väl är i drift, dvs. i första hand Affärsverket svenska kraftnät, Statens energimyndighet och branschen. LEKO-utredningens fortsatta arbete föreslogs istället omfatta att göra en samlad bedömning av förutsättningarna för att införa schablonavräkning på basis av myndigheternas arbete, samt att utreda vissa preciserade detaljfrågor, som t.ex. hur skyddet för små elproducenter bör hanteras när leveranskoncessionssystemet upphör.

Regeringen delade i allt väsentligt LEKO-utredningens ståndpunkter. Således gavs Svenska kraftnät den 28 januari i år i uppdrag att i samråd

¹ I samband med behandlingen av prop. 1997/98:159 Genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el, m.m. (bet. 1998/99:NU4, rskr. 1998/99:53).

² Övergripande bedömningar beträffande schablonavräkning och det fortsatta utredningsarbetet avseende leveranskoncessionssystemet (LEKO dnr U-17).

med Energimyndigheten föreslå och utforma ett system för schablonavräkning av elleveranser som skall träda i kraft den 1 november 1999. Vidare gavs LEKO-utredningen den 11 februari nya tilläggsdirektiv (dir. 1999:19) i vilka sägs att regeringen delar utredningens bedömning att leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form inte kan behållas då schablonavräkning införs, och att utredningens ursprungliga direktiv vad avser utvärdering av leveranskoncessionssystemet därmed inte längre är aktuella.

Enligt tilläggsdirektiven omfattar LEKO-utredningens uppdrag nu följande frågor:

- Utredningen skall göra en samlad bedömning av vägval och konsekvenser av utredningens och myndigheternas förslag beträffande utformning av system för schablonavräkning.
- Utredningen bör analysera de praktiska och juridiska konsekvenserna av att införandet av schablonavräkning medför väsentliga förändringar för leveranskoncessionärerna före koncessionstidens utgång.
- Utredningen bör överväga hur de administrativa kostnader som nätföretagen kan förväntas få i samband med leverantörsbyten skall hanteras och om förslaget påverkar gällande regelverk för nätföretagen.
- Utredningen bör överväga om mätperiodens längd bör regleras och om elräkningen bör baseras på faktisk förbrukning samt lämna förslag på de författningar som kan behövas i ett sådant sammanhang.
- Utredningen bör överväga om ägande till timvis mätutrustning bör hanteras på särskilt sätt och om de kunder som erlagt avgift till nätföretaget för kostnader för sådan utrustning skall ges rätt till ekonomisk kompensation i någon form.
- Utredningen skall analysera behovet av skydd för små elproducenter då leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör. Vid behov skall utredningen lämna förslag till övergångsbestämmelser i samband med att det nuvarande regelverket ändras, för att tillförsäkra små elproducenter det skydd som bedöms nödvändigt.
- Utredningen skall överväga behovet av skydd för de kunder som eventuellt kan komma att sakna avtal med en elleverantör när leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör.
- Utredningen skall analysera konsekvenserna av det förändrade regelverket och vid behov föreslå åtgärder även vad avser övriga nu gällande bestämmelser inom leveranskoncessionssystemet.

Huvuddelen av frågorna skall redovisas senast den 1 april 1999. Frågorna om elräkningen bör baseras på faktisk förbrukning, samt om skydd för små elproducenter – med undantag för eventuellt förslag till övergångsbestämmelser – skall dock redovisas senast den 1 september 1999.

De ursprungliga direktiven samt de två tilläggsdirektiven återges i bilagorna 1-3.

1.2 Arbetets uppläggning

Riksdagens beslut att schablonavräkning skall införas den 1 november 1999 har medfört en ny inriktning på utredningsarbetet, och en pressad tidplan för genomförandet av reformen. Bl.a. måste de frågor som riksdagen har att ta ställning till läggas fram i en proposition under våren 1999.

Den pressade tidplanen har fått konsekvenser för hur arbetet bedrivits och för hur det nu redovisas, på bl.a. följande sätt:

- LEKO-utredningen har koncentrerat sig på de enskilda frågor och den samlade bedömning beträffande utformning av system för schablonavräkning, som efterfrågats i tilläggsdirektiven. Till grund för den samlade bedömningen ligger i första hand den skrivelse utredningen lämnade till regeringen den 22 december 1998, de erfarenheter som sedan dess gjorts i utredningsarbetet, samt rapporten Förslag till modell för schablonavräkning (1999-02-28) av Svenska kraftnät och Energimyndigheten. Den samlade bedömningen är gjord på övergripande nivå. LEKO-utredningen har däremot inte haft som ambition att analysera varje enskild detalj i myndigheternas arbete eller att – med undantag för vissa aspekter på leverantörsbyten och timmätning efter den 1 november 1999 – söka inkorporera deras förslag och resonemang i delbetänkandet.
- LEKO-utredningen har valt att i detta skede av utredningsarbetet inte ägna tid åt att beskriva bakgrundsfakta kring den reformerade elmarknaden, eller om leveranskoncessionssystemet, m.m. Sådana redovisningar finns i utredningens skrivelse av den 22 december 1998, varför den som önskar ta del av sådan information hänvisas dit.

I det hittillsvarande utredningsarbetet har sammanträden med sakkunniga och experter hållits vid sammanlagt nio tillfällen.

Utredningen har sedan den inledde sitt arbete hösten 1998 också inhämtat synpunkter från ett antal olika aktörer vid sammanlagt ett sjuttio total möten. Bland dessa aktörer finns leveranskoncessionärer och lokala nätföretag, konkurrerande elförsäljningsföretag, små elproducenter, intresseorganisationer, myndigheter, m.fl. Studiebesök har även gjorts vid ansvariga departement och myndigheter i Finland och Norge.

I arbetet med delbetänkandet har faktagranskning av avsnitt 7.3 gjorts av kammarrättsassessor Lars Seger.

Mycket av det empiriska arbete som bildat underlag för delbetänkandet utfördes under hösten och finns redovisat i utredningens skrivelse av den 22 december 1998. Detta gäller t.ex. flertalet av de uppdrag som utredningen lagt ut på myndigheter och konsulter. Dessa uppdrag har handlat om att

- Svenska Kraftnät analyserat vissa aspekter kring balansavräkning i en schablonavräknad elmarknad,
- Energimyndigheten redovisat myndighetens erfarenheter av hur leveranskoncessionssystemet kommit att tillämpas i praktiken,
- Price Waterhouse analyserat konsekvenserna för leveranskoncessionärernas ekonomi av ett införande av schablonavräkning,
- ÅF-Energikonsult analyserat den timvisa elmätningens fördelar,
- SIFO undersökt de lokala nätföretagens och leveranskoncessionärernas attityder i olika avseenden, samt att
- EME Analys analyserat vissa aspekter av de små elproducenternas ekonomiska förutsättningar.

Underlag för den tidigare skrivelsen och det nu föreliggande delbetänkandet har även utgjorts av en mängd litteratur och annat skriftligt material. Se vidare litteraturförteckning i bilaga 4.

1.3 Betänkandets disposition

Den fortsatta framställningen har disponerats på följande sätt.

I *kapitel 2* redovisas utredningens samlade bedömning av vägval och konsekvenser av utredningens och myndigheternas förslag beträffande utformning av system för schablonavräkning. I kapitlet diskuteras bl.a. val av gräns och modell för schablonavräkning, samt om schablonavräkning går att införa per den 1 november 1999.

I *kapitlen 3-8* redovisas i tur och ordning utredningens bedömningar beträffande de enskilda frågor som enligt tilläggsdirektiven skall besvaras. Frågorna anknyter till olika delar av de regler om leveranskoncession som finns i 5 kap. ellagen. Som LEKO-utredningen konstaterade i sin skrivelse av den 22 december 1998 blir detta kapitel inaktuellt när leveranskoncessionssystemet upphör. Vissa av de förhållanden som regleras 5 kap. ellagen behöver dock fortsatt regleras även efter att schablonavräkning införts.

Sålunda behandlar delbetänkandets *kapitel 3 och 4* vissa frågor med anknytning till regler om leverantörsbyte. I kapitel 3 analyseras bl.a. hur de administrativa kostnader som nätföretagen kan förväntas få i samband med leverantörsbyten skall hanteras. I kapitel 4 behandlas vissa frågor kring hur de timmätare som installerats i samband med

leverantörsbyte bör hanteras när schablonavräkning införs, t.ex. om de kunder som erlagt avgift till nätföretaget för kostnader för sådan utrustning eventuellt bör ges rätt till ekonomisk kompensation i någon form.

I *kapitel 5* bedöms behovet av skydd i de situationer där kunder eventuellt kan komma att sakna avtal med en elleverantör när leveranskoncessionssystemet upphör.

I *kapitel 6* analyseras behovet av övergångsbestämmelser för att tillförsäkra små elproducenter det skydd som bedöms nödvändigt i samband med att leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör.

I *kapitel 7* analyseras vissa ekonomiska och juridiska konsekvenser som införandet av schablonavräkning torde få för leveranskoncessionärerna.

I *kapitel 8* föreslås hur man bör hantera det undantag i leveransskyldigheten som idag finns beträffande leveranskoncessionärens elleveranser inom fjärrvärme- och naturgasområden.

I *kapitel 9* redovisas lagförslag med kommentarer.

2 Samlad bedömning av system för schablonavräkning

Idag saknar en överväldigande majoritet av hushållen i praktiken möjlighet att agera på den avreglerade, konkurrensutsatta elmarknaden. Skälet till detta är att priset på den timvisa mätutrustning, som krävs för att kunna byta elleverantör, utgör en effektiv spärr mot inträde på den fria elmarknaden, trots att det pris en hushållskund själv skall betala för timvis elmätning sedan den 1 juli 1997 får uppgå till högst 2 500 kronor inkl moms. Hittills har därför inte fler än ca 20-30 000 hushållskunder bytt elleverantör.

Mot denna bakgrund framhöll LEKO-utredningen i sin särskilda skrivelse till regeringen av den 22 december 1998 att en effektiv elmarknad för alla elanvändare förutsätter att kravet på timmätning vid leverantörbyte tas bort för det stora flertalet kunder. Istället bör schablonavräkning införas för dessa kunder.

I skrivelsen föreslog utredningen att den s.k. områdesmodellen bör bilda utgångspunkt för schablonavräkningen i Sverige. Detaljerna kring schablonavräkningen borde dock enligt utredningen utformas av de aktörer som kommer att handha den i praktiken, dvs. i första hand Svenska kraftnät, Energimyndigheten och branschen. På förslag av utredningen uppdrog regeringen därför åt Svenska kraftnät att i samråd med Energimyndigheten utforma ett system för schablonavräkning av elleveranser som skall träda i kraft den 1 november 1999. Uppdragets första etapp har redovisats i rapporten Förslag till modell för schablonavräkning (1999-02-28).

Med utgångspunkt från myndigheternas rapport och resultaten av LEKO-utredningens arbete redovisas i detta kapitel den samlade bedömning av vägval och konsekvenser beträffande utformning av system för schablonavräkning, som efterfrågas i tilläggsdirektiven.

Enligt utredningens mening står myndigheternas rapport för sig själv, vilket också framgår av det faktum att regeringen låtit remissbehandla den i särskild ordning. Det finns därför inte skäl för LEKO-utredningen att närmare kommentera varje enskild detalj i myndigheternas arbete. I den mån utredningen funnit anledning att särskilt analysera enskilda detaljer i myndigheternas rapport görs detta i första hand i samband med redovisningen av de enskilda frågor utredningen har att besvara enligt tilläggsdirektiven, dvs. i kapitlen 3 till 8. Den samlade bedömningen i detta kapitel har istället lagts på en översiktlig nivå.

Mot denna bakgrund behandlas följande frågor i kapitlet. I avsnitt 2.1 redovisar utredningen vissa ställningstaganden kring gränsen för schablonavräkning. I avsnitt 2.2 bedöms myndigheternas förslag till modell för schablonavräkning. I avsnitt 2.3 beskrivs olika konsekvenser som införandet av schablonavräkning torde få för kunderna. Slutligen bedömer utredningen i avsnitt 2.4 förutsättningarna för att genomföra reformen till den 1 november 1999 samt pekar på behov av fortsatt arbete.

Inledningsvis vill utredningen framhålla att myndigheterna och branschen gjort ett kvalificerat arbete på kort tid. I skrivelsen av den 22 december 1998 menade utredningen att en helt avgörande förutsättning för att kunna införa schablonavräkning till den 1 november 1999 var att de praktiska förberedelserna inleddes omedelbart och redan från början bedrevs med full kraft. Det arbete som redovisats i myndigheternas rapport svarar enligt utredningens mening upp mot detta. Såvitt utredningen kan bedöma ger också de lagförslag som myndigheterna lämnar i sin rapport, tillsammans med de lagförslag LEKO-utredningen redovisar i delbetänkandet, ett heltäckande regelverk som är väl ägnat att möjliggöra införande av schablonavräkning.

2.1 Gräns för schablonavräkning

I samband med att riksdagen den 4 december 1998 beslutade att schablonavräkning skall införas den 1 november 1999 uttalades att gränsen för schablonavräkning i ett första steg bör ligga vid en säkringsstorlek på 25 A, för att senare läggas vid 63 A.

Med utgångspunkt i de ställningstaganden LEKO-utredningen gjorde i sin skrivelse av den 22 december 1998 har Svenska kraftnät och Energimyndigheten utformat ett system för schablonavräkning. Systemet skall enligt myndigheterna fungera oavsett vilken gräns som väljs. Däremot förordar myndigheterna inte någon särskild gräns för schablonavräkning, utan menar att regeringen bör besluta om detta. Samtidigt menar myndigheterna att det finns flera utklarade frågor som bör belysas innan högsta gräns för schablonavräkning sätts, t.ex. kring när det egentligen är kostnadsmissigt försvarbart att installera timmätare.

LEKO-utredningen delar myndigheternas åsikt att regeringen bör besluta om schablongränsen.

Utredningen instämmer också i att det är svårt att avgöra vilken gräns för schablonavräkning som är den optimala, eftersom ingen idag kan säga exakt vid vilken nivå timmätning av elförbrukningen är samhällsekonomiskt lönsam. Att denna nivå skulle ligga precis vid den gräns för schablonavräkning som utredningen föreslog i sin skrivelse av den

22 december 1998 – dvs. en säkringsstorlek på 200 A, vilket motsvarar en elförbrukning på ca 300 000 kWh/år – kan utredningen heller inte helt bestämt hävda.

Utredningen finner emellertid inte anledning att ändra sin syn på vilken schablongräns som bör väljas efter att ha granskat myndigheternas rapport. Således anser LEKO-utredningen alltså att en säkringsstorlek på 200 A bör gälla som gräns när schablonavräkning införs den 1 november 1999. För att välja gränsen 200 A – eller egentligen, mera korrekt, för att välja en relativt hög gräns – talar flera skäl enligt utredningens mening.

Ett skäl är att utredningens arbete har visat att kostnaderna för att installera och driva system för timvis mätning är många gånger större än behovet och värdet av den timvisa informationen om elförbrukningen för den helt övervägande delen av kundkollektivet. Som framgått är det svårt att avgöra exakt vid vilken förbrukningsnivå timmätning är samhällsekonomiskt lönsam. Men de erfarenheter som gjorts i utredningsarbetet talar för att denna nivå åtminstone ligger avsevärt högre än vid de gränser för schablonavräkning som riksdagen diskuterat (dvs. 25 A i ett första steg och senare 63 A). Mot denna bakgrund framstår 200 A som ett rimligt antagande enligt utredningens mening.

Detta bekräftas också i viss mån av de erfarenheter som gjorts i Norge när man sökt förfina den förbrukningsprofil som används för schablonavräkning. Som Svenska kraftnät och Energimyndigheten påpekar i sin rapport kan en alltför hög gräns för schablonavräkning resultera i att förbrukningsprofilen blir ogynnsam för småförbrukarna om det finns många elanvändare med höga effektnivåer i nätområdet som driver upp förbrukningsprofilen. I syfte att råda bot på problem av detta slag övervägdes för något år sedan i Norge att sänka schablongränsen från en årsförbrukning på 500 000 kWh (som gällde när schablonavräkning infördes 1995) till en årsförbrukning på 100 000 kWh, varefter timmätning skulle krävas för alla elanvändare med en förbrukning över 100 000 kWh/år. Att ställa krav på timmätning över 100 000 kWh/år bedömdes dock inte vara samhällsekonomiskt lönsamt. Däremot bedömdes en sänkning av schablongränsen till 400 000 kWh/år, med motsvarande krav på timmätning över gränsen, som motiverad på samhällsekonomiska grunder. Sedan den 1 januari 1999 gäller därför denna gräns i Norge. Enligt utredningens mening är det inte orimligt att anta att en liknande bedömning av vid vilken nivå timmätning är lönsam kan göras även utifrån svenska förhållanden.

Ett andra skäl för att LEKO-utredningen alltså förordar en gräns på 200 A är att den i föregående stycke nämnda risken för att stora förbrukare skall förvrida förbrukningsprofilen kan antas bli hanterbar med en sådan schablongräns. Mot bakgrund av de norska erfarenheterna före-

faller det nämligen sannolikt att en schablongräns på 200 A, vilket alltså motsvarar en förbrukning på ca 300 000 kWh/år, medför att storförbrukare som på ett menligt sätt skulle kunna förvrida förbrukningsprofilen överhuvudtaget inte blir aktuella för schablonavräkning.

Ett tredje skäl är att man inte kan studera valet av gräns utan att samtidigt beakta vilken modell som väljs för schablonavräkning. Såväl LEKO-utredningen som Svenska kraftnät och Energimyndigheten anser att schablonavräkningen i Sverige bör bygga på en s.k. områdesmodell (se vidare avsnitt 2.2). För att bli kostnadseffektiv torde dock områdesmodellen kräva en relativt hög schablongräns. Om schablongränsen däremot läggs relativt lågt (t.ex. vid 25 A) torde den andra huvudmodell som det finns skäl att överväga (den s.k. kategorimodellen) av kostnadsskäl vara att föredra.³

Ett fjärde skäl är att det rimligen är bättre att börja med en relativt hög gräns (t.ex. 200 A) som vid behov sänks, än att göra tvärtom. På detta sätt minskar risken för att man framtvingar timmätarinstallationer som i efterhand kan visa sig vara samhällsekonomiskt olönsamma.

Ett femte skäl för att LEKO-utredningen förordar schablongränsen 200 A är att denna gräns diskuterats och vunnit allmänt gehör i utredningens grupp av sakkunniga och experter. Härmed har också rimligheten i den föreslagna gränsen redan prövats i ett sammanhang där såväl branschen och konsumentintressen som berörda myndigheter m.fl. finns företrädna, varför gränsen kan sägas vara väl förankrad.

Ett sjätte skäl är att utredningen i sin skrivelse till regeringen av den 22 december föreslagit att gränsen 200 A bör väljas, och att såväl elmarknadens aktörer som allmänheten i övrigt bör ges konsekventa signaler om vilken gräns som skall gälla när schablonavräkning införs.

Sammantaget anser LEKO-utredningen således av ovanstående skäl att en säkringsstorlek på 200 A bör väljas som gräns när schablonavräkning införs den 1 november 1999. Med denna gräns torde ca 99,5 % av landets elanvändare komma att omfattas av schablonavräkningen, däribland alla hushåll, men även flertalet jordbrukare och andra mindre näringsidkare. Det bör här dock påpekas att amperegränsen måste kompletteras med en gräns i kW för kunder med effekttariff.

³ De skilda kostnaderna beror främst på att behovet av att installera timmätare är olika i de två modellerna. I områdesmodellen finns endast kunder som timmätas (över gränsen) eller schablonavräknas (under gränsen). Härmed måste relativt många timmätare installeras vid en låg gräns. Kategorimodellen tillåter däremot att kunder över gränsen inte timmätas, förutsatt att de inte byter från huvudleverantören i området. Behovet av att installera timmätare blir härmed initialt sett mindre.

2.2 Modell för schablonavräkning

Som framgår av LEKO-utredningens skrivelse av den 22 december 1998 ligger det vid val av modell för schablonavräkning närmast till hands att studera de lösningar som valts i Norge och Finland.

Den norska modellen har praktiserats sedan 1995. I Finland infördes schablonavräkning den 1 september 1998. Den norska modellen kan beskrivas som en områdesmodell i den meningen att endast en schablonkurva används för varje nätområde. Den finska modellen kan på motsvarande sätt karakteriseras som en kategorimodell, eftersom den bygger på olika schablonkurvor för olika förbrukarkategorier.

I skrivelsen förordade LEKO-utredningen att schablonavräkningen i Sverige bör bygga på områdesmodellen. Detta mot bakgrund av att områdesmodellen skapar konkurrensneutralitet mellan marknadens olika aktörer och ger bäst förutsättningar för att en normal marknad skall etableras. Eftersom det grundläggande motivet för att införa schablonavräkning är att konkurrensen skall öka och att alla elanvändare skall ges tillträde till den fria elmarknaden, bör nämligen konkurrensaspekten enligt utredningens mening väga tyngst i valet mellan de två modellerna. Samtidigt är också områdesmodellen mest kostnadseffektiv om man, som utredningen förordar, väljer en relativt hög gräns för krav på timmätare.

Den analys kring val av modell som Svenska kraftnät och Energimyndigheten redovisar i sin rapport har utgått från fler bedömningskriterier än de utredningen använde i sin skrivelse.⁴ Myndigheternas slutsats blir dock densamma som utredningens, dvs. att en områdesmodell liknande den som används i Norge är att föredra. Denna modell har myndigheterna sökt anpassa till de förhållanden som råder på den svenska elmarknaden, vilket utredningen anser är riktigt.

Sammantaget menar LEKO-utredningen att myndigheternas överväganden beträffande val av modell för schablonavräkning är rimliga och väl motiverade.

2.3 Konsekvenser för kunden av att schablonavräkning införs

⁴ Myndigheterna säger att modellen skall kunna införas på kort tid, ta hänsyn till rollfördelningen mellan aktörerna på den svenska marknaden, vara konkurrensneutral, bygga på balansavräkningen och den infrastruktur som finns på den svenska elmarknaden, vara så kostnadseffektiv som möjligt, kunna göra det möjligt att påverka elanvändarnas förbrukning, samt ge rätt kostnadsfördelning mellan elåterförsäljaren och balansansvarig.

Införandet av schablonavräkning syftar till att ge alla elanvändare fritt tillträde till den fria elmarknaden. I den samlade bedömningen vill utredningen därför peka på vissa väsentliga konsekvenser som schablonavräkningen torde innebära för kunderna.

Till att börja med bör noteras att de schablonavräknade kundernas situation i många avseenden kommer att vara densamma som idag även efter att schablonavräkning införts. Således kommer kunden att ha kvar sin gamla elmätare. Denna kommer att läsas av med vissa intervall, och kunden kommer att betala för den el han faktiskt förbrukat när avläsning väl skett.

Den stora skillnaden jämfört med dagens situation är givetvis att kunden utan hinder kommer att kunna byta elleverantör. Med utredningens och myndigheternas förslag kommer kunden att kunna byta leverantör med en månads varsel, och göra upp till fyra avgiftsfria byten per år. Dessa regler torde tillgodose flertalet kunders behov av flexibilitet, och samtidigt leda till ett påtagligt konkurrenstryck på elmarknaden.

Vidare förenklas reglerna för leverantörsbyte för kundens del i så måtto att elanvändaren inte längre kommer att ha ansvar för att anmäla vem som är balansansvarig för hans elleverans. Med de förändringar som myndigheterna föreslagit kommer istället elleverantören att ha ansvar för detta och rapportera det till nätägaren.

Utredningen bedömde i sin skrivelse av den 22 december 1998 att leveranskoncessionssystemet inte längre kan upprätthållas när schablonavräkning införs den 1 november 1999, vilket regeringen i utredningens tilläggsdirektiv också instämt i. Härmed kan heller inte det skydd för mindre elkunder som ingår i leveranskoncessionen finnas kvar i nuvarande form. Dagens skydd består i att leveranskoncessionären är skyldig att sälja el för normala förbrukningsändamål till kunder vars förbrukning inte mäts timvis, och att denna försäljning skall ske till ett skäligt pris.

Beträffande prisprövningen menar utredningen att det rimligen inte finns behov av ett sådant skydd i en fungerande marknad, där en kund som är missnöjd med priset alltid kan byta leverantör. Med fri prissättning finns heller inget skäl att befara att vissa kunder skulle vara oattraktiva på elmarknaden. Att det inte finns behov av prisprövning när schablonavräkning införts visar också det faktum att man i Norge avskaffat prisprövningen och i Finland säger sig överväga att göra detta när man kan konstatera att marknaden fungerar.

Att i dagsläget exakt säga vilken prisnivå som kommer att etableras när marknaden öppnas är dock svårt, i synnerhet när det gäller de minsta kunderna. Möjligen kan priserna komma att bli mer differentierade mellan olika typer av kunder. Såväl norska som finska erfarenheter talar

för att prisnivån generellt sett pressas ned när marknaden öppnas och konkurrensen ökar.

Valfriheten som en fri marknad skapar ger konsumenterna en starkare ställning. Utredningen föreslår även vissa förändringar av det konsumentskydd som idag finns i 11 kap. ellagen. Således föreslås att nätägaren skall vara skyldig att kontraktera en elleverantör som i avtalet med nätägaren har förbundit sig att omedelbart svara för elleveranser till sådana konsumenter som har avtal med nätägaren, men saknar avtal med en elleverantör. Vidare föreslås, i syfte att begränsa antalet fall där en konsument saknar avtal med en elleverantör, att den som levererar el till konsument skall vara skyldig att förlänga leveransen i de fall ett avtal har löpt ut. Sammantaget innebär dessa förslag att konsumenterna får samma rätt till elleverans som i nuvarande system.

2.4 Tidpunkt för införandet och behov av fortsatt arbete

Riksdagens beslut att schablonavräkning skall införas den 1 november 1999 har medfört en pressad tidplan för genomförandet av reformen. I skrivelsen av den 22 december 1998 bedömde LEKO-utredningen dock att det bör vara möjligt att införa schablonavräkning till den 1 november 1999, förutsatt att de praktiska förberedelserna inleddes omedelbart och redan från början bedrevs med full kraft. Som sades inledningsvis menar utredningen att det arbete som redovisats i Svenska kraftnäts och Energimyndighetens rapport motsvarar dessa krav.

Den fråga som på kort sikt är viktigast att hantera för att reformen skall vara möjlig att realisera är enligt myndigheterna att alla elmarknadens aktörer utvecklar IT-stöd för att administrera den struktur- och avräkningsinformation som behövs för schablonavräkningen. Enligt myndigheterna tar motsvarande IT-projekt normalt minst ett år att genomföra, men genom att koncentrera arbetet till vissa kritiska funktioner, t.ex. beräkning av andelstal hos nätägaren, bedömer myndigheterna att schablonavräkning skall kunna införas den 1 november 1999. Enligt myndigheterna förbättras också förutsättningarna genom att balansavräkningen med den modell man föreslår läggs hos Svenska Kraftnät, varför vissa moment elimineras hos övriga aktörer.

I skrivelsen av den 22 december 1998 menade LEKO-utredningen att man vid bedömningen av tidpunkt för schablonavräkningens införande inte kan bortse från de IT-relaterade problem som eventuellt kan uppstå inom elförsörjningen i samband med millennieskiftet. Såvitt utredningen kan bedöma har dock det anpassningsarbete som bedrivits inom

branschen inneburit att man idag inte ser någon utökad risk för elavbrott i samband med millennieskiftet. Myndigheterna anser också i sin rapport, vilket utredningen instämmer i, att leverantörsbyten inte bör få ske den 1 januari och den 1 mars 2000, eftersom dessa datum är s.k. millenniekritiska datum.

Ett viktigt inslag i det fortsatta förberedelsearbetet är att såväl direkt berörda aktörer på elmarknaden som allmänheten i övrigt ges tydlig information om schablonavräkningens innebörd. Att döma av rapporten har myndigheterna god beredskap för detta. Av rapporten framgår nämligen att omfattande informations- och utbildningsinsatser kommer att genomföras under tiden fram till den 1 november. Dessa insatser planeras att ske i samverkan med branschföreningarna. Dessutom framgår av rapporten att Svenska kraftnät för att underlätta för marknadens aktörer planerar att inrätta en "hjälpfunktion" som kan bistå med stöd i vissa frågor.

Sammantaget bedömer LEKO-utredningen mot bakgrund av myndigheternas rapport att schablonavräkning bör kunna införas den 1 november 1999.

I sammanhanget vill utredningen samtidigt peka på att i den mån några problem kopplade till leverantörsbyten kan förväntas uppkomma när schablonavräkning införs, så torde dessa i första hand uppstå den 1 december. Med de regler för leverantörsbyte som myndigheterna föreslagit kan nämligen antas att en betydande andel av de schablonavräknade kunder som överväger att byta leverantör kommer att genomföra sitt byte vid detta datum. I det fortsatta förberedelsearbetet bör beredskap finnas för att hantera eventuella problem som kan uppstå kring denna tidpunkt.

3 Vissa frågor kring leverantörsbyten

Enligt tilläggsdirektiven bör LEKO-utredningen överväga hur de administrativa kostnader som nätföretagen kan förväntas få i samband med leverantörsbyten skall hanteras och om övervägandena påverkar gällande regelverk för nätföretagen. Detta redovisas i avsnitt 3.1.

Vidare har Svenska kraftnät och Energimyndigheten i sin rapport belyst vissa frågor med anknytning till leverantörsbyten, som LEKO-utredningen för sammanhangets skull valt att ta upp i detta kapitel. Således behandlas i avsnitt 3.2 frågan om uppsägningstid vid leverantörsbyte och om byten bör ske vid fasta bytesdagar, och i avsnitt 3.3 frågan om det behövs särskilda övergångsregler angående uppsägningstiden vid reformens genomförande.

3.1 Hantering av kostnader vid byte av elleverantör

När en kund byter elleverantör är han också orsak till att vissa administrativa kostnader uppstår hos det lokala nätföretaget. I första hand beror dessa på att mätarställningen måste läsas av. Till detta skall även läggas kostnader för att registrera avlästa värden i datasystemet m.m.

I samband med att riksdagen beslutade att schablonavräkning skall införas den 1 november 1999 uttalades att någon avgift inte skall tas ut av den kund som byter leverantör.

Mot denna bakgrund diskuteras i detta avsnitt hur stora kostnaderna kan tänkas bli vid leverantörsbyte, samt hur man valt att hantera kostnaderna i Norge och Finland när man där infört schablonavräkning. Avslutningsvis redovisas överväganden och förslag.

3.1.1 Kostnader vid leverantörsbyte

Med hänsyn till att schablonavräkning ännu inte införts, är det svårt att exakt säga hur stor kostnaden för ett leverantörsbyte kommer att bli med de nya förutsättningarna. För att få en bild av kostnaderna för mätaravläsning (inkl. arbetstid, resor, inmatning i datasystemet, m.m.) har

dock LEKO-utredningen genomfört en mindre enkätundersökning bland ett tjugotal lokala nätföretag.⁵

Att döma av svaren varierar kostnaderna för mätaravläsning kraftigt mellan olika lokala nätföretag. T.ex. anger det företag som har lägst kostnader att insamling av mätvärden vid den årliga avläsningen totalt kostar 6 kr per kund och avläsning om kunden bor i flerfamiljshus i tätort, medan motsvarande för företaget med de högsta kostnaderna är 200 kronor.

Av resultaten framgår också en viss variation mellan olika kundgrupper. Således är genomsnittet för årlig avläsning 54 kr/kund om kunden bor i flerfamiljshus i tätort, 65 kr för villa i tätort, respektive 87 kr om kunden bor på landet/i glesbygd. Att dessa genomsnittskostnader sannolikt är rimliga bekräftas av att Sveriges Elleverantörer till utredningen uppgivit att den totala kostnaden för mätaravläsning hos ett nätföretag torde ligga mellan 50 och 150 kronor per avläsningstillfälle.

I enkäten ombads de svarande även att bedöma hur stor den genomsnittliga totalkostnaden per kund kommer att bli för avläsning av elmätarna i samband med leverantörsbyte när schablonavräkning införts. Det stora flertalet av de svarande anger att den relevanta jämförelsen i detta fall inte är kostnaden för den årliga avläsningen, utan kostnaden för den enstaka avläsning som sker i samband med att en kund flyttar. Enkätsvarens fördelning beträffande kostnader vid flyttavläsning framgår av tabellen nedan.

Tabell 1

Hur stora är nätföretagets kostnader för insamling av mätvärden (inkl arbetstid, resor, inmatning i datasystemet, etc) vid flyttavläsning, om kunden bor i ...

<i>Bostadstyp</i>	<i>Företag med lägst kostnad</i>	<i>Företag med högst kostnad</i>	<i>Genomsnitt</i>	<i>Median</i>
Tätort: flerfamiljshus	75 kr/kund	350 kr/kund	162 kr/kund	140 kr/kund
Tätort: villa	75 kr/kund	350 kr/kund	164 kr/kund	140 kr/kund
Lands-/glesbygd	85 kr/kund	1 050 kr/kund	302 kr/kund	230 kr/kund

Tabellen bygger på svar från 17 lokala nätföretag.

⁵ Företagen, som valts så att de representerar både stora och små företag, och såväl tätorts- som landsbygds-/glesbygdsnät, har i enkäten fått ange kostnader för årlig avläsning och för flyttavläsning.

Som synes varierar även kostnaderna för flyttavläsning kraftigt mellan olika företag och mellan olika kundgrupper. Med en grov uppskattning kan dock den vägda genomsnittskostnaden enligt tabellen, med hänsyn taget till hur många hushåll som totalt finns i respektive bostadstyp, bedömas uppgå till knappt 200 kronor per kund för en flyttavläsning.

3.1.2 Förhållandena i Norge och Finland

I Norge infördes schablonavräkning 1995. Under 1995 och 1996 togs avgifter ut vid leverantörsbyte, dels 246 Nkr per byte av kunden, dels 4 000 Nkr per år och nätområde av de leverantörer som önskade sälja el inom ett annat nätområde än sitt eget.

Avgiften för kunden motiverades med att kostnaden skulle synliggöras för den som ville byta, och att det övriga nätkollektivet inte skulle behöva stå för en kostnad som en enskild kund gav upphov till. Storleken på avgiften var tänkt att ge nätägaren täckning för kostnaderna, men samtidigt inte vara avskräckande för kunden.

Från och med 1997 togs avgifterna bort helt i Norge. Skälen var framför allt två. Det ena var att avgifterna hämmade viljan att byta leverantör, vilket innebar att kunderna i praktiken fortfarande var bundna till den gamla leverantören. Härmed uppstod inte det prispressande konkurrenstryck som man tänkt sig, utan de gamla leverantörerna kunde hålla förhållandevis höga marginaler utan att riskera att tappa kunder. Det andra skälet var att nätföretagen efter två år förutsattes ha lärt sig hantera leverantörsbyten så pass effektivt att kostnaden skulle kunna hållas låg.

Idag står det lokala nätföretaget för de kostnader som uppstår i samband med leverantörsbyte. Kostnaderna tas ut via nättariffen. I Norge betraktas således de arbetsuppgifter och kostnader som uppstår vid leverantörsbyte som en del av nätägarens monopolroll.

I Finland, som införde schablonavräkning den 1 september 1998, uttas ingen avgift av kunden när han första gången byter leverantör på den avreglerade elmarknaden. Den mätaravläsning som sker i samband med det första bytet betraktas nämligen som den sista avläsningen i affärsförhållandet mellan kunden och den gamla leverantören. Inte heller några andra kostnader får belasta kunden.

Däremot har de finska nätföretagen rätt att ta ut en avgift av kunden vid varje byte fr.o.m. andra gången han byter leverantör. Den avgift som därvid tas ut motsvarar kostnaden för nätbolaget. Eftersom kostnaden varierar mellan olika nätområden i Finland, så är också avgiften olika stor i olika nätområden. Inom ett nätområde är dock avgiften densamma

för alla kunder. Avgiften varierar mellan 80 och 280 finska mark, vilket motsvarar 120-430 kronor.

3.1.3 Överväganden och förslag

Utgångspunkter

Fyra aktörer är direkt inblandade i ett byte av elleverantör: kunden, nätföretaget, den gamla leverantören, samt den nya leverantören. Kostnaden för bytet kan dock knappast läggas på den gamla leverantören, eftersom han rimligen inte skall behöva stå för en kostnad som uppstår hos nätföretaget när någon av hans kunder lämnar honom. Istället bör kostnaden bäras av någon eller några av de övriga tre.

I diskussionen kring vem som bör stå för kostnaden torde i övrigt – i likhet med hur argumentationen över tiden utvecklats i Norge – två olika principer framför allt vara relevanta att beakta. Nämligen att man dels bör eftersträva en så riktig kostnadsfördelning som möjligt, vilket talar för att kostnaden bör bäras av den som förorsakar den, dels bör minimera hindren för byte av leverantör, så att därigenom konkurrensen stimuleras.

Om den första principen – att kostnaden bör bäras av den som förorsakar den – ges företräde, så borde kostnaden för att byta leverantör i första hand läggas på den enskilde kunden. Riksdagen har emellertid uteslutit möjligheten att belasta kunden med en avgift. Som en alternativ lösning kan man därför tänka sig att kostnaden istället borde bäras av den nya leverantören. Det främsta argumentet för att, genom en särskild avgift, lägga kostnaden på kunden eller den nya leverantören är att den kostnad som uppstår när en kund byter leverantör inte bör drabba det övriga nätkollektivet.

Som de norska erfarenheterna visar har dock denna lösning nackdelar. Bl.a. kan den leda till att i synnerhet små elförbrukare kommer att betraktas som mindre attraktiva kunder. Detta innebär att möjligheterna att byta elleverantör hämmas, vilket kan leda till att det prispressande konkurrenstrycket uteblir. I praktiken tvingas kunden härmed att stanna kvar hos sin gamla leverantör, vilken kan hålla ett högre pris än om avgiften inte fanns.

Vidare kan det i praktiken vara svårt att fullt ut tillämpa principen om full kostnadstäckning. Dels kan det vara svårt att exakt fastställa vilka och hur stora kostnader varje enskild kund förorsakar. Dels torde kostnaden, att döma t.ex. av den enkätundersökning utredningen genomfört, variera kraftigt mellan olika kunder, i första hand beroende på om man bor i tätort eller på landet/i glesbygd, respektive i flerfamiljshus

eller villa. Om de varierande kostnaderna slår igenom i olika stora avgifter innebär det också på motsvarande sätt att kunderna ges olika möjligheter att agera på den fria marknaden, i synnerhet kunder utanför tätortsområdena torde få relativt sett svårare att hitta en ny leverantör.

Mot bakgrund av de ovan beskrivna nackdelarna kan det, liksom i Norge, finnas skäl att inte hävda principen om riktig kostnadsfördelning. Syftet med att öppna elmarknaden är att öka konkurrensen och därmed åstadkomma en press på elpriserna. Om en avgift för att byta leverantör försämrar förutsättningarna för konkurrens kan man därför hävda att någon avgift ej bör tas ut av kunden eller den nya leverantören, utan att kostnaden istället bör bäras av nätföretaget, dvs. i förlängningen av nätkollektivet.

Den största nackdelen med denna lösning är att nätkollektivet drabbas av kostnader som man inte själv förorsakat. Detta torde dock i viss mån uppvägas av att den ökade konkurrens som avgiftsfria byten medför också leder till generellt sjunkande elpriser, dvs. även de gamla leverantörerna torde tvingas sänka sina priser. Detta är alla elkunder be- tjänta av, även de som väljer att inte byta leverantör.

Förslag

Båda de principer som diskuterats ovan är viktiga och värda att söka upprätthålla. Ambitionen bör därför vara att finna en lämplig avvägning mellan dem. Mot bakgrund av detta gör LEKO-utredningen följande ställningstaganden beträffande hur kostnader vid byte av elleverantör bör hanteras.

Det grundläggande motivet för att införa schablonavräkning är att konkurrensen skall öka och att alla elanvändare skall ges tillträde till den fria elmarknaden. Att byta elleverantör bör därför vara så enkelt och billigt som möjligt för kunden, och inte förenat med en avgift. Med hänsyn till att leverantörsbyten medför inte helt obetydliga kostnader finns dock även skäl att införa mekanismer som minskar kundernas incitament att genomföra ett stort antal byten.

LEKO-utredningen föreslår mot denna bakgrund att varje enskild kund skall få göra fyra avgiftsfria byten per kalenderår. För upp till fyra byten per kalenderår bör kostnaden för leverantörsbyte således bäras av nätföretaget, dvs. tas ut via nättarifferna. För byten därutöver skall nätägaren äga rätt att ta ut en avgift av kunden.

Avgiftens storlek bör bestämmas av regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, av Energimyndigheten. Enligt LEKO-utredningens mening bör avgiftens storlek vara enhetlig för hela landet, så att inte kunder utanför tätortsområden missgynnas. Lämpligen kan avgiften sättas så att den motsvarar genomsnittet för nätföretagens kostnader för

flyttavläsningar. Att döma av LEKO-utredningens enkätundersökning innebär detta ca 200 kr. Till detta kommer moms, dvs. den avgift kunden skall betala blir ca 250 kr.

3.2 Uppsägningstid vid leverantörsbyte och behov av fasta bytesdagar

I LEKO-utredningens skrivelse till regeringen av den 22 december 1998 betonades att det för att marknaden skall fungera effektivt är väsentligt att uppsägningstiden vid byte av elleverantör hålls kort. Högst en månad, som riksdagen förordat i sitt beslut den 4 december, vore rimligt enligt utredningen.

Svenska kraftnät och Energimyndigheten föreslår emellertid i sin rapport Förslag till modell för schablonavräkning att uppsägningstiden visserligen skall vara en månad, men att leverantörsbyte endast bör få ske den första dagen i varje månad. Såvitt utredningen kan bedöma innebär detta att uppsägningstiden blir närmare två månader för den som säger upp ett avtal i början av en månad. Enligt LEKO-utredningen finns dock goda skäl som talar för den av myndigheterna föreslagna lösningen, varför utredningen inte har några invändningar mot denna.

När hushållen ges möjlighet att fritt byta elleverantör den 1 november 1999, är det således inte osannolikt att mycket stora mängder information, delvis av ny karaktär, tämligen omgående kommer att behöva kommuniceras mellan bl.a. elleverantörer, nätägare och Svenska kraftnät. Med hänsyn till detta delar utredningen myndigheternas bedömning att leverantörsbyten bör begränsas till varje månadsskifte i vart fall till dess stabilitet i rutinerna har etablerats. Därefter kan uppsägningstider och bytesintervall förkortas i den takt som tekniken tillåter.

3.3 Övergångsregler angående uppsägningstid

I nuvarande ellagstiftning är uppsägningstiden vid byte av elleverantör satt till sex månader. Efter den 1 november 1999 kommer uppsägningstiden att vara en månad, med byte varje månadsskifte. För att hantera växlingen mellan de två regelverken föreslår Svenska kraftnät och Energimyndigheten vissa övergångsbestämmelser i sin rapport.

Således föreslås det första bytestillfället med schablonavräkning bli den 1 november 1999 för elanvändare som sagt upp sina avtal senast sex månader innan, dvs. senast den 1 maj. Nästa bytestillfälle föreslås bli

den 1 december 1999. Vid detta tillfälle föreslår myndigheterna att alla kunder som anmält leverantörsbyte efter den 1 maj, men före den 1 november, skall kunna byta elleverantör, förutsatt att leverantören underrättat om leverantörsbytet enligt de nya reglerna, och gjort detta före den 10 november 1999.

I myndigheternas rapport sägs vidare att byten inte bör ske den 1 januari och den 1 mars 2000, eftersom dessa datum är s.k. millenniekritiska datum.

Enligt LEKO-utredningens bedömning innebär de föreslagna övergångsbestämmelserna en smidig övergång till det nya regelverket, samtidigt som rimlig hänsyn tas till de IT-relaterade problem som eventuellt kan uppstå i samband med millennieskiftet. Utredningen anser därför att myndigheternas förslag till övergångsbestämmelser angående uppsägningstid för leverantörsbyte bör genomföras.

I sammanhanget vill utredningen samtidigt peka på att flertalet av de kunder som överväger att byta elleverantör i samband med att schablonavräkning införs sannolikt kommer att anmäla detta senare än den 1 maj. Eventuella problem kopplade till leverantörsbyten i samband med reformens genomförande torde därför i första hand komma att uppstå i samband med det andra möjliga bytestillfället, dvs. den 1 december. Det är därför väsentligt att det finns en beredskap i det fortsatta förberedelsearbetet för att hantera eventuella problem som hänger samman med en stor mängd leverantörsbyten den 1 december.

4 Vissa frågor kring timmätning efter den 1 november 1999

LEKO-utredningen bör enligt tilläggsdirektiven överväga om ägande till timvis mätutrustning bör hanteras på särskilt sätt och om de kunder som erlagt avgift till nätföretaget för kostnader för sådan utrustning skall ges rätt till ekonomisk kompensation i någon form. Utredningens syn på detta redovisas i avsnitt 4.1

Det finns dock även andra frågor avseende hantering av timmätning efter den 1 november 1999, som behöver besvaras. I sin rapport Förslag till modell för schablonavräkning har Svenska kraftnät och Energimyndigheten lämnat ett flertal förslag med anledning av detta. Mot bakgrund av myndigheternas förslag diskuterar utredningen i avsnitt 4.2 regler för nyttjande av timmätare för kunder under gränsen för schablonavräkning, i avsnitt 4.3 om takpriset på timmätare bör bibehållas, samt i avsnitt 4.4 vissa frågor kring de installationer av timmätare som måste ske för kunder över gränsen för schablonavräkning.

4.1 Eventuell kompensation till kunder som installerat timmätning

När schablonavräkning införts kommer inga särskilda krav på timmätning att ställas för kunder under schablongränsen. Enligt tilläggsdirektiven bör därför utredningen analysera om kunder som redan införskaffat timvis mätutrustning, bör kompenseras för de utlägg man därvid haft. I avsnittet redovisas utredningens syn på detta.

4.1.1 Regelverket

Allmänt kan sägas att utvecklingen inom ett visst område alltid kan kräva att lagstiftningen behöver ändras, och att statsmakterna alltid har frihet att göra detta. Sådana ändringar kan i vissa fall innebära försämrade ekonomiska förutsättningar för vissa grupper. Det finns dock ingen lagstiftning som generellt reglerar enskilda människors eller juridiska personers rätt till kompensation i sådana situationer, utan rimlighetsbedömningar får göras i varje enskilt fall.

Härvidlag är det svårt att jämföra olika fall med varandra. Det bör dock noteras att statsmakterna i de flesta fall inte givit kompensation, inte ens vid lagändringar som inneburit starkt negativa ekonomiska konsekvenser för stora grupper.

Viss vägledning om förutsättningarna för kompensation i fallet med timmätarna ges av prop. 1996/97:85, genom vilken takpriset på timmätare och dess installation sattes till 2 500 kronor inklusive moms för kunder vars elförbrukning direktmätts.⁶ Således angavs ingenstans i propositionen att takpriset skulle berättiga till kompensation för de kunder som tidigare installerat mätare till fullt pris.

Det bör också noteras att det i propositionen anfördes att schablonavräkning kunde komma att införas inom några år, och att regeringen också avsåg att utreda förutsättningarna för detta i särskild ordning.

4.1.2 Antal möjliga fall och utrymme för en eventuell kompensation

Sedan elmarknaden avreglerades den 1 januari 1996 kan bedömas att ca 40-50 000 elkunder låtit installera timmätare. Knappt 20 000 av dessa kunder, varav dock knappast någon hushållskund, kan antas ha betalat fullt pris för mätaren och dess installation.

Övriga ca 20-30 000 kunder som installerat timmätare är direktmätta elkunder som valt att skaffa mätaren efter det att takpriset infördes. Inom denna kategori finns dock många kunder för vilka den nya elleverantören stått för kostnaden för timmätaren i samband med bytet av leverantör. Dessa kunder har ju inte själva betalat mätaren och kan därför knappast vara aktuella för en eventuell kompensation. Kvar finns uppskattningsvis ca 10-15 000 av de direktmätta kunderna.

En eventuell kompensation skulle maximalt kunna uppgå till det belopp kunden betalat. Från detta måste dock dras värdet av den nytta man haft av timmätaren samt den nytta man i framtiden kommer att ha av densamma.

En kund som skaffat timmätare har kunnat agera på den fria elmarknaden och på så sätt reducera sina energikostnader jämfört med de kunder som stannat kvar hos leveranskoncessionären. Att exakt värdera storleken av denna nytta är svårt. Men att döma av Nätmyndighetens rapport Utvecklingen på elmarknaden 1997 kunde en storförbrukare av el, med exempelvis en årlig elförbrukning på 300 000 kWh, som bytte

⁶ För kunder vars elförbrukning direktmätts, dvs. hushåll och andra mindre förbrukare, står härmed nätföretaget för eventuell resterande kostnad. Större elförbrukare betalar däremot fullt pris för timmätarutrustningen.

elleverantör när elmarknaden avreglerades den 1 januari 1996, få ett elpris som understeg leveranskoncessionärens med minst 1-2 öre/kWh. En sådan elkund har således sparat mellan 3 000 och 6 000 kronor per år genom att han låtit installera timmätare. Härmed torde hela investeringen ha betalats när schablonavräkning infördes den 1 november 1999, m.a.o. saknas utrymme för kompensation.

Motsvarande resonemang kan föras för de direktmätta kunder som installerat timmätare efter takprisets införande. Att döma av uppgifter från elhandelsföretag utredningen varit i kontakt med har en sådan kund kunnat förhandla fram ett pris som understiger leveranskoncessionärens med 2,5-3 öre/kWh när han skrivit kontrakt med en ny elleverantör. En villavärmekund med en årlig elförbrukning motsvarande 30-40 000 kWh har således sparat upp till 1 200 kronor per år. För en kund som vid schablonavräkningens införande den 1 november 1999 kommer att ha haft mätaren i närmare två år har således investeringen i stort sett betalats. Härmed kan kunden knappast vara berättigad till någon kompensation.

Till detta skall också läggas att de kunder som idag har timvis mätning även framgent kommer att kunna ha viss nytta av utrustningen.

4.1.3 Överväganden och förslag

Som framgått finns ingen lagstiftning som reglerar möjligheten att få kompensation vid lagändringar som medför att gjorda investeringar sjunker i värde, utan rimlighetsbedömningar får göras från fall till fall. I allmänhet har dock statsmakterna inte hörsammat krav på kompensation.

De elkunder som installerat timvis mätutrustning har haft nytta av denna. De kommer även i fortsättningen att kunna ha viss nytta av timmätaren, trots att den för kunder under schablongränsen inte längre kommer att vara nyckeln till byte av elleverantör. Värdet av den nytta man haft, och i viss mån fortsatt kommer att ha, kan för flertalet kunder antas uppväga de utlägg man gjort. Detta gäller även för de kunder som betalats fullt pris för utrustningen.

I den proposition där takpriset föreslogs angavs tydligt att schablonavräkning inom några år kunde komma att införas. De elkunder som efter den 1 juli 1997 valt att skaffa en timmätare till takpriset får härmed sägas ha tagit en medveten risk för att denna lösning kunde bli tidsbegränsad.

Mot denna bakgrund anser LEKO-utredningen att kunder som installerat timmätare inte bör kompenseras för de utlägg man haft.

4.2 Nyttjande av timmätarutrustning under schablongräns

När schablonavräkning införs kommer intervallet för mätaravläsning för alla kunder som ligger under schablongränsen att vara densamma som idag gäller för leveranskoncessionskunder, dvs. att mätning i uttagspunkten skall avse överförd el under högst ett år.⁷ Vid införandet av schablonavräkning behövs därför regler för hur timmätning för kunder som ligger under schablongränsen skall hanteras efter den 1 november 1999.

Enligt LEKO-utredningen bör utgångspunkten vara att timmätning så långt möjligt bör begränsas under schablongränsen sedan schablonavräkning införts. Som utredningen konstaterade i sin skrivelse av den 22 december 1998 innebär nämligen timmätning och hantering av timvärden betydande kostnader för nätägarna, nätkollektivet och överliggande delar av systemet.

Med hänsyn till att timmätning redan förekommer finns det dock knappast skäl att förbjuda timmätning under schablongränsen. Eftersom mätning med tätare intervall och/eller större mätnoggrannhet än de föreskrivna minimikraven kan förorsaka nätföretaget merkostnader, som i vissa fall kan uppgå till betydande belopp, bör dock diskuteras hur kostnaderna skall fördelas.

Dessa utgångspunkter överensstämmer med vad Svenska kraftnät och Energimyndigheten anger i sin rapport Förslag till modell för schablonavräkning. Mot bakgrund av myndigheternas förslag till lagändringar redovisar utredningen i det följande sin syn på vad som bör gälla i de situationer som kan tänkas uppstå.

4.2.1 Kunder under schablongränsen som idag har timmätare

I vissa fall kan antas att såväl kunden som hans elleverantör saknar intresse av att fortsatt utnyttja timmätaren. Enligt utredningens mening bör i en sådan situation nätkoncessionären, som enligt praxis förfogar över mätaren, avgöra om timmätaren skall sitta kvar och om den skall användas för att t.ex. ge kunden fakturor baserade på faktisk förbrukning.

⁷ Om eventuellt mätningen bör ske med tätare intervall, så att därmed elräkningen alltid kan baseras på faktisk förbrukning återkommer LEKO-utredningen till i sitt slutbetänkande.

Beträffande de kunder som önskar fortsätta utnyttja timmätaren föreslår Svenska kraftnät och Energimyndigheten en övergångsbestämmelse med innebörden att om en elanvändare idag har avtal med sin elleverantör som grundar sig på timregistrerande mätning, så bör elanvändaren inte belastas med merkostnaden för mätningen under det pågående avtalets löptid. I detta fall bör nätägaren stå för kostnaden. LEKO-utredningen instämmer i detta.

Med anledning av den föreslagna övergångsbestämmelsen har i utredningen väckts frågan hur man bör förfara i det fall det pågående avtalet inte är tidsbegränsat. Såvitt utredningen kunnat utröna har i dagsläget ett inte obetydligt antal kunder som torde hamna under schablonggränsen den typen av avtal. I Svenska kraftnäts och Energimyndighetens fortsatta arbete bör därför enligt utredningens mening härmed sammanhängande frågor analyseras närmare.

4.2.2 Kunder under schablonggränsen som vill installera timmätare

Även efter det att schablonavräkning införts kan det finnas kunder under schablonggränsen som önskar installera timmätare. Detta kan t.ex. vara fallet om kunden anser att han kan få fördelar med att timmätas istället för att avräknas mot schablon.

Enligt utredningens mening bör detta vara tillåtet. Vad kostnaden anbelangar bör dock gälla, i likhet med vad Svenska kraftnät och Energimyndigheten föreslår i sin rapport, att den som begär timregistrerad mätning och avräkning när schablonavräkning får tillämpas också skall svara för de merkostnader som uppkommer.

Detta är också vad som gäller i Norge, där kunder med en årlig elförbrukning understigande 400 000 kWh, som är gränsen för schablonavräkning, har rätt att få timmätare installerad, förutsatt att man själv står för merkostnaden.

4.3 Takpris efter den 1 november 1999

Svenska kraftnät och Energimyndigheten säger i sin rapport att det saknas skäl att behålla det takpris på timregistrerande mätutrustning och dess installation som idag gäller för direktmätta elanvändare när sådan utrustning inte längre utgör en förutsättning för tillträde till den fria elmarknaden. Mot denna bakgrund föreslår myndigheterna att takpriset skall avskaffas.

LEKO-utredningen delar denna åsikt. Detta följer också som en konsekvens av resonemanget i avsnitt 4.2.2.

4.4 Installation av timmätare över schablongräns

I LEKO-utredningens skrivelse till regeringen av den 22 december 1998, och även i Svenska kraftnäts och Energimyndighetens rapport, har föreslagits att en områdesmodell bör väljas för schablonavräkningen. Med en sådan modell kommer två sorters kunder att finnas på elmarknaden: kunder över schablongränsen vars elförbrukning timmätas respektive kunder under schablongränsen vars elförbrukning avräknas mot en schablonkurva.

Med hänsyn till att relativt få kunder idag har timmätare bör emellertid nätägarna ges viss tid på sig att genomföra installationerna av mätare över schablongränsen. Vidare måste regleras vem som skall bekosta installationerna. Mot bakgrund av vad Svenska kraftnät och Energimyndigheten föreslagit redovisas i avsnittet utredningens syn på detta.

4.4.1 Övergångsperiod för installationer av timmätare över schablongränsen

Idag har relativt få kunder timmätare, även bland dem som förbrukar förhållandevis mycket el. Detta innebär att även om gränsen för krav på timmätning läggs relativt högt, så måste ett stort antal timmätarinstallationer göras i samband med att schablonavräkning införs. LEKO-utredningen förordar en schablongräns på 200 A. Över denna gräns finns ca 30 000 kunder, vilket utgör ca 0,5 % av det totala antalet elkunder. Det kan antas att ungefär hälften av dessa 30 000 kunder idag saknar timmätning.

För att ge nätägarna rimliga förutsättningar torde krävas en viss övergångstid tills dess alla mätarinstallationer över schablongränsen skall vara genomförda. Svenska kraftnät och Energimyndigheten menar i sin rapport att den slutgiltiga bedömningen av övergångstidens längd inte kan göras förrän gränsen för schablonavräkning bestämts. Myndigheterna föreslår därför att regeringen i samband med att den bestämmer schablongränsen också bör ange övergångstiden i en övergångsbestämmelse. LEKO-utredningen delar denna uppfattning.

Som vägledning för bedömningen av övergångsperiodens längd vill dock utredningen anföra följande. När schablonavräkning infördes i Norge – för kunder med en årlig elförbrukning understigande 500 000 kWh⁸ – fick nätföretagen ett år på sig att installera ny mätutrustning hos kunder som låg ovanför schablongränsen. Med hänsyn till att en lägre schablongräns sannolikt väljs i Sverige, och att därför fler installationer torde behöva ske, menar utredningen att det är rimligt med en längre övergångsperiod än i Norge. Om, som utredningen förordar, gränsen läggs vid 200 A, vilket motsvarar en årsförbrukning på ca 300 000 kWh, kan det vara rimligt att ge nätföretagen t.o.m. år 2001 på sig att färdigställa installationerna. Detta skulle ge en övergångsperiod på drygt två år.

Så länge en kund över gränsen för schablonavräkning saknar timmätare kommer han att ingå i den förbrukningsprofil mot vilken kunder under schablongränsen avräknas. I likhet med vad Svenska kraftnät och Energimyndigheten säger i sin rapport vill utredningen därför betona vikten av att nätägarna vid installerandet av timregistrerande mätutrustning inledningsvis prioriterar de kunder vars förbrukning avviker mest från förbrukningsprofilen.

4.4.2 Hantering av kostnader för installation över gräns för schablonavräkning

Som framgått medför systemet med schablonavräkning att samtliga kunder som ligger över schablongränsen, åtminstone efter en övergångsperiod, skall ha timregistrerande mätutrustning. Enligt Svenska kraftnät och Energimyndigheten bör inte de kunder som ligger över gränsen och idag saknar timmätare belastas med kostnaden för mätaren och dess installation, eftersom de påtvingas denna installation som en följd av att ett nytt regelverk införs. Kostnaden bör enligt myndigheterna istället ses som en systemkostnad och därför läggas till grund för nättarifferna. LEKO-utredningen delar myndigheternas uppfattning.

⁸ Gränsen sänktes den 1 januari 1999 till en årsförbrukning på 400 000 kWh.

5 Konsumentskydd när leveranskoncessionssystemet upphör

Enligt tilläggsdirektiven skall utredningen överväga behovet av skydd för de kunder som eventuellt kan komma att sakna avtal med en elleverantör när leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör. Därvid skall de synpunkter som framförts av Konsumentverket i dess särskilda yttrande till utredningen övervägas.

I kapitlet redovisas utredningens överväganden kring behovet av sådant skydd. I avsnitt 5.1 redovisas vissa allmänna utgångspunkter för utredningens resonemang. I avsnitt 5.2 redogörs för situationer av avtalslösa tillstånd som kan behöva regleras. I avsnitt 5.3 redovisas överväganden och förslag. I avsnitt 5.4 pekas på vissa behov av myndighetstillsyn.

5.1 Vissa allmänna utgångspunkter

För resonemanget i kapitlet gäller vissa utgångspunkter. I enlighet med tilläggsdirektiven bör t.ex. det skydd som kan kräva lagstiftning omfatta situationer då en kund av någon anledning saknar avtal med en elleverantör. Enligt utredningens mening bör man också så långt möjligt söka begränsa uppkomsten av sådana situationer.

Vidare menar utredningen att det skydd som diskuteras i kapitlet bör begränsas till konsumenter. Härigenom kan lämpligen eventuella kompletterande skyddsregler behandlas i anslutning till övriga bestämmelser om konsumentskydd i 11 kap. ellagen.

Enligt vad som anges i tilläggsdirektiven bör också eventuella lagändringar utformas så att de är förenliga med den svenska ellagstiftningens grundläggande krav på åtskillnad mellan nätverksamhet och produktion och handel med el. Enligt utredningen bör hänsyn även tas till att elleverantörerna bör kunna konkurrera under likvärdiga villkor.

5.2 Situationer som kan behöva regleras

I sin skrivelse av den 22 december 1998 menade LEKO-utredningen att behovet av ett skydd för små kunder av det slag leveranskoncessionen idag erbjuder torde vara avsevärt mindre när schablonavräkning införts. Vissa av de risker som skyddet i nuvarande form avser att motverka får nämligen antas vara undanröjda på en marknad med en fungerande prismetanisk.

Samtidigt menade utredningen att det även fortsättningsvis kommer att krävas att någon aktör utpekade som ansvarig för sådan el som en kund i vissa situationer kan förbruka utan att ha ett avtal med en elleverantör, så att det alltid finns någon part som kräver kunden på betalning i dessa fall.

En situation där en kund saknar avtal med en elleverantör på en fri elmarknad antogs i skrivelsen t.ex. kunna uppstå om kunden glömt att förnya ett kontrakt eller om hans leverantör gått i konkurs. I anslutning till detta pekade Konsumentverket i sitt särskilda yttrande på vissa ytterligare situationer som verket ansåg skulle kunna innebära att kunden riskerar att stå utan eltillförsel.

Det fortsatta utredningsarbetet har emellertid visat att vissa av de fall som i skrivelsen utpekades som risksituationer för en konsument i själva verket inte är av den arten.

Om konsumentens elleverantör går i konkurs vilar det ekonomiska ansvaret för leveransen, åtminstone inledningsvis, på den balansansvarige, varför denna situation inte behöver regleras särskilt i det här sammanhanget. I de fall elleverantören tillika har varit balansansvarig, eller i de fall konkursen avser den balansansvarige gäller sedvanliga konkursrättsliga regler. Den som ytterst riskerar att drabbas av förlust är här Svenska kraftnät. Verket har därför möjlighet att, inför en obeståndssituation, låta någon annan överta balansansvaret, utan att de föreskrivna tidsfristerna för byte av balansansvarig har iakttagits. Vidare är den balansansvarige föremål för kreditprövning. Konsumenten riskerar inte att stå utan elleverans i något av de nämnda fallen, men möjligen att betala ett annat pris för leveransen.

Mot denna bakgrund bedömer LEKO-utredningen att de fall av avtalslösa tillstånd som kan behöva regleras främst gäller situationer då konsumenten av glömska, tidsbrist eller andra skäl inte förmått etablera eller bibehålla en avtalsrelation med en elleverantör. Det kan således finnas skäl att överväga vissa kompletteringar av regelverket i syfte att åstadkomma ett skydd mot avtalslösa tillstånd, motsvarande vad leveranskoncessionen ger idag. Därigenom torde även de situationer Konsumentverket pekat på kunna hanteras.

5.3 Överväganden och förslag

Utredningen skall enligt tilläggsdirektiven överväga behovet av skydd för de kunder som eventuellt kan komma att sakna avtal med en elleverantör när leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör. Som framgått menar utredningen att ett sådant skydd också kan behövas för att skydda elmarknadssystemet från att el förbrukas utan att någon part kan kräva kunden på betalning.

Mot denna bakgrund föreslås i avsnitt 5.3.1 regler som syftar till att begränsa antalet fall då konsumenter kan hamna i avtalslöst tillstånd, samt i avsnitt 5.3.2 regler om hur man bör förfara ifall denna situation trots allt uppkommer.

5.3.1 Rätt till förlängning av elleverans

I systemet med leveranskoncession svarar leveranskoncessionären för alla leveranser till de kunder som saknar timregistrering och leveranskoncessionären avräknas också för sådan förbrukning. Den nu föreslagna modellen för schablonavräkning innebär att den förbrukning som inte har registrerats per timme skall fördelas mellan fler elleverantörer. Detta sker genom att nätägaren beräknar den andel av förbrukningen som belöper på varje elleverantör respektive på varje balansansvarig. Systemet bygger därför på att nätägaren har information om vilken elleverantör som levererar till respektive kund.

I Svenska kraftnäts och Energimyndighetens rapport Förslag till modell för schablonavräkning föreslås vissa regler för leverantörsbyte (se myndigheternas förslag till 8 kap. 6 och 8-9 §§ ellagen). Reglerna har utformats för att säkerställa att det alltid finns en balansansvarig för uttagspunkten och att det finns avtal om detta mellan elleverantören och den balansansvarige.

Myndigheterna föreslår att en ny elleverantör får överta ansvaret för all information till nätägaren i samband med leverantörsbyte. Om det brister i informationen sker inte något byte av balansansvarig och inte heller registreras något byte av elleverantör. Härigenom uppstår inte några tveksamheter beträffande vem som bär det ekonomiska ansvaret gentemot Svenska kraftnät för leveransen. Bestämmelserna tar inte sikte på förhållandet mellan elleverantör och elanvändare och de har inte heller utformats specifikt för konsumentförhållanden.

I ellagen har hittills saknats bestämmelser som reglerar förhållandet mellan elleverantör och elanvändare på den fria elmarknaden, med undantag av reglerna i 11 kap. om när och hur fränkoppling får ske. Att förhållandet mellan elleverantör och elanvändare inte ansetts behöva

regleras, torde delvis bero på att leveranskoncessionären hittills varit skyldig att överta en elleverans ifall ett leveransåtagande på den fria elmarknaden har upphört att gälla, oavsett bakomliggande orsak.

När schablonavräkningen införs upphör emellertid leveranskoncessionssystemet och den därtill kopplade leveransplikten. Mot denna bakgrund anser utredningen att 11 kap. ellagen bör kompletteras med bestämmelser som uttryckligen anger att den som levererar el till konsument skall vara skyldig att förlänga leveransen om ett avtal har löpt ut.

På detta sätt ersätts leveranskoncessionärens leveransplikt med bestämmelser som riktar sig till samtliga leverantörer av el till konsument och som innebär en skyldighet att fortsätta leveransen. Skyldigheten bör gälla fram till dess att konsumenten byter leverantör, och reglerna för leverantörsbyte i de av Svenska kraftnät och Energimyndigheten föreslagna 8 kap. 6 § har iakttagits, eller fram till dess att överföringen av el har avbrutits enligt bestämmelserna i ellagens nuvarande 11 kap. 3 och 4 §§. Säger konsumenten själv upp avtalet, t.ex. på grund av flyttning, bör däremot någon leveransskyldighet inte gälla.

De bestämmelser utredningen föreslår innebär ett visst mått av avtalstvång. Detta gäller dock lika för alla elleverantörer. Samtidigt kan leveransplikten knappast heller sägas innebära någon belastning för elleverantören, eftersom den avser betalande konsumenter och dessutom endast innefattar rätten till förlängning av elleveransen som sådan och inte det pris och övriga villkor som skall tillämpas efter förlängning.

För att instifta en uttrycklig regel om rätt till förlängning av elleveransen talar bl.a. att spelreglerna på elmarknaden härmed blir entydiga och lätta att förstå för både elleverantörer och konsumenter. Vidare skulle en sådan regel innebära minskad administration för nätägare, balansansvariga, och elleverantörer eftersom det vid avtalsförlängningen finns en leverantör som skall avräknas för leveransen och gentemot vilken konsumenten är betalningsansvarig. Samtidigt är konsumenten tillförsäkrad leverans fram till dess att han själv begär fränkoppling eller själv framkallar en situation när fränkoppling kan ske. Härigenom kan antalet fall där en elanvändare måste anvisas en elleverantör, enligt förslaget i följande avsnitt, reduceras.

5.3.2 Anvisad elleverantör

I vissa fall kan konsumenten ha ett avtal med nätägaren, utan att ha hunnit skaffa sig ett avtal med en elleverantör. Detta kan t.ex. inträffa vid ny- och återanslutning eller återinkoppling av en anläggning, samt vid nyinflyttning. I motsats till situationen i avsnitt 5.3.1 saknas i dessa fall en elleverantör som kan utpekas som leveranspliktig.

I LEKO-utredningens skrivelse av den 22 december 1998 föreslogs att nätägaren i dessa situationer temporärt skulle vara leveranspliktig till dess elanvändaren hittat en elleverantör. Ett skäl till detta var att nätägaren är den ende aktör, förutom konsumenten, som kan känna till att det saknas en elleverantör för den aktuella uttagpunkten. En viktig utgångspunkt var också att den tillfälliga elleverans det här blir fråga om inte borde behöva betraktas som elhandel i egentlig mening, eftersom nätägarens uppgift i första hand skulle vara att förhindra att elanvändaren förbrukar el utan att betala under den tid han saknar avtal med en elleverantör.

Tekniskt sett torde den lösning som förordades i skrivelsen vara fullt möjlig. I tilläggsdirektiven har dock regeringen särskilt poängterat att skyddet för kunder som saknar avtal om elleverans när leveranskoncessionssystemet upphör skall kunna hanteras utan att nu gällande krav på åtskillnad mellan nätverksamhet respektive produktion och handel med el, påverkas. Mot bakgrund av detta har utredningen funnit skäl att söka en annan lösning.

Även om nätägaren är förhindrad att bedriva handel med el kan han inom ramen för nätverksamheten inhandla och producera el för att bl.a. täcka nätförluster. Som ett alternativ till den lösning utredningen förordade i skrivelsen skulle nätägaren därför kunna åläggas en skyldighet att kontraktera en elleverantör som åtar sig leverans i de aktuella fallen. En sådan bestämmelse skulle inte strida mot gällande regelverk.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund en bestämmelse som riktar sig till nätägaren, och som innebär att denne skall vara skyldig att kontraktera en elleverantör som i avtalet med nätägaren förbinder sig att omedelbart svara för elleverans i det fall konsumenten saknar avtal med en elleverantör. Med en sådan ordning finns alltid en elleverantör som skall avräknas för leveransen och gentemot vilken konsumenten är betalningsansvarig. De närmare detaljer som kan behöva regleras i detta sammanhang bör hanteras i avtal mellan nätägaren, anvisad elleverantör och i avtal med konsumenten. I samband med anvisning bör nätägaren också upplysa om att konsumenten om han så önskar kan byta elleverantör i enlighet med de regler för leverantörsbyte som gäller på marknaden.

Vad gäller nätägarens möjligheter att teckna avtal med en leverantör till vilka avtalslösa konsumenter kan anvisas, gör utredningen följande bedömning.

Nätägaren köper redan i dag stora volymer för att täcka behovet av förlustkraft och tillhör härigenom en av de största kunderna på ett lokalnät. I samband med att schablonavräkningen införs kommer förlustkraften att kunna upphandlas från flera konkurrerande elleverantörer.

Samtidigt medför införandet av schablonavräkning att konkurrenstrycket på marknaden för hushållskunder kommer att öka.

Den eller de elleverantörer som åtar sig leveransplikten gentemot avtalslösa konsumenter, kommer inte att underkastas prisreglering. Elleverantören kan således täcka eventuella, befarade kreditförluster genom fri prissättning och får samtidigt, utan några särskilda marknadsföringsinsatser, förtur till ett kundkollektiv av hushållskunder. Det kommer således att finnas ett ekonomiskt värde i att svara för denna typ av leverans till konsument, varför det kan förutsättas att fler elleverantörer med sådan kundinriktning kommer att konkurrera om marknadsandelar.

Utredningen håller det mot denna bakgrund för osannolikt att nätägaren skulle stöta på svårigheter att kontraktera en eller flera elleverantörer för det angivna ändamålet, låt vara att man inte i förväg kan vara helt säker på detta. En liknande osäkerhetsfaktor fanns för övrigt även inför avregleringen av elmarknaden den 1 januari 1996 då statsmakterna i förväg inte säkert visste om ansökningar om leveranskoncessioner skulle inkomma i tillräcklig omfattning. Detta ansågs dock inte utgöra något hinder mot att genomföra reformen.

I sammanhanget bör även sägas att antalet konsumenter som kommer att behöva anvisas en elleverantör kan antas bli relativt begränsat, att döma av norska erfarenheter som utredningen tagit del av.

Ett system där nätägaren kontrakterar en eller flera elleverantörer som konsumenten anvisas i de fall han saknar avtal med en elleverantör, kan i viss mån anses vara konkurrenshämmande. En mer konkurrensneutral lösning skulle vara att ett särskilt bolag bildades för ändamålet, till vilka samtliga nätägare kunde hänvisa de kunder som saknar avtal med en elleverantör. Av tidsskäl har dock utredningen inte haft möjlighet att närmare analysera förutsättningarna för en sådan lösning.

5.4 Myndighetstillsyn

Nätmyndighetens tillsyn omfattar i praktiken frågor om koncessionshavares skyldigheter. Däremot prövas tvister om skadestånd i anledning av att reglerna i t.ex. ellagens 11 kapitel inte efterlevts, av allmän domstol.

Sålunda bör frågor om skyldigheten att kontraktera en elleverantör, enligt vad som föreslås i avsnitt 5.3.2, övervakas av nätmyndigheten. Nätmyndigheten bör även följa hur det föreslagna systemet i övrigt fungerar och återkomma med förslag till komplettering av regelverket, om sådana skulle visa sig påkallade.

5.5 Sammanfattning

Enligt tilläggsdirektiven skall LEKO-utredningen överväga behovet av skydd för de kunder som eventuellt kan komma att sakna avtal med en elleverantör när leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör. Som framgått menar utredningen att ett sådant skydd också är påkallat av behov att skydda elmarknadssystemet från risken att kunder skall kunna konsumera el utan att betala.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen, i syfte att begränsa antalet fall där konsument saknar avtal med en elleverantör, att den som levererar el till konsument skall vara skyldig att förlänga leveransen i de fall ett avtal har löpt ut. Vidare föreslår utredningen att den lokale nätägaren skall vara skyldig att kontraktera en eller flera elleverantörer som i avtal med nätägaren förbinder sig att omedelbart svara för elleveranser till sådana konsumenter som har ett avtal med nätägaren, men som saknar avtal med en elleverantör.

Sammantaget innebär dessa förslag att en konsument får samma rätt till elleverans som i nuvarande system.

Den föreslagna lösningen har som framgått valts såväl av konsumentskyddsskäl som för att skydda elsystemets funktion så att otillbörligt utnyttjande förhindras. Frågan om elsystemets funktion gör sig emellertid lika starkt gällande beträffande elleverans till andra elanvändare än konsumenter. Enligt utredningens mening torde den reglering som krävs för att säkra elsystemets funktion på denna punkt, kunna utarbetas inom ramen för det arbete med att utveckla regler för informationsskyldighet för elmarknadens parter som bedrivs av Svenska kraftnät. I detta arbete bör även övervägas om elleverantören bör vara skyldig att underrätta nätägaren om att ett avtal upphör.

6 Övergångslösning beträffande skyddet för små elproducenter

Systemet med leveranskoncession ger små elproducenter, dvs. produktionsanläggningar som kan leverera en effekt om högst 1 500 kW, ett särskilt skydd. Således är leveranskoncessionären skyldig att köpa el från de små elproducenter som är belägna inom det geografiska område koncessionen omfattar (den s.k. mottagningsplikten). Detta skall också ske till ett skäligt pris. För skälighetsbedömningen svarar Energimyndigheten.

Att ge de små elproducenterna möjlighet att under en övergångsperiod anpassa verksamheten till de förändrade villkor som en fri elmarknad skulle komma att innebära var ett av motiven till att leveranskoncessionssystemet infördes i samband med att elmarknaden avreglerades den 1 januari 1996. Systemet skulle gälla i fem år.

Som konstateras i utredningens tilläggsdirektiv kan dock leveranskoncessionssystemet i nuvarande form inte längre upprätthållas när schablonavräkning införs den 1 november 1999. Skyddet för de små elproducenterna måste härmed ges någon annan form, om det alltjämt anses behövas.

En viktig del av LEKO-utredningens arbete är därför att analysera behovet av skydd för de små elproducenterna. Utredningen skall senast den 1 september 1999 redovisa sina ställningstaganden kring detta. Utredningen skall dock till den 1 april bedöma om det finns behov av övergångsbestämmelser i samband med att nuvarande regelverk ändras, för att tillförsäkra de små elproducenterna det skydd som bedöms nödvändigt.

I detta kapitel redovisas utredningens syn på behovet av övergångsbestämmelser. I avsnitt 6.1 redovisas vissa fakta kring den småskaliga elproduktionen och i 6.2 överväganden och förslag.

Inledningsvis bör betonas att analysen endast omfattar det skydd för små elproducenter som är kopplat till leveranskoncessionen, dvs. mottagningsplikt och skälighetsprövning av priset. De små elproducenterna omfattas emellertid även av andra stöd. Således ger ellagen de små elproducenterna rätt till en reducerad nättariff i relationen med det lokala nätföretaget. Till biobränslebaserade kraftvärmeanläggningar, vindkraftverk och småskalig vattenkraft kan också investeringsstöd utgå.

Vidare betalas till vindkraft ett driftsstöd i form av energi-skattelindring, den s.k. miljöbonusen.⁹

6.1 Bakgrundsfakta kring den småskaliga elproduktionen

Den småskaliga elproduktionen utgörs främst av vattenkraft och vindkraft. Enligt Energimyndighetens rapport Utvecklingen på elmarknaden 1998 utgörs de små kraftverken totalt av ca 1 200 vattenkraftverk och ca 400 vindkraftverk. Till detta kommer vissa kraftvärmeverk.

Den småskaliga produktionen utgör ca 1,5 % av landets totala elproduktion, eller knappt 2 TWh per år. Av detta står vattenkraft för ca 1,5 TWh och vindkraft för ca 0,4 TWh.

De små kraftverken är anslutna på lokalnätetsnivå. En relativt stor del av produktionen är dock koncentrerad till ett fåtal nätområden. T.ex. är vindkraftsproduktionen starkt koncentrerad till områden med goda vindförhållanden, som Gotland och västkusten.

Koncentrationen till få nätområden framgår av den undersökning kring de lokala nätföretagens och leveranskoncessionärernas attityder i olika avseenden som SIFO utfört åt LEKO-utredningen. Undersökningen omfattade 188 av de lokala nätföretagen, dvs. ca 90 %. Knappt 60 % av de tillfrågade företagen (108 st) har minst ett litet kraftverk anslutet till sitt nät, medan övriga 40 % av företagen helt saknar små elproducenter i sitt område. Av de 108 företag som har minst ett kraftverk anslutet till nätet har 17 företag fler än 10 kraftverk anslutna. Bland resterande företag är genomsnittet ca 2-3 små kraftverk per nätbolag.

Sammantaget visar SIFO:s undersökning att ca 10 % av landets lokalnätägare har småskalig elproduktion av mer betydande omfattning ansluten till sina nät. I några fåtal fall är den småskaliga produktionen t.o.m. av sådan omfattning att den vid vissa tidpunkter på året överstiger behovet hos den leveranskoncessionär som har mottagningsplikten.

Koncentrationen av småskalig elproduktion till vissa delar av landet har skapat problem i dessa områden. Enligt LEKO-utredningens ursprungliga direktiv kan det således befaras att dagens regelverk medför att elkunderna i berörda områden får betala såväl ett högre elpris som en högre nättariff än de skulle ha gjort med en mindre omfattande etablering av småskalig elproduktion.

⁹ Miljöbonusen är kopplad till nivån på energiskatten på el. Från den 1 januari 1999 uppgår skatten, och miljöbonusen, till 15,1 öre/kWh. Den mottagningspliktige leveranskoncessionären kvittar miljöbonusen till inköpt vindkraft mot den energiskatt han skall redovisa för försäljning av el till sina kunder.

Den el som produceras i de småskaliga kraftverken är leveranskoncessionären i området skyldig att köpa in. Priset skall vara skäligt. Detta har uttolkats som att ersättningen bör motsvara vad leveranskoncessionären tar ut av hushållskunder och mindre förbrukare, med avdrag för skäliga kostnader för administration m.m. samt skälig vinst. Nätmyndigheten har i prövningsärenden slagit fast att avdraget för administration m.m. samt vinst får uppgå till 1,6 öre/kWh. Genom ett beslut i november 1998 reviderades dock detta till att avdraget får uppgå till 10 % av det pris ersättningen till de små producenterna baseras på, vilket motsvarade 2,4 öre/kWh i det aktuella fallet.

Konkurrensen om hushållskunderna har hittills varit begränsad, varför dessa kunders elpriser är relativt höga. Detta har inneburit att de små elproducenterna idag får en ersättning som ligger klart över marknadspriset på el. Enligt den undersökning som konsultföretaget EME Analys gjort åt utredningen ligger ersättningen till de små producenterna i dagsläget på ca 25 öre/kWh i genomsnitt. EME Analys bedömer att ersättningen därmed är ca 10 öre/kWh högre än vad den skulle varit om hushållskunder och mindre förbrukare handlade sin el i fungerade konkurrens. Med hänsyn till att den småskaliga produktionen uppgår till ca 2 TWh per år innebär detta att hushåll och mindre förbrukare via sina elpriser ger de små elproducenterna en subvention på totalt ca 200 mkr per år.

Att döma av EME Analys studie är de ekonomiska förutsättningarna delvis olika för den småskaliga vattenkraften och vindkraften.

EME Analys bedömer således att många av de små vattenkraftverken opererar på lönsamhetsgränsen vid dagens ersättningsnivå (25 öre/kWh). Detta får bl.a. till följd att både underhåll och investeringar skjuts på framtiden. Till en del tycks detta uppvägas av att en stor andel (1,2-1,3 TWh) av den el som produceras i små vattenkraftverk kommer från vattenkraftstationer som ägs av kraftföretag och kommunala elverk med relativt starka finanser. De allra minsta vattenkraftverken – som kanske utgör mer än 50 % av antalet verk, men endast producerar ca 0,2 TWh totalt – ägs dock ofta av privatpersoner.

Att äga vindkraftverk är enligt EME Analys generellt sett en bättre affär än att äga vattenkraftverk. Visserligen krävs enligt EME Analys genomsnittliga intäkter på ca 40 öre/kWh för att finansiera och driva ett nytt vindkraftverk i ett hyggligt vindläge. Men genom att en vindkraftägare utöver ersättningen på 25 öre/kWh från leveranskoncessionären även erhåller 15,1 öre/kWh från staten i form av den s.k. miljöbonusen, så är situationen i allmänhet bättre.

Ett sjunkande elpris kan dock påverka även vindkraften negativt. Enligt EME Analys har de flesta vindkraftverk som byggs sannolikt en sådan finansiell situation att man klarar några år med vikande intäkter.

Men om den långsiktiga prisnivån etableras på 15-20 öre/kWh, så torde även vindkraftägarna få problem enligt EME Analys.

6.2 Överväganden och förslag

6.2.1 Utgångspunkter

Den av EME Analys utförda studien ger en översiktlig bild av de små elproducenternas ekonomiska förutsättningar. LEKO-utredningen har däremot inte i detta skede av utredningsarbetet haft möjlighet att mer i detalj analysera dessa förutsättningar. Om de små producenternas ekonomi verkligen är beroende av det skydd leveranskoncessionen ger är därför svårt att bedöma. Utredningen avser emellertid att återkomma till detta i slutbetänkandet den 1 september.

I avvaktan på den analys som skall presenteras i slutbetänkandet menar LEKO-utredningen att när leveranskoncessionssystemet i förtid upphör den 1 november 1999, så bör de små producenterna så långt möjligt ges ett motsvarande skydd under den tid som systemet var tänkt att gälla, dvs. till utgången av år 2000. För detta talar även vissa av regering och riksdag tidigare gjorda ställningstaganden.

Regeringen har således i LEKO-utredningens direktiv uttalat att den småskaliga elproduktionen bör tillförsäkras rimliga ekonomiska villkor. En mer precis definition av detta saknas. Men med hänsyn till att riksdagen genom 1997 års energipolitiska beslut bl.a. inrättat särskilda investeringsstöd för såväl vindkraft som småskalig vattenkraft¹⁰ finns enligt utredningens mening skäl att anta att "rimliga ekonomiska villkor" bör innebära att småskaliga kraftverk inte bara skall kunna byggas utan även fortvarande bör kunna drivas.

För att det skydd som leveranskoncessionen ger bör finnas kvar hela femårsperioden talar vidare riksdagens uttalanden kring den småskaliga elproduktionen i samband med att det ursprungliga förslaget till reformering av elmarknaden behandlades (prop. 1993/94:162, bet. 1993/94:NU22). I propositionen föreslogs att leveranskoncessionerna skulle gälla i tre år. Riksdagens näringsutskott ansåg dock att den småskaliga elproduktionen borde ges ett skydd, motsvarande vad leveranskoncessionen förväntades ge, i ytterligare två år, även om man vid en utvärdering av leveranskoncessionssystemet skulle finna att systemet borde avvecklas efter de tre åren.

¹⁰ Målet är att på fem år öka den årliga elproduktionen från landbaserad vindkraft med 0,5 TWh och från småskalig vattenkraft med 0,25 TWh.

Mot denna bakgrund menar LEKO-utredningen således att den småskaliga elproduktionen så långt möjligt bör ges ett skydd som motsvarar vad de skulle ha haft om leveranskoncessionssystemet funnits kvar till den tidpunkt som det ursprungligen var tänkt, dvs. till och med år 2000. Från den 1 november 1999 till utgången av år 2000 bör därför de små elproducenterna ges:

- en ersättning för den producerade elen som motsvarar vad de kan antas ha erhållit om schablonavräkning inte införts, samt
- en garanterad avsättning för den producerade elen genom att någon aktör åläggs mottagningsplikt.

Enligt utredningens mening bör vidare det skydd som föreslås för de små elproducenterna under tiden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 om möjligt ges en sådan konstruktion att de problem med lokalt högre elpriser som är förknippade med att den småskaliga elproduktionen koncentrerats till vissa delar av landet kan lösas.¹¹ Såvitt utredningen kan bedöma handlar detta i första hand om hur skyddet finansieras. Vem som åläggs mottagningsplikten torde däremot i detta avseende sakna betydelse.

6.2.2 Vad är en rimlig ersättningsnivå?

Idag beräknas ersättningen till en småskalig elproducent utifrån det pris den mottagningspliktige leveranskoncessionären tar ut av hushållskunder och mindre förbrukare. Som framgått skall ersättningen motsvara priset till dessa kunder, med avdrag för skälig administration m.m. samt skälig vinst. Enligt EME Analys innebär detta att de små elproducenterna för närvarande får i genomsnitt 25 öre/kWh.

Om hushållskunders och mindre förbrukares elpris skulle läggas till grund för de små elproducenternas ersättning även under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 torde ersättningen bli väsentligt lägre än 25 öre/kWh. För detta talar att införandet av schablonavräkning sannolikt kommer att leda till en starkt ökad konkurrens och därmed större prispress, vilket t.ex. framgår av EME Analys uppskattning att ersättningen idag är ca 10 öre/kWh högre än vad den skulle varit om hushållskunder och mindre förbrukare handlade sin el i fungerade konkurrens.

¹¹ Som regeringen påpekar i utredningens direktiv kan dagens regelverk även medföra att elkunder i berörda områden betalar en högre nättariff. Det problemet påverkas dock inte av de övergångsbestämmelser som diskuteras i det här sammanhanget.

Som framgått anser utredningen dock att de små elproducenterna under de 14 månader som här diskuteras bör ges en ersättning som motsvarar vad de kan antas ha erhållit om schablonavräkning inte införts den 1 november 1999. Vad utredningen föreslår är således att ersättningen under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bör beräknas utifrån det pris som det kan antas att hushållskunder och mindre förbrukare hade kommit att betala under perioden om leveranskoncessionssystemet med dess regler gällt hela perioden.

Att bedöma nivån på ett sådant, hypotetiskt pris är av naturliga skäl svårt. Men enligt utredningen kan man anta att det pris hushåll och mindre förbrukare skulle betalat under åren 1999 och 2000 hade varit lägre än dagens, vilket i sin tur innebär att även de små elproducenternas ersättning skulle ha sjunkit. För detta talar bl.a. att införandet av takpris på timmätare den 1 juli 1997 ledde till en viss ökning av konkurrensen på hushållsmarknaden under 1998. Enligt Energimyndighetens rapport Utvecklingen på elmarknaden 1998 sänktes elpriserna till hushållskunder ca 5 % under 1998. Enligt utredningens mening kan man anta att prispressen skulle ha ökat ytterligare under åren 1999 och 2000 även om leveranskoncessionssystemet levte kvar, eftersom den allmänna opinionen för att öppna elmarknaden för hushållen sannolikt skulle ha växt sig än starkare under perioden än vad den är idag.

Mot denna bakgrund bedömer utredningen att ersättningen till de små elproducenterna skulle ha legat på ca 21 öre/kWh om leveranskoncessionssystemet levte kvar under den period som här diskuteras. Utredningen föreslår därför att ersättningen till de små elproducenterna under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bör vara 21 öre/kWh. Med hänsyn till den bedömning EME Analys gör i sin rapport om de små elproducenternas överlevnadsförmåga på kort sikt torde den föreslagna ersättningen vara sådan att det stora flertalet producenter klarar sig under perioden.

Tanken är att nivån 21 öre/kWh skall vara enhetlig för all småskalig kraftproduktion och gälla över hela landet. Nivån är också tänkt som ett "golvspris". Mottagningsplikten bör endast gälla till priset 21 öre/kWh. Skulle marknadspriset stiga över denna nivå bör de små elproducenterna istället kunna sälja till ett marknadsanpassat pris. En tvingande förhandling mellan producenten och den som är mottagningspliktig bör således undvikas i ett sådant läge.

Utöver att de små elproducenterna bör ges ett "golvspris" på 21 öre/kWh under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000, så anser utredningen som framgått att de under denna tid även bör ges en garanterad avsättning för den producerade elen genom att någon aktör åläggs mottagningsplikt. Oavsett vem som åläggs inköpsskyldigheten, så kommer han med den föreslagna ersättningsnivån att köpa den småskaliga

kraften till ett pris som sannolikt kommer att ligga över marknadspriset på el för den aktuella perioden. Detta innebär i sin tur att mellanskillnaden, som kan antas bli ca 180 mkr per år, på något sätt måste finansieras (se vidare avsnitt 6.2.4).

Nivån på ersättningen bör beslutas av regering och riksdag. Utredningens förslag och resonemang kring ersättningens storlek kan därvid fungera som vägledning. Regeringen bör uppdra åt Energimyndigheten att ta fram ytterligare underlag.

I sammanhanget bör också påpekas att om, som utredningen förordar, de små elproducenterna skall ges en ersättning som motsvarar vad de skulle erhållit om schablonavräkning inte införts, så kan inte dagens regler för beräkning av ersättningen användas.

6.2.3 Tänkbara alternativ för mottagningsplikten

Som framgått anser utredningen att någon aktör bör åläggas att från den 1 november 1999 till utgången av år 2000 köpa den el som produceras av de små elproducenterna.

Utredningen har prövat ett antal tänkbara alternativ för detta, nämligen att mottagningsplikten läggs på

- Svenska kraftnät,
- de lokala nätägarna,
- Svenska kraftnät och de lokala nätägarna i kombination,
- samtliga elhandelsföretag,
- ett särskilt inköpsbolag, eller på
- de elhandelsföretag som idag är leveranskoncessionärer.

Nedan diskuteras för- och nackdelar med de olika alternativen.

Teoretiskt sett förefaller det tämligen enkelt att lägga mottagningsplikten på *Svenska kraftnät*. Den kraft verket skulle vara ålagt att köpa in torde man nämligen kunna använda för att täcka sina nätförluster. Svenska kraftnäts årliga överföringsförluster i stamnätet ligger på ca 2,1-2,2 TWh, vilket således överstiger den årliga produktionen från små kraftverk, som är knappt 2 TWh.¹²

Att lägga mottagningsplikten på Svenska kraftnät torde dock innebära vissa nackdelar. T.ex. pekar EME Analys i sin rapport på att Svenska kraftnät saknar organisation för och erfarenhet av denna typ av verksamhet, samt att Svenska kraftnäts roll riskerar att bli mindre tydlig om – som det får sägas handla om här – verket används som ett energipolitiskt instrument. Till detta skall även läggas att det kan finnas prak-

¹² Överföringsförlusterna i stamnätet var 2,5 TWh 1997, 2,1 TWh 1996 och 2,3 TWh 1995.

tiska problem kring hur hanteringen av avtalen mellan de små elproducenterna och Svenska kraftnät bör gå till, samt att inmatningsprofilen för den småskaliga elproduktionen inte alltid överensstämmer med Svenska kraftnäts förbrukningsprofil för förlusterna.

Vidare talar det faktum att Svenska kraftnät redan upphandlat en stor del av förlusterna för den aktuella perioden starkt emot att lägga mottagningsplikten på verket under tiden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000. Enligt uppgift från verket har man i dagsläget täckt hela behovet för november-december 1999, och drygt halva behovet för år 2000. Dessutom avser verket att inom kort upphandla det återstående behovet för år 2000.

Mot denna bakgrund bedömer utredningen att det vore olämpligt att lägga mottagningsplikten på Svenska kraftnät under de 14 månader som diskuteras i detta sammanhang.

Såvitt utredningen kan bedöma torde även *de lokala nätägarna* ha upphandlat merparten av sina förluster för den aktuella perioden, vilket således talar emot att helt lägga mottagningsplikten på dem. Detta alternativ framstår även av andra skäl som mindre lämpligt. Visserligen torde de lokala nätägarna kunna använda kraften för att täcka sina nätförluster, eftersom förlusterna på lokalnätetsnivå totalt uppgår till ca 6-7 TWh, och i flertalet lokala nät också är större än den småskaliga kraftproduktion som matas in på nätet. Men i ca 5-10 % av fallen är produktionen större än nätförlusterna, vilket innebär att någon form av särlösning – t.ex. tillåtelse för det lokala nätföretaget att vidareförsälja kraften – skulle behövas i dessa fall om mottagningsplikten helt lades på de lokala nätföretagen. Till detta skall också läggas att, precis som i fallet med Svenska kraftnät, inmatningsprofilen för den småskaliga elproduktionen inte alltid överensstämmer med nätägarnas förbrukningsprofil för förlusterna. Sammantaget bedömer utredningen att detta alternativ är olämpligt för den period som nu diskuteras.

Vissa av de problem utredningen pekar på i föregående stycke torde kunna hanteras med en modell där *mottagningsplikten fördelades mellan de lokala nätägarna och Svenska kraftnät*. Detta skulle t.ex. kunna innebära att de lokala nätägarna ålades att köpa den lokala småskaliga produktionen för att täcka sina förluster och att Svenska kraftnät ålades att köpa överskottet i de fall den lokala produktionen är större än den lokala nätägarens behov. Med hänsyn till att förlusterna för den aktuella perioden redan till stor del är upphandlade torde dock detta alternativ inte vara någon lämplig lösning i det här sammanhanget.

I LEKO-utredningens skrivelse av den 22 december 1998 sades att likvärdiga konkurrensvillkor så långt möjligt bör råda mellan de elleverantörer som kommer att verka på marknaden efter att schablonavräkning införts den 1 november 1999. Mot denna bakgrund menade utred-

ningen att leveranskoncessionärerna inte ensidigt borde ha förpliktelser, som t.ex. den ekonomiska bördan av att vara mottagningspliktiga, som konkurrenterna på marknaden saknar, och att därför förpliktelserna borde lyftas bort från koncessionärerna. Ett alternativt sätt att uppnå likvärdiga konkurrensvillkor bland elhandelsföretagen vore att lägga mottagningsplikten på *samtliga elhandelsföretag*.¹³ Utredningen har dock inte i detta skede av utredningsarbetet haft möjlighet att närmare analysera vilka förutsättningar som i praktiken finns för en sådan lösning, varför utredningen avråder från detta alternativ för de 14 månader som här diskuteras.

Att lägga mottagningsplikten på ett *särskilt inköpsbolag*, som kan etableras och drivas av staten och andra berörda intressenter, torde vara fullt möjligt. Bolaget skulle ha till uppgift att köpa in kraft från små producenter och sälja den vidare till ett så högt pris som möjligt. Bolaget skulle också kunna arbeta med att marknadsföra den småskaliga kraften och därmed skapa ett mervärde för producenterna. Emot denna lösning talar främst att det med dagens marknadspris på el kan bli svårt att få lönsamhet i verksamheten. Det kan också ifrågasättas om det är lämpligt att starta ett särskilt bolag endast för en övergångslösning, låt vara att det rent tekniskt torde vara möjligt att etablera ett bolag till den 1 november 1999 som sedan verkar under de 14 månader som diskuteras i detta sammanhang. Å andra sidan har denna lösning vissa fördelar i det fall man finner att mottagningsplikten bör finnas kvar även efter år 2000.

Alternativet att under tiden den 1 november 1999 till utgången av år 2000 fortsatt lägga mottagningsplikten på *de elhandelsföretag som idag är leveranskoncessionärer* skulle innebära en förlängning av dagens förhållanden. Det som främst talar emot denna lösning är risken för att leveranskoncessionärernas konkurrensvillkor påverkas på ett negativt sätt. Som sägs ovan menar LEKO-utredningen att likvärdiga konkurrensvillkor så långt möjligt bör råda när marknaden öppnas den 1 november 1999. Förutsatt att företagen kompenseras för de merkostnader de skulle få om de ålades att köpa den småskaliga produktionen torde dock mottagningsplikten i sig knappast medföra några avgörande konkurrensnackdelar.

Sammantaget kan sägas att alla alternativen har både för- och nackdelar. Vid en samlad bedömning framstår dock två alternativ som mer lämpliga än de övriga för den mottagningsplikt som utredningen föreslår för perioden den 1 november 1999 till utgången av år 2000, nämligen att antingen ett särskilt inköpsbolag etableras, eller att de företag som idag är leveranskoncessionärer fortsatt åläggs att vara inköpsskyldiga.

¹³ En möjlig variant av detta vore att istället lägga mottagningsplikten på samtliga balansansvariga.

I båda fallen krävs dock enligt utredningens mening att den som åläggs mottagningsplikten ges kompensation för den merkostnad det skulle innebära att köpa den småskaliga elproduktionen till det pris utredningen föreslår, jämfört med att köpa samma volym på den fria elmarknaden (se vidare avsnitt 6.2.4).

Beroende på vilken av de två möjliga aktörerna som väljs för mottagningsplikten under de 14 månaderna finns olika behov av lagreglering. Alternativet med ett särskilt inköpsbolag torde inte kräva några lagregleringar. Däremot kräver alternativet med en mottagningsplikt för tidigare leveranskoncessionärer en reglering i lag. En sådan reglering, som innebär att en grupp elhandelsföretag åläggs en skyldighet som andra elhandelsföretag inte har, är dock principiellt tveksam.

6.2.4 Kompensation för merkostnaden

LEKO-utredningen anser således att de små elproducenterna under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bör ges en garanterad ersättning på 21 öre/kWh. Utredningen anser också att de små elproducenterna under perioden bör ges en garanterad avsättning för den el man producerar genom att en mottagningsplikt läggs på antingen ett för ändamålet särskilt etablerat inköpsbolag, eller på de företag som idag är leveranskoncessionärer.

Den småskaliga elproduktionen uppgår till ca 2 TWh per år. Kostnaden för att köpa denna volym från de små elproducenterna torde bli högre än om den köptes på den fria elmarknaden, av två skäl:

- *Kraftanskaffningen sker till högre pris.* I första hand beror detta på att den föreslagna ersättningen, 21 öre/kWh, kan antas komma att ligga över marknadspriset för el under den aktuella perioden. I dagsläget ligger den föreslagna ersättningsnivån ca 6 öre/kWh över marknadspriset.¹⁴ Till detta skall dock även läggas att den småskaliga kraften sannolikt bör beläggas med en viss "riskpremie". Som framgår av EME Analys rapport är nämligen den småskaliga produktionen starkt väderberoende. Härmed kan inte det köpande företaget helt lita på att producenterna producerar enligt prognos.
- *Kraftanskaffningen blir mer kostsam rent administrativt.* Idag har leveranskoncessionärerna rätt att dra av ca 2 öre/kWh för administration m.m. från den ersättning man ger de små elproducenterna. Enligt EME Analys avspeglar detta avdrag dock inte den verkliga

¹⁴ Givetvis kan marknadspriset komma att bli såväl högre som lägre under de 14 månader förslaget omfattar, men för resonemangets skull utgår vi ifrån dagens förhållanden.

administrationskostnaden. EME Analys anser att avdraget egentligen borde vara något större.

Sammantaget bedömer utredningen att kostnaden för att köpa den småskaliga kraften med dagens marknadspris och med den föreslagna ersättningsnivån torde bli totalt ca 180 mkr högre per år än om motsvarande volym köptes på den fria elmarknaden.¹⁵ Detta medför i sin tur enligt utredningens mening att den aktör som åläggs mottagningsplikten måste kompenseras för merkostnaden. En sådan kompensation torde behöva anmälas till Europeiska kommissionen.

Beroende på vilket av de två möjliga alternativen för mottagningsplikten som väljs blir olika tekniker aktuella för att hantera kompensationen.

Om mottagningsplikten läggs på ett *särskilt inköpsbolag*, som staten och övriga berörda intressenter i sådana fall etablerar för ändamålet, så torde mellanskillnaden för den inköpta kraften få tas via bolagets resultaträkning. I det fall bolaget skulle visa förlust, vilket är sannolikt, får ägaren ianspråka bolagets egna kapital eller skjuta till ytterligare medel.

Om mottagningsplikten läggs på *de företag som idag är leveranskoncessionärer* finns enligt utredningens bedömning två möjliga sätt att administrera kompensationen, nämligen genom att utnyttja samma teknik som idag används för miljöbonusen till vindkraft, eller att inrätta ett särskilt ersättningsbidrag som kan administreras av Energimyndigheten.

I korthet fungerar *tekniken med miljöbonus* på följande sätt. Enligt lag (1994:1776) om skatt på energi är, med vissa undantag, el som förbrukas i Sverige skattepliktig. För förbrukning som sker i ett hushåll uppgår skatten sedan den 1 januari 1999 i normalfallet till 15,1 öre/kWh. Skattskyldig för den el som en kund förbrukar är hans leverantör. Om en leverantör köper in el från ett vindkraftverk får han dock göra ett visst avdrag i sin deklaration avseende energiskatt på el. Vindkraftägarens ersättning från leverantören inkluderar 15,1 öre/kWh i miljöbonus. Leverantören får dock dra av motsvarande belopp från den energiskatt han skall inleverera till följd av sin försäljning av el. Således minskas skattebetalningen på ett sådant sätt att leverantören hålls skadeslös vad avser kostnaden för miljöbonusen.¹⁶

¹⁵ Det bör noteras att totalkostnaden för de 14 månader förslaget omfattar härmed blir ca 210 mkr, vilket således är det totala kompensationsbehovet.

¹⁶ Miljöbonusen innebär ett stöd till vindkraftägarna på totalt ca 60 mkr per år. Detta belopp ingår inte i den merkostnad på ca 180 mkr per år som här diskuteras. I sammanhanget bör också påpekas att hanteringen av miljöbonusen behöver modifieras om mottagningsplikten läggs på ett särskilt inköpsbolag.

På motsvarande sätt skulle en kompensation till leveranskoncessionärerna för den merkostnad som här diskuteras kunna hanteras. En komplikation är dock att den summa företagen skulle få dra av är svår att exakt fastställa i förväg, eftersom marknadspriset fluktuerar, men att samtidigt riksdagen måste fatta beslut om beloppet och att detta därvid måste vara preciserat. Om riksdagen i förväg fattar beslut om en viss kompensationsnivå kan således svängningar i marknadspriset under de 14 månader som här diskuteras leda till att företagen antingen under- eller överkompenseras.

Ett sätt att hantera den komplikation som nämns i föregående stycke skulle kunna vara att istället inrätta ett *särskilt ersättningsbidrag som kan administreras av Energimyndigheten*. Med ett sådant bidrag skulle företagen med vissa intervall (exempelvis en gång per kvartal) under de 14 månaderna kunna ansöka hos myndigheten om kompensation för den merkostnad man haft för att köpa in småskalig kraft. Kompensationens storlek skulle därvid kunna beräknas utifrån det genomsnittliga marknadspriset för el under det gångna kvartalet.

6.2.5 Samlad bedömning avseende mottagningsplikt

Som framgått av tidigare avsnitt bedömer utredningen att det finns två möjliga alternativ för den mottagningsplikt som föreslås för perioden den 1 november 1999 till utgången av år 2000, nämligen att antingen ett särskilt inköpsbolag etableras, eller att de företag som idag är leveranskoncessionärer fortsatt åläggs att vara inköpsskyldiga.

Vid en samlad bedömning finner LEKO-utredningen att ett inköpsbolag är att föredra. För det talar bl.a. att denna lösning, i motsats till om mottagningsplikten läggs på dagens leveranskoncessionärer, blir helt konkurrensneutral. Vidare blir det sannolikt administrativt sett enklare att hantera den av utredningen föreslagna kompensationen för merkostnaden av att köpa den småskaliga kraften. Ett särskilt inköpsbolag torde vidare skapa utrymme för ett aktivt agerande på marknaden så att det mervärde som kan ligga i den småskaliga kraften utnyttjas, varigenom merkostnaden kan reduceras. I motsats till alternativet med dagens leveranskoncessionärer kräver inköpsbolaget heller ingen särskild lagreglering.

6.2.6 Möjliga finansieringskällor

Den merkostnad om ca 180 mkr per år, som uppstår med den av utredningen föreslagna ersättningsnivån till de små elproducenterna,

måste på något sätt finansieras. LEKO-utredningen vill samtidigt betona att en motsvarande merkostnad egentligen redan existerar, men att den, som framgått, idag finansieras genom att hushåll och andra mindre elförbrukare i vissa regioner betalar ett högre elpris än vad de skulle göra om de handlade el i konkurrens.

Som framgått menar utredningen att det skydd som föreslås för de små elproducenterna under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bör ges en konstruktion som löser de problem med lokalt högre elpriser som är förknippade med att den småskaliga elproduktionen koncentrerats till vissa delar av landet. Enligt utredningens mening bör därför finansieringen av skyddet för de små elproducenterna ske på ett sådant sätt att kostnaden belastar hela kollektivet på ett rättvist sätt, istället för att som idag särskilt drabba elkunderna i vissa geografiska områden.

Enligt utredningens bedömning finns tre tänkbara finansieringskällor som kan svara upp mot dessa utgångspunkter, nämligen att merkostnaden finansieras

- genom omprioriteringar inom nuvarande anslagsramar för energiområdet,
- genom en tillfällig höjning av den energiskatt för el som betalas på konsumtionsnivå, eller
- genom att en tillfällig avgift inrättas för ändamålet.

Enligt utredningen är det naturligt att pröva om merkostnaden för den av utredningen föreslagna ersättningsnivån till de små elproducenterna kan finansieras genom *omprioriteringar inom nuvarande anslagsramar för energiområdet*. Det förefaller åtminstone inte orimligt att driften av de små kraftverk som redan byggts borde säkras innan man beslutar om ytterligare nyinvesteringar i småskalig kraftproduktion.

Skulle det emellertid visa sig att omprioriteringar inte kan ske står valet mellan att tillfälligt höja energiskatten för el eller att inrätta en tillfällig avgift för ändamålet.

År 1998 inbringade *energiskatten för el* ca 11 miljarder kronor. För att finansiera en kostnadsökning på ca 180 mkr per år krävs således en skatthöjning med ca 1,5 %, vilket motsvarar ca 0,3 öre/kWh. Med andra ord innebär detta en höjning under perioden från 15,1 öre/kWh till 15,4 öre/kWh för normalhushållet.

En *tillfällig avgift* i syfte att finansiera skyddet för de små elproducenterna under övergångsperioden skulle kunna administreras på liknande sätt som de avgifter som elanvändarna idag via nätägarna betalar för att finansiera viss myndighetsverksamhet inom elsäkerhets-, nätövervaknings- och beredskapsområdena. Dessa avgifter belastar alla elanvändare. Om, på samma sätt, den kostnadsökning som här diskuteras

(180 mkr) fördelas över landets ca 5,3 miljoner elanvändare blir kostnaden ca 35 kr per elanvändare och år.

Med hänsyn till att det torde vara olämpligt att för det ändamål som här diskuteras temporärt höja energiskatten för el, och att skatten dessutom inte tas ut av elanvändare som förbrukar el i industriell verksamhet o.d., medan avgiften skulle belasta alla elanvändare, så anser LEKO-utredningen att inrättandet av en tillfällig avgift vore att föredra av dessa båda alternativ.

6.2.7 Sammanfattning och förslag

Enligt tilläggsdirektiven bör LEKO-utredningen bedöma om det finns behov av övergångsbestämmelser i samband med att det nuvarande regelverket ändras, för att tillförsäkra de små elproducenterna nödvändigt skydd.

Utredningen bedömer att en övergångslösning behövs. Detta mot bakgrund av att regeringen i utredningens direktiv uttalat att den småskaliga elproduktionen bör tillförsäkras rimliga ekonomiska villkor, och att riksdagen i samband med behandlingen av det ursprungliga förslaget till avreglering av elmarknaden uttalade att den småskaliga elproduktionen i fem år borde ges ett skydd motsvarande vad leveranskoncessionen erbjuder.

Under perioden den 1 november 1999 till utgången av år 2000 bör de små elproducenterna därför ges ett skydd som så långt möjligt motsvarar vad leveranskoncessionen ger idag. Enligt utredningen bör detta lösas genom att de små elproducenterna ges

- en ersättning för den producerade elen som motsvarar vad de kan antas ha erhållit om schablonavräkning inte införts, samt
- en garanterad avsättning för den producerade elen genom att någon aktör åläggs mottagningsplikt.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund att ersättningen till de små elproducenterna under perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bör vara 21 öre/kWh. Den föreslagna nivån är tänkt som ett "golvspris", dvs. mottagningsplikten bör endast gälla till priset 21 öre/kWh. Tanken är att nivån skall vara enhetlig för all småskalig kraftproduktion och gälla över hela landet.

Ersättningsnivån bör beslutas av regering och riksdag. Regeringen bör uppdraga åt Energimyndigheten att ta fram ytterligare underlag.

Med den ersättningsnivå utredningen föreslår torde kostnaden för att köpa den småskaliga kraften bli totalt ca 180 mkr högre per år än om motsvarande volym köpts på den fria elmarknaden. Den aktör som

åläggs mottagningsplikten måste därför kompenseras för denna merkostnad. En sådan kompensation torde behöva anmälas till Europeiska kommissionen.

Vad beträffar mottagningsplikten för perioden den 1 november 1999 t.o.m. år 2000 bedömer utredningen att två alternativ är möjliga, nämligen att den läggs på

- ett av staten och övriga berörda intressenter särskilt etablerat inköpsbolag, eller på
- de företag som idag är leveranskoncessionärer.

Vid en samlad bedömning finner LEKO-utredningen att ett inköpsbolag är att föredra. För det talar bl.a. att denna lösning, i motsats till om mottagningsplikten läggs på dagens leveranskoncessionärer, blir helt konkurrensneutral. Vidare blir det sannolikt administrativt sett enklare att hantera den av utredningen föreslagna kompensationen för merkostnaden av att köpa den småskaliga kraften. Ett särskilt inköpsbolag torde vidare skapa utrymme för ett aktivt agerande på marknaden så att det mervärde som kan ligga i den småskaliga kraften utnyttjas, varigenom merkostnaden kan reduceras. I motsats till alternativet med dagens leveranskoncessionärer kräver inköpsbolaget heller ingen särskild lagreglering.

Det bör poängteras att den merkostnad som här diskuteras egentligen redan existerar. Med den ersättningskonstruktion som idag gäller finansieras emellertid motsvarande kostnad genom att hushållskunder och mindre förbrukare betalar högre elpriser än vad de skulle göra om de handlade sin el i konkurrens. Genom att den småskaliga elproduktionen till stor del är koncentrerad till vissa geografiska områden, vindkraften t.ex. till Gotland och västkusten, så är också konsumenterna i dessa områden särskilt drabbade.

Mot denna bakgrund anser LEKO-utredningen att den merkostnad om ca 180 mkr som uppstår med den av utredningen föreslagna ersättningsnivån bör synliggöras i statsbudgeten och finansieras på ett sådant sätt att den belastar hela kollektivet på ett rättvist sätt.

Med dessa utgångspunkter är det naturligt enligt utredningens mening att i första hand pröva möjligheten till att finansiera kostnaden genom omprioriteringar inom nuvarande anslagsramar inom energiområdet.

Skulle det visa sig att omprioriteringar inte kan ske föreslår utredningen att en tillfällig avgift i syfte att finansiera skyddet för de små elproducenterna under övergångsperioden istället inrättas för ändamålet. Denna avgift skulle kunna administreras på liknande sätt som de avgifter som idag belastar elanvändarna via nätägarna och som finansierar viss myndighetsverksamhet inom elsäkerhets-, nätövervaknings- och beredskapsområdena. Med hänsyn till att den kostnad som här diskuteras

uppgår till ca 180 mkr per år torde en sådan tillfällig avgift innebära att varje elanvändare belastas med en kostnad på ca 35 kr per år.

7 Konsekvenser för leveranskoncessionärerna av en fri elmarknad

När schablonavräkning införs öppnas hela elmarknaden för konkurrens. Därmed förändras förutsättningarna för de företag som idag är leveranskoncessionärer på ett genomgripande sätt. Som framgått kan leveranskoncessionssystemet i nuvarande form överhuvudtaget inte längre upprätthållas.

De konsekvenser som kan förutses är huvudsakligen av den arten att de uppstår oberoende av vid vilken tidpunkt schablonavräkning införs. Mot denna bakgrund diskuteras i avsnitt 7.1 vad en fri elmarknad torde innebära för de elhandelsföretag som idag är leveranskoncessionärer.

Utredningen skall dock enligt tilläggsdirektiven även analysera de praktiska och juridiska konsekvenserna av att schablonavräkning genom riksdagens beslut kommer att införas före gällande koncessioners utgång. Mot denna bakgrund diskuteras i avsnitt 7.2 vissa negativa ekonomiska konsekvenser som kan uppstå till följd av att schablonavräkning införs per den 1 november 1999. I avsnitt 7.3 förs vissa resonemang kring huruvida den föreslagna förändringen är förenlig med regeringsformen och Europakonventionen. Kapitlets överväganden sammanfattas i avsnitt 7.4.

7.1 Konsekvenser som uppstår oberoende av när schablonavräkning införs

Att schablonavräkning införs leder till ökad konkurrens, prispress och minskade marginaler i elbranschen. Dessa konsekvenser torde uppstå oavsett vid vilken tidpunkt reformen genomförs.

På utredningens uppdrag har konsultföretaget Price Waterhouse översiktligt analyserat den framtida ekonomin för de företag som är leveranskoncessionärer. Att döma av konsultrapporten kan en utveckling med ökad konkurrens och sjunkande priser leda till negativa bruttomarginaler för de leveranskoncessionärer som avser att fortsätta med traditionell kraftanskaffning. För att undvika en negativ bruttomarginal krävs enligt Price Waterhouse att företagen istället anskaffar kraften till

rådande marknadspris, vilket förutsätter en aktiv krafthandel eller att man upphandlar portföljförvaltningstjänster.

En helt konkurrensutsatt elmarknad torde mot denna bakgrund kräva såväl andra affärsstrategier som en större försäljningsvolym än vad många leveranskoncessionärer har idag. Att döma av den studie Price Waterhouse utfört finns i huvudsak tre handlingsalternativ som kan vara framkomliga för elhandelsföretagen: att utveckla verksamheten tillsammans med ett eller flera företag, att avveckla viss elhandelsverksamhet och upphandla vissa funktioner externt, eller att helt avyttra verksamheten. Att driva verksamheten vidare utan att vidta några särskilda åtgärder bedömer Price Waterhouse däremot som uteslutet för de minsta leveranskoncessionärerna.

Vad beträffar den storlek som torde behövas för att verka på en helt öppen elmarknad gör Price Waterhouse bedömningen att det framgent kommer att krävas en årlig energiomsättning på i storleksordningen 500 till 1 000 GWh eller mer för att det skall vara lönsamt att bedriva en fullskalig elhandelsverksamhet. Att döma av den undersökning SIFO utfört åt utredningen torde det vara knappt 20 % av de ca 170 företag som bedriver elhandel med stöd av leveranskoncession som idag har en försäljningsvolym som överstiger 500 GWh per år. Bland de företag som inte når upp till denna nivå torde ett betydande antal vara ägda av kommuner.

Mot denna bakgrund bedömer LEKO-utredningen att införandet av schablonavräkning kommer att leda till en genomgripande omstrukturering av försäljningsverksamheten på elmarknaden. Detta medför sannolikt att framför allt mindre företag som inte förmår anpassa sig till den nya konkurrenssituationen tvingas upphöra med verksamheten. Dessa förändringar är en följd av övergången till en fri marknad i sig, och inte kopplade till att schablonavräkning införs just den 1 november 1999.

7.2 Konsekvenser som beror på att schablonavräkning införs den 1 november 1999

Price Waterhouse framhåller således i sin rapport till LEKO-utredningen att vissa leveranskoncessionärer kan drabbas av negativa bruttomarginaler till följd av ökad konkurrens och sjunkande priser. Utöver vad som nämnts i föregående avsnitt sägs detta även kunna bli fallet för de koncessionärer som är hänvisade till gällande kraftanskaffningsavtal. Enligt utredningens mening kan härmed den omständigheten att scha-

blonavräkningen införs den 1 november 1999, dvs. 14 månader före gällande koncessioners utgång, medföra speciella problem.

Många leveranskoncessionärer har tecknat långsiktiga avtal för anskaffning av den kraft man planerat att leverera till sina leveranskoncessionskunder. Avtalen kan innehålla fasta såväl volym- som prisvillkor. Således uppger ca två tredjedelar av de elhandelsföretag SIFO intervjuat för utredningens räkning att man har avtal om att köpa råkraft för att täcka leveranser till leveranskoncessionskunder som sträcker sig längre än till den 1 oktober 2000. Flertalet av dessa avtal uppges avse en stor (43 %) eller mycket stor (39 %) del av leveransbehovet.

I vilken mån kraftanskaffningsavtalen verkligen är ett problem för företagen är dock svårt att utläsa av SIFO:s undersökning. Visserligen uppger omkring 70 % av de tillfrågade leveranskoncessionärerna att företagets ekonomi kommer att påverkas negativt om alla kunder utan hinder kan köpa el i konkurrens. Men bedömningen tycks inte i första hand styras av hur långa kraftanskaffningsavtal företagen har. Andelen företag som uppger att man kommer att påverkas negativt är nämligen lika stor bland dem som har avtal som sträcker sig till den 1 april 2000, som bland dem som har avtal som sträcker sig längre än till den 1 oktober 2000. Att döma av den studie Price Waterhouse utfört var också flera leveranskoncessionärer i den situationen att kraftanskaffningsavtalen löpte ut eller skulle omförhandlas vid årsskiftet 1998/99.

Att ofördelaktiga kraftanskaffningsavtal kan vara ett problem illustreras av situationen i Finland vid övergången till schablonavräkning, vilket skedde den 1 september 1998. Att notera är dock att dessa problem på intet sätt ansågs förhindra införandet av schablonavräkning i Finland.¹⁷

I Finland har man av tradition tioåriga kraftanskaffningsavtal, vilket innebar att vissa elleverantörer drabbades hårt när marknaden öppnades. Regeringen tillsatte därför två särskilda utredningsmän med uppdrag att försöka förhandla fram bättre villkor. Utredningsmännen redovisade sina ställningstaganden i februari 1999.

Utredningsmännen har analyserat avtal som tecknades 1995, och anser att en part som tecknade avtal vid denna tidpunkt rimligen inte kunnat förutse de lagändringar som senare gjorts i syfte att införa schablonavräkning i Finland. Man anser därför att en elleverantör som tecknat ett långsiktigt kraftanskaffningsavtal år 1995 bör kunna få avtalet justerat. Enligt utredningsmännen bör en sådan elleverantör ges rätt att upphandla 25 % av den kraft avtalet avser på den fria marknaden istället. Att justera avtalen anses dock inte vara en fråga för finska

¹⁷ Enligt uppgift från den ansvariga norska myndigheten, Norges vassdrags- og energiverk, har man inte på samma sätt upplevt denna typ av problem i Norge.

staten. Visserligen säger de finska utredningsmännen att problemet skulle kunna lösas genom lagstiftning, men att detta skulle stöta på betydande praktiska svårigheter. Istället sägs att problemen bör avgöras i förhandlingar mellan avtalsparterna. Om förhandlingarna strandar rekommenderar utredningsmännen att man använder sig av skiljemannaförfarande.

Enligt LEKO-utredningens mening kan man inte bortse från risken att vissa leveranskoncessionärer till följd av sina kraftanskaffningsavtal kan få problem genom att leveranskoncessionssystemet i förtid upphör i samband med att schablonavräkning införs den 1 november 1999. På grundval av nu tillgänglig information går det dock inte att med säkerhet avgöra problemets omfattning.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att en särskild förhandlingsman tillsätts. Förhandlingsmannen bör klarlägga omfattningen av problemet med ofördelaktiga kraftanskaffningsavtal och vid behov uppta förhandlingar med berörda parter i syfte att förmå dessa att justera avtalsvillkoren.

7.3 Förändringens förenlighet med regeringsformen och Europakonventionen

Att leveranskoncessionssystemet upphör i förtid kan som framgått medföra negativa ekonomiska konsekvenser för vissa leveranskoncessionärer. I utredningen har därför aktualiserats frågan om de av denna orsak kan vara berättigade till skadestånd. En sådan bedömning beror i första hand på om den föreslagna förändringen av regelverket är förenlig med regeringsformen och Europakonventionen eller ej. I avsnittet analyseras detta.

En leveranskoncessionär har ett berättigat intresse av att förutsättningarna för verksamheten inte ändras under koncessionens giltighetstid, eftersom han inrättat sin ekonomiska verksamhet efter dessa förutsättningar.

Mot detta står statens intresse av att genom lagstiftning reglera olika sektorer av samhället på lämpligt sätt även om detta rubbar förutsättningarna för pågående kommersiell verksamhet, oavsett om denna bedrivs med eller utan tillstånd av staten. Ett exempel på att staten gjort detta, vad gäller tillståndspliktig verksamhet, är avregleringen av elmarknaden den 1 januari 1996 som innebar starkt förändrade förutsättningar för den verksamhet som bedrevs inom ramen för linje- och områdeskoncessioner, trots att giltighetstiden för flertalet koncessioner inte

löpt ut. Det bör noteras att dessa förändringar gjordes utan att något skadestånd utgick till koncessionshavarna.

Vid ingrepp i den enskildes verksamhet blir ibland föreskrifterna i regeringsformen och/eller konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) tillämpliga.

Den bestämmelse i regeringsformen som kan bli aktuell är 2 kap. 18 §, i vilken regleras det fallet att någon enskild tvingas avstå sin egendom genom expropriation eller annat sådant förfogande eller tvingas tåla inskränkningar vad gäller användningen av mark eller byggnad. I nu aktuellt fall är det inte fråga om att beröva någon hans egendom eller att inskränka rätten att använda mark eller byggnad. Föreskrifterna i regeringsformen blir således inte tillämpliga.

Däremot blir Europakonventionen tillämplig om förslaget genomförs. Den bestämmelse som blir tillämplig är artikel 1 i tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 till Europakonventionen. I artikelns första stycke stadgas att envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkta och att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser. I artikelns andra stycke stadgas att ovannämnda bestämmelser inte inskränker staters rätt att genomföra sådan lagstiftning som behövs för att reglera nyttjandet av viss egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse.

Artikelns handlar enligt sin ordalydelse om rätten till egendom. Av Europadomstolens praxis framgår dock att artikeln inte bara skyddar fysiska föremål utan också under vissa förutsättningar de ekonomiska intressen som är förknippade med utövandet av näringsverksamhet.

Vad gäller den nämnda artikelns tillämpning i detta fall kan följande överväganden göras.

Den föreslagna ändringen innebär att staten genom lagstiftning ändrar regleringen av verksamheten på elmarknaden på det sättet att kravet på timvis mätning avskaffas för bl.a. alla hushållskunder och att detta sker före gällande koncessioners utgång. Därav följer att artikelns andra stycke blir tillämpligt.

En första förutsättning för att kraven i artikelns andra stycke skall vara uppfyllda är att lagstiftningen sker i överensstämmelse med det allmännas intresse. Syftet med den föreslagna ändringen är att öka möjligheten för kunderna att agera på den öppna elmarknaden. Detta måste anses vara i överensstämmelse med det allmännas intresse.

För att konventionens krav skall vara uppfyllda krävs det vidare en rimlig balans mellan angelägenheten av det allmänna intresse som föranleder lagstiftningen och det men den enskilde lider till följd av den ändrade lagstiftningen. I det hänseendet har Europadomstolen uttalat att

en sådan balans inte föreligger om berörda personer drabbas av en individuell och orimligt stor börda.

Frågan blir här om de elföretag som verkar inom ramen för systemet med leveranskoncession drabbas av "en individuell och orimligt stor börda" genom att leveranskoncessionssystemet upphör i förtid.

I detta sammanhang måste man bedöma de berörda elföretagens situation i dess helhet. Således förlorar leveranskoncessionärerna inte bara sina fördelar när leveranskoncessionssystemet upphör. Med de förslag utredningen redovisat i tidigare kapitel blir de även av med de förpliktelser som är knutna till koncessionen. Samtidigt pekade utredningen i avsnitt 7.2 på att långsiktiga kraftanskaffningsavtal kan medföra problem för vissa koncessionshavare när leveranskoncessionssystemet upphör i förtid, men att det utifrån nu tillgänglig information inte går att avgöra problemets omfattning.

Mot denna bakgrund kan utredningen inte med säkerhet avgöra om de berörda företagen drabbas av en "individuell och orimligt stor börda" till följd av att leveranskoncessionssystemet upphör i förtid. Det är bl.a. mot denna bakgrund som utredningen i avsnitt 7.2 föreslagit att en särskild förhandlingsman bör tillsättas för att klarlägga omfattningen av problemet med ofördelaktiga kraftanskaffningsavtal och vid behov uppta förhandlingar med berörda parter i syfte att förmå dessa att justera avtalsvillkoren.

7.4 Sammanfattning

När schablonavräkning införs öppnas hela elmarknaden för konkurrens. Den konkurrensutsatta marknaden torde bli rikstäckande, istället för att som hittills i praktiken ha bestått av en mängd lokala marknader där leveranskoncessionären haft en dominerande ställning. När marknaden öppnas för konkurrens torde priserna falla, varigenom elhandelsföretagens marginaler minskar.

Att döma av konsultstudier som LEKO-utredningen låtit utföra kan det komma att krävas en årlig energiomsättning på i storleksordningen 500 till 1 000 GWh eller mer för att det framgent skall vara lönsamt att bedriva en fullskalig elhandelsverksamhet. Studierna visar också att sannolikt endast ca 20 % av de ca 170 företag som bedriver elhandel med stöd av leveranskoncession idag har en sådan försäljningsvolym. Bland de företag som inte når upp till denna nivå torde ett betydande antal vara ägda av kommuner.

Mot denna bakgrund kan antas att införandet av schablonavräkning kommer att leda till en genomgripande strukturomvandling av försäljningsverksamheten på elmarknaden. Detta medför sannolikt att framför

allt mindre företag som inte förmår anpassa sig till den nya konkurrens-situationen tvingas upphöra med verksamheten. Dessa förändringar är en följd av övergången till en fri marknad i sig, och inte kopplade till att schablonavräkningen införs just den 1 november 1999.

Utredningen vill emellertid också peka på att den omständigheten att schablonavräkning genom riksdagens beslut kommer att införas före nu gällande leveranskoncessioners utgång, kan skapa särskilda problem för vissa leveranskoncessionärer. Detta till följd av att man tecknat långsiktiga avtal för anskaffning av den kraft man planerat att leverera till sina leveranskoncessionskunder. På grundval av den information som nu finns tillgänglig är det dock inte möjligt att avgöra problemets omfattning. Utredningen föreslår därför att en särskild förhandlingsman tillsätts. Förhandlingsmannen bör klarlägga omfattningen av problemet med kraftanskaffningsavtalen och vid behov uppta förhandlingar med berörda parter i syfte att förmå dessa att justera avtalsvillkoren.

8 Undantaget för elleveranser inom fjärrvärme- och naturgasområden

Enligt tilläggsdirektiven skall utredningen – utöver de frågor som behandlats i de föregående kapitlen – analysera konsekvenserna av att regelverket förändras vad avser övriga nu gällande bestämmelser inom leveranskoncessionssystemet och vid behov föreslå åtgärder.

Den fråga som blir aktuell i detta sammanhang är hur man bör hantera det undantag i leveranskoncessionärernas leveransskyldighet som finns för elleveranser inom fjärrvärme- och naturgasområden.

En leveranskoncessionär är skyldig att leverera el för normala förbrukningsändamål till alla kunder som så önskar inom det geografiska område koncessionen omfattar. Denna leveransskyldighet gäller dock inte för uppvärmningsändamål i områden där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses att distribueras.

När leveranskoncessionssystemet upphör, så försvinner också denna undantagsregel. I kapitlet analyseras om det finns skäl att fortsatt ge områden där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses att bli distribuerad ett motsvarande skydd i någon annan form. I avsnitt 8.1 redogörs för motiven för och synen på skyddet. I avsnitt 8.2 redovisas överväganden och förslag.

8.1 Motiven för och synen på skyddet

Ett undantag från leveransskyldighet inom fjärrvärme- och naturgasområden, motsvarande dagens, har funnits i ellagstiftningen sedan 1977. Undantaget infördes i samband med tillkomsten av lagen (1977:439) om kommunal energiplanering. Motivet var att statsmakterna ville förhindra en irrationell utbyggnad av eldistributionsnäten, eftersom en sådan antogs komma att drabba främst fjärrvärmesystem under uppbyggnad, med lönsamhetsproblem som följd.

Inför reformeringen av elmarknaden på 90-talet ansåg Ellagstiftningsutredningen att undantaget borde tas bort. I utredningens delbetänkande Elkonkurrens med nätmonopol (SOU 1993:68) sades således att det skulle strida mot grundtanken med reformen – dvs. att köp och försäljning av el skall ske på en fri marknad i konkurrens – att ha kvar skyddet.

Statsmakterna gick dock inte på denna linje, även om man öppnade för ökad konkurrens mellan olika uppvärmningsformer.

I den proposition där reformeringen av elmarknaden först lanserades, prop. 1993/94:162, sade den dåvarande borgerliga regeringen således att undantaget i leveransplikten borde behållas under en övergångsperiod i syfte att ge aktörerna möjlighet till en successiv anpassning till det nya regelverket. Innehavare av leveranskoncession skulle därför ha rätt att vägra leverans av el för uppvärmningsändamål i områden som försörjs av fjärrvärme eller naturgas.

Samtidigt sades dock i propositionen att den kund som vägrades leverans för uppvärmningsändamål av den som har leveranskoncession, genom reformen skulle ges möjlighet att byta elleverantör. En kund i ett fjärrvärmeområde skulle på så sätt kunna få leverans av el för sin värmeförsörjning. En förutsättning sades dock vara att det fanns kapacitet i nätet för anslutning vid högre effekt. Men om sådan kapacitet saknades måste nätägaren inom skälig tid förstärka nätet för att göra anslutningen möjlig.

Genom förslaget skulle en fjärrvärmeabonnent således inte kunna hindras att gå över till elvärme. Sammantaget menade regeringen att bestämmelsen om undantag i leveransplikten för uppvärmningsändamål inte skulle ge samma starka skydd mot konkurrens som tidigare för det enskilda fjärrvärmeföretaget.

Den socialdemokratiska regeringen som tillträdde hösten 1994 menade dock att det, utöver vad leveranskoncessionen skulle ge, fanns behov av att tillfälligt ytterligare stärka skyddet mot konkurrens från el för vissa fjärrvärme- och naturgasverksamheter. I den proposition som slutligt låg till grund för reformeringen av elmarknaden, prop. 1994/95:222, sades därför att den som innehar nätkoncession under en övergångstid på tre år efter anmälan från kommunen skulle förbjudas att medge ett nätabonnemang som möjliggjorde en övergång från fjärrvärme eller uppvärmning med naturgas till elvärme.

Den treåriga övergångsperioden är nu över. Enligt Värme- och gasmarknadsutredningens delbetänkande Effektiva värme och miljölösningar (SOU 1999:5) har f.ö. möjligheterna att söka detta skydd utnyttjats i mycket begränsad omfattning.

8.2 Överväganden och förslag

LEKO-utredningen har samma principiella utgångspunkt som Ellagstiftningsutredningen. På en fri elmarknad bör kunderna själva bedöma om de vill köpa el och för vilka ändamål de önskar använda den. I

samband med att schablonavräkning införs, och elmarknaden därmed släpps fri, bör därför undantaget för fjärrvärme och naturgas avskaffas.

För detta talar också att skyddet gentemot elvärme för fjärrvärme och naturgas under senare år försvagats. Således menade statsmakterna att leveranskoncessionen under en övergångsperiod skulle ge en möjlighet till successiv anpassning till en fri elmarknad för fjärrvärme- och naturgasföretagen. Vidare gavs, som framgått, ett särskilt skydd under en övergångsperiod av tre år, som nu löpt ut.

Det avklingande skyddet kan tala för att fjärrvärmen och naturgasen nu bör konkurrera på egna meriter, inte genom särskilda undantag för eluppvärmning. Detta tycks också vara den ståndpunkt som fjärrvärmebranschen själv har. Enligt Svenska Fjärrvärmeföreningen råder inom branschen den grundläggande inställningen att fjärrvärme skall bjudas ut på en fri värmemarknad. Föreningen menar att skydden för fjärrvärme sedan länge urholkats. Om skydden nu även formellt försvinner, så finns det enligt föreningen ingen anledning att försöka skapa nya skydd. Från föreningens sida menar man samtidigt att en friare konkurrens mellan olika uppvärmningsformer skulle underlättas om fjärrvärmen gavs ett undantag från den kommunala lokaliseringsprincipen.

Även om ellagens särregler om fjärrvärme och naturgas skulle tas bort, finns det likväl kvar andra regler som skapar särskilda förutsättningar på värmemarknaden. Genom lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem kan kundernas möjlighet att byta uppvärmningssystem begränsas förutsatt att den som driver en fjärrvärmeanläggning eller ett naturgasnät får anläggningen respektive nätet allmänförklarat. Denna möjlighet till skydd har dock utnyttjats i mycket begränsad omfattning.

Sammantaget menar LEKO-utredningen att det inte finns anledning att i någon annan form upprätthålla det undantag från leveranskoncessionärens leveransplikt som idag gäller inom områden där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses att bli distribuerad.

9 Lagförslag med kommentarer

9.1 Utgångspunkter

I vissa avseenden har LEKO-utredningens arbete präglats av ovanliga omständigheter. Framför allt har förutsättningarna för utredningsarbetet förändrats vid flera tillfällen, inte minst genom att riksdagen den 4 december 1998 beslutade att schablonavräkning skall införas den 1 november 1999. Riksdagen beslutade samtidigt hur vissa frågor, som enligt direktiv från regeringen ålåg utredningen att behandla, skulle lösas, såsom kostnader för leverantörsbyte, lämplig uppsägningstid m.m.

På förslag av LEKO-utredningen gav regeringen den 28 januari 1999 i uppdrag till Svenska kraftnät att, i samråd med Energimyndigheten och i samverkan med företrädare för branschen, utarbeta ett system för schablonavräkning, som skulle kunna tillämpas från och med den 1 november 1999. Uppdraget innefattade även att ge förslag till författningsändringar som bedömdes nödvändiga.

I tilläggsdirektiv av den 11 februari 1999 gavs LEKO-utredningen i uppdrag att i stort analysera konsekvenserna av det förändrade regelverket och vid behov föreslå åtgärder och regleringar. En utgångspunkt skall vara att den nuvarande åtskillnaden mellan produktion och handel med el och överföring av el skall bestå. Överväganden beträffande frågor som har en direkt koppling till införandet av schablonavräkning skall, inbegripet eventuella förslag till reglering, redovisas senast den 1 april 1999.

Uppdragen till Svenska kraftnät respektive till LEKO-utredningen behandlar delvis likartade frågeställningar, vilket bl.a. inneburit att utredningen i några av delbetänkandets kapitel funnit skäl att särskilt kommentera vissa av de förslag verket lämnat.

Vad beträffar redovisningen av lagförslag är det däremot angeläget att kunna avskilja vad som utgör resultat av LEKO-utredningens överväganden respektive vad som föreslagits av Svenska kraftnät och Energimyndigheten. Detta bl.a. mot bakgrund av att regeringen remissbehandlat Svenska kraftnäts och Energimyndighetens rapport i särskild ordning, och att de lagförslag som lämnas i rapporten därigenom givits viss offentlighet.

Mot denna bakgrund har utredningen valt att endast lägga fram lagförslag i delar som specifikt följer av direktiven till LEKO-utredningen och de överväganden som utredningen gjort utifrån direktiven. De lag-

förslag som utredningen sålunda lägger fram gäller upphävande av reglerna om leveranskoncession, avgiftsuttag vid leverantörsbyte samt vissa kompletterande bestämmelser om konsumentskydd i 11 kapitlet ellagen. Slutligen föreslås de övergångsbestämmelser som bedöms nödvändiga i anledning av utredningens förslag. När 5 kap. upphävs bör också 11 - 14 §§ i elförordningen (1994:1250) upphävas samt 17 § i samma förordning ändras i vad avser beslut om meddelande av leveranskoncession m.m. För det fall frågan om ersättning till småskaliga elproducenter löses genom en mottagningsplikt för tidigare leveranskoncessionärer, behövs lagstiftning utöver vad som nu föreslås.

9.2 Författningskommentarer

5 kap. Reglerna om leveranskoncession upphävs

I anledning av att systemet med leveranskoncession upphör, föreslås att reglerna om leveranskoncession och om leveranskoncessionärens rättigheter och skyldigheter i femte kapitlet upphävs i sin helhet. I samband härmed föreslås att vissa grundläggande regler om byte av elleverantör införs i åttonde kapitlet, förutom de regler om elleverantörers skyldigheter att underrätta nätägare m.m. som föreslagits i Svenska kraftnäts och Energimyndighetens rapport.

Mot bakgrund av vad som i det föregående (kapitel 8) anförts i fråga om undantaget från leveransplikt vid elleverans inom fjärrvärme- och naturgasområden, bör även denna regel upphävas. Med hänvisning till vad LEKO-utredningen anført beträffande skyddet för små elproducenter (kapitel 6), föreslås ingen lagstiftning som särskilt reglerar denna fråga.

Några regler om prissättning av el eller andra särskilda regler för elleverantörens verksamhet bedöms inte påkallade utöver de specifika handlingsregler som föreslås i lagförslagen. Dessa är bl.a. centrala för att systemet skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Någon reglering av elleverantörernas skyldigheter härutöver eller beträffande prövning av villkoren för elleverans, föreslås således inte.

8 kap. Systemansvar, leverantörsbyte, balansansvar och balansavräkning

6 § femte stycket (myndigheternas lagförslag)

Innehavare av nätkoncession får, utöver vad som kan följa av 3 kapitlet 11 §, debitera avgift i anledning av byte av elleverantör endast för det femte och därpå följande leverantörsbyten som en elanvändare genomför under ett kalenderår. Avgiftens storlek beslutas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av nätmyndigheten.

En av riksdagen given förutsättning för arbetet med reformering av el-lagen är att det av konsumenten inte skall tas ut någon administrationsavgift vid leverantörsbytet. De kostnader som ändå uppstår för nätägaren i samband med ett leverantörsbyte skall enligt utredningens förslag belasta kollektivet av elanvändare inom nätägarens koncessionsområde. Det kostnadstyper som här främst avses är administrativa kostnader som beror på leverantörsbytet. Liknande kostnader uppstår för övrigt då en elanvändare flyttar till eller från nätägarens koncessionsområde. Syftet med att införa en särskild reglering av kostnader vid leverantörsbyte är att skapa likartade konkurrensförutsättningar för elleverantörer och elanvändare oberoende av var i landet elen skall levereras.

Elanvändarna bör ges rätt till ett antal avgiftsfria byten per kalenderår. För dessa byten är det nätägaren/kundkollektivet som står för kostnaden. För byten därutöver skall nätägaren äga rätt att ta ut en avgift av elanvändaren. Utredningen föreslår att elanvändaren får rätt till fyra avgiftsfria byten per kalenderår. Avgiftens storlek för byten därutöver beslutas av regeringen eller, efter bemyndigande, av nätmyndigheten.

Det kan inte uteslutas att också vissa kostnader för mätning eller beräkning av energimängder kan uppstå vid, eller ha en koppling till, leverantörsbytet. Så kan vara fallet om en elanvändare, som enligt gällande regler skall ingå i förbrukningsprofilen, önskar utnyttja ett leveransalternativ som kräver timvis elmätning. Möjligheten att debitera elanvändaren sådana kostnader regleras i 3 kapitlet, 11 § i Svenska kraftnäts och Energimyndighetens förslag. I anledning härav anges att det nu föreslagna lagrummet avser andra kostnader än sådana som regleras i 3 kap 11 § i myndigheternas förslag.

11 kap. Särskilda bestämmelser om överföring och leverans av el till konsumenter

2a § En elleverantör som levererar el till en konsument i dennes uttagspunkt är skyldig att fortsätta leveransen i konsumentens uttagspunkt fram till dess att ett leverantörsbyte har ägt rum enligt 8 kap. 6 §, eller till dess att konsumenten har gjort sig skyldig till ett väsentligt avtalsbrott och bestämmelserna i 3 och 4 §§ i detta kapitel har iakttagits.

I stället för leveranskoncessionärens leveransskyldighet har denna skyldighet för en elleverantör införts för att konsumenten skall tillförsäkras ett likartat skydd som dagens leveranskoncessionssystem innebär.

Skyldigheten innebär att en elleverantör som har ingått ett leveransavtal med en konsument för en specifik uttagspunkt, är skyldig att leverera fram till dess att konsumenten väsentligen har försummat sina avtalsenliga förpliktelser eller till dess att ett leverantörsbyte har ägt rum enligt bestämmelserna i den av myndigheterna föreslagna 8 kap. 6 §. Säger konsumenten själv upp avtalet, t.ex. på grund av flyttning, gäller inte någon leveransskyldighet.

Bestämmelsen blir konkurrensneutral eftersom den gäller lika för alla elleverantörer och prissättningen inte är föremål för nät-myndighetens tillsyn.

2b § Om en konsument saknar avtal med en elleverantör är innehavare av nätkoncession skyldig att anvisa konsumenten en elleverantör, vilken i avtal med koncessionshavaren har åtagit sig att leverera el till de konsumenter som anvisas enligt denna paragraf.

Av 3 kap. 9 § följer att nätägaren är skyldig att på skäligen villkor överföra el. Den nu föreslagna bestämmelsen tar sikte på de fall där en konsument har ett avtal med nätägaren men saknar ett avtal med en elleverantör. I dessa fall har nätägaren för att säkra konsumentens tillgång till el, en skyldighet att anvisa en elleverantör som omedelbart svarar för leverans till konsumentens uttagspunkt. Efter det att leveransen har påbörjats kan konsumenten alltid byta elleverantör enligt bestämmelserna i den av Svenska kraftnät och Energi-myndigheten föreslagna 8 kap. 6 §.

Bestämmelsen innebär en skyldighet för nätägaren att teckna avtal med en eller flera elleverantörer, som i avtalet förbinder sig att

omedelbart svara för elleverans till kundens uttagspunkt. Frågan om hur anvisningsskyldigheten efterlevs bör följas upp inom ramen för nätmyndighetens tillsynsverksamhet.

De närmare detaljer som kan behöva regleras i detta sammanhang bör hanteras i avtalsrelationen mellan nätägaren, anvisad elleverantör och i de avtal som upprättas med konsumenten.

13 kap. Övriga bestämmelser

Överklagande

5 § Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 23 - 25 §§, 3 kap. 3 §, 6 - 8 §§, 11, 12, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2 - 4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av andra beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Ändringen innebär att hänvisningen till beslut enligt 5 kap. 7, 10 och 11 §§ har tagits bort.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 november 1999, då 5 kap. ellagen (1997:857) skall upphöra att gälla.

2. I ärenden enligt 5 kap. 7, 10 och 11 §§ ellagen (1997:857) som är anhängiggjorda vid den nya lagens ikraftträdande, skall äldre bestämmelser tillämpas.

3. Punkten 3 i övergångsbestämmelsen till ellagen (1997:857) skall alljämt gälla.

Under *punkten 1* anges dagen för lagens ikraftträdande.

Under *punkten 2* regleras vilka bestämmelser som skall tillämpas vid tvister enligt 5 kap. 7, 10 och 11 §§ ellagen (1997:857). Sådana tvister som är anhängiggjorda vid den nya lagens ikraftträdande skall lösas enligt äldre bestämmelser.

Under *punkten 3* regleras övergångsvis tvister om prisreglering enligt 10 § lagen (1994:618) om handel med el, m.m. Enligt nämnda lag kunde skäligheten av priset på försåld el eller el som inköpts från en småskalig

elproduktionsanläggning prövas endast efter ansökan. Denna bestämmelse tar sikte på ärenden om prisreglering som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av ellagen (1997:857). De äldre bestämmelserna skall alltså tillämpas i sådana ärenden om prisreglering.

Särskilt yttrande av experten Christer Söderberg

Småskalig elproduktion

Allmänt

Både i förarbetet och lagtexten till den reformerade elmarknaden, vilken trädde i kraft 1996, ansågs det viktigt att små elproducenter fick ett skydd varför en femårig leveranskoncessionsperiod infördes.

Energikommisionen uttalade i sitt delbetänkande att små elproducenter ej skulle få försämrade villkor vid övergången till den reformerade elmarknaden. Dessutom uttalade Energikommisionen att de ekonomiska villkoren skulle stimulera en nybyggnad.

Den 1 juli 1997 infördes en ändring i ellagen innebärande ett takpris av 2.500 kr för entimmestätare för en abonnent som ville byta leverantör och nu har riksdagen beslutat att den 1 november 1999 helt slopa kravet på entimmestätare för abonnenter med mindre förbrukning. Båda dessa händelser har inneburit en prispress, vilket har varit till fördel för den ena gruppen, små elkunder, och en nackdel för den andra gruppen, små elproducenter, eftersom ersättningen till den senare gruppen är kopplad till tarifferna för de mindre förbrukarna.

Förutsättningarna för de små producenterna vid övergången till den reformerade elmarknaden har således ändrats och ersättningsnivån har därmed sjunkit och riskerar att ytterligare sjunka avsevärt. Att små elproducenter är i behov av fortsatt stöd visar tydligt utvecklingen på elmarknaden de senaste åren.

LEKO-utredningen har i sitt delbetänkande lagt fram förslag hur ersättningen till små elproducenter skall kunna utformas under en övergångsperiod 1999.11.01 - 2000.12.31. Mitt yttrande ansluter till kapitel 6 i delbetänkandet.

Garanterad ersättning

Betänkandet anger en hypotetisk ersättningsnivå som skulle kunna gälla för små produktionsanläggningar om inte ovan angivna ändringar införts under leveranskoncessionsperioden och denna nivå anges till 21 öre/kWh och föreslås som garanterad ersättning till små elproducenter. Jag

bedömer denna nivå som alltför låg och anser att den istället bör överensstämma med den nivå, 26 öre/kWh, som rådde 1997, innan ändringarna i leveranskoncessionen började införas. Denna nivå stämmer också överens med de uttalanden som gjordes i förarbetet till den nya ellagen.

Vilka ska omfattas av stödet?

Betänkandet anger att staten bör finansiera ett stödsystem som innebär att staten betalar mellanskillnaden mellan ett garanterat pris till små producenter och ett marknadspris under övergångsperioden fr o m 1999.11.01.

Betänkandet anger att den småskaliga produktionen utgör 2 TWh och uppskattar stödbehovet till ca 180 mkr per år. Frågan är om stödet skall omfatta all småskalig elproduktion eller enbart den som ägs av oberoende producenter, dvs sådana som inte är leveranskoncessionärer, nätägare eller särskilda produktionsbolag ägda av energibolag.

För den av riksdag och regering önskade utvecklingen av förnybar elproduktion är det önskvärt att stöd utgår till alla ägare oberoende av kategori men eftersom grundtanken med stödet är att de ekonomiskt svaga aktörerna kan en selektering av ägarkategorier bli nödvändig.

Följande förslag till stödkategorier föreslås därför.

- Samtliga små produktionsanläggningar ägda av oberoende producenter (utan ägarinslag från energibolag. En närmare precisering vad som avses med energibolag behöver göras).
- Samtliga små produktionsanläggningar ägda av företag där energibolag har högst 50 % ägarandel.
- Samtliga små produktionsanläggningar byggda (eller återuppförda) efter 1987.01.01 och som ägs av energibolag.

Statens finansiering bör därför kunna reduceras till att omfatta ett stöd motsvarande en produktionsvolym av 1 TWh/år och motsvara ett belopp av ca100 mkr/år.

Kommittédirektiv

Översyn av leveranskoncessionssystemet, m.m.

Dir. 1998:37

Beslut vid regeringssammanträde den 20 maj 1998.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att se över det gällande systemet med leveranskoncessioner för försäljning av el och analysera om systemet bör avskaffas eller i någon form permanentas.

I uppdraget ingår att överväga behovet av fortsatt skydd för elkunder med liten förbrukning och för små elproducenter samt att, om sådana skydd bedöms vara nödvändigt, föreslå lämpliga regleringar. Utredaren skall också behandla vissa frågor med anknytning till koncessions-systemet, däribland utformningen av reglerna för mottagningsplikt av el från små elproducenter, lämpligheten att använda schablonmätning för vissa kundkategorier samt vissa frågor om regleringen av balansansvaret på elmarknaden.

Bakgrund

Ellagstiftningen

Riksdagen beslöt hösten 1995 att ett nytt regelverk för elmarknaden skulle träda i kraft den 1 januari 1996 (prop. 1994/95:222, bet. 1995/96:NU1, rskr. 1995/96:2). Beslutet innebar omfattande förändringar i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen). Genom beslutet infördes vidare en ny lag, lagen (1994:618) om handel med el, m.m.

I juni 1997 beslöt riksdagen i enlighet med regeringens förslag att ett tak på högst 2 500 kronor skall gälla för de kostnader som nätföretagen får debitera en enskild konsument med låg elförbrukning för timregistrerande mätutrustning och dess installation (prop. 1996/97:85, bet. 1996/97:NU11, rskr. 1996/97:266).

Riksdagen beslöt i oktober 1997 att bestämmelserna i ellagen och lagen om handel med el, m.m. skulle föras samman till en ny ellag (prop 1996/97:136, bet 1997/98:NU3, rskr. 1997/98:27). Det materiella innehållet i den nya ellagen baseras i huvudsak på den från år 1996 gällande ellagstiftningen. Vissa ändringar och kompletteringar av lagstiftningen har dock gjorts utifrån förslag i Ellagstiftningsutredningens slutbetänkande Ny ellag (SOU 1995:108), Elbörsutredningens betänkande Regler för handel med el (SOU 1996:49) och betänkandet från Utredningen om konsumentskydd vid leverans av el, Konsumentskydd på elmarknaden (SOU 1996:104). Ellagen (1997:857) trädde i kraft den 1 januari 1998.

Utvecklingen på elmarknaderna i Europa

Elmarknaderna i de nordiska länderna har under 1990-talet genomgått betydande strukturella förändringar. I Norge, Sverige och Finland har elmarknaderna omreglerats på ett sådant sätt att elnäten har öppnats och konkurrens har införts i produktions- och försäljningsleden. Omregleringarna har genomförts i olika takt. I Danmark har ellagstiftningen ändrats från den 1 januari 1998, vilket innebär en viss öppning av elmarknaden. Det finns nu en gemensam norsk-svensk elmarknad, på vilken även större finska och danska aktörer deltar. Principerna för elsamarbetet mellan de nordiska länderna slogs fast av de nordiska energiministrarna i ett gemensamt uttalande år 1995.

Syftet med elmarknadsreformerna har varit att effektivisera produktionen och distributionen av el genom en ökad kostnadspress och en ökad handel över gränserna.

Utvecklingen mot öppnare och effektivare elmarknader i Norden har föregått den omstruktureringsprocess som nu äger rum i de flesta industriländer. I Europeiska unionen trädde ett direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el i kraft den 19 februari 1997 (direktiv 96/92/EG). I USA, Australien och Nya Zeeland pågår omregleringar av elmarknaderna och i Japan förbereds också en sådan omstrukturering.

EG:s elmarknadsdirektiv innebär bl.a. ett krav på att medlemsstaterna gradvis skall öppna sina elmarknader för konkurrens. Detta kan ske efter olika principer, mellan vilka medlemsstaterna kan välja.

Direktivet skall genomföras i medlemsstaternas nationella lagstiftningar inom två år från det att det trädde i kraft. I svensk lagstiftning bedöms detta inte komma att kräva några ändringar eller kompletteringar, förutom att regler skall införas om offentliggörande av nättariffer. En proposition med förslag till en sådan komplettering beräknas föreläggas riksdagen inom kort.

Flera EU-länder planerar att öppna elmarknaderna snabbare än vad som krävs enligt direktivet. I Nederländerna och Spanien pågår en lika genomgripande omstrukturering som tidigare i de skandinaviska länderna. Också i Tyskland förbereder regeringen en större öppning för konkurrens än vad som krävs enligt elmarknadsdirektivet. I Storbritannien pågår ett arbete med att förstärka inslagen av konkurrens på den redan tidigare relativt öppna marknaden.

I det fortsatta arbetet med att se över och anpassa lagstiftningen för den svenska elsektorn bör det vara ett övergripande mål att elmarknaden skall organiseras så att svenska elkunder kan dra nytta av fördelarna med elhandel med andra länder. Samtidigt bör svenska elkunder skyddas från prishöjande influenser från länder med bristande marknadsfunktioner, t.ex. om ömsesidigheten är svag med avseende på elmarknadernas öppenhet.

Systemet med leveranskoncession

Leveranskoncession är en särskild koncession för leverans av el till kunder inom ett område för nätkoncession utan krav på timvis mätning av elanvändningen. Det skall inom varje område finnas en leveranskoncessionär som är skyldig att leverera el för normala förbrukningsändamål till alla kunder inom området som inte önskar byta elleverantör. Kunden har rätt att få elpriset prövat. Leveransskyldigheten omfattar dock inte el för uppvärmningsändamål inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses att bli distribuerad.

Den kund som önskar köpa el från en annan leverantör än innehavaren av leveranskoncessionen för området kan göra så sex månader efter anmälan till koncessionshavaren. Om elen köps från någon annan än leveranskoncessionären krävs timvis mätning av den el som kunden förbrukar.

Vidare är leveranskoncessionären skyldig att köpa el från en elproduktionsanläggning som finns inom området och som kan leverera en effekt om högst 1 500 kW. Dessa små elproducenter har möjlighet att få skäligheten i ersättningen från koncessionshavaren prövad.

Bestämmelserna om leveranskoncession innefattar också regler om meddelande och överlåtelse av leveranskoncession och ändring av gränserna för leveransområde.

Systemet med leveranskoncession föreslogs för första gången i prop. 1993/94:162 Handel med el i konkurrens. Det föreslogs som en övergångslösning i avvaktan på att förutsättningarna på elmarknaden har utvecklats dithän att kravet på timvis mätning inte längre kan anses utgöra hinder för små kunder att byta leverantör. Leveranskoncessionen skulle därför meddelas för en tid av längst tre år.

Energikommissionen föreslog i delbetänkandet Ny elmarknad (SOU 1995:14) att systemet med leveranskoncessioner skulle förlängas till att gälla i fem år från det att lagstiftningen trädde i kraft. Den utvärdering av systemet, som skulle göras i god tid före utgången av koncessions-tiden, borde särskilt beakta de små konsumenternas och producenternas villkor.

I proposition 1994/95:222 föreslog regeringen att den vilande ellagstiftningen med vissa förändringar skulle träda i kraft den 1 januari 1996. I fråga om leveranskoncessionssystemets giltighetstid och utvärderingen av systemet följde regeringen Energikommissionens förslag. Regeringen betonade att det är ett viktigt mål för elreformen att stärka elkundernas ställning, och att regeringen avsåg att noga följa utvecklingen på elmarknaden. I propositionen sades vidare att utvecklingen för de små kunderna, och deras möjligheter att utnyttja de förändringar som reformen innebär, särskilt bör beaktas. Systemet med leveranskoncession, vars främsta syfte är att skapa trygghet för små elkunder vid övergången till den nya lagstiftningen, bör utvärderas i god tid före utgången av den femåriga koncessionsperioden. Härigenom skapas underlag för en prövning av systemet med leveranskoncession och om systemet bör avvecklas eller förändras för att tillgodose de små elkundernas och elproducenternas behov. Ett viktigt inslag i utvärderingen bör enligt propositionen vara att bedöma hur kostnaderna för mätning har utvecklats liksom övriga faktorer som kan ha betydelse för de små elanvändarnas möjligheter att dra nytta av de nya förhållandena.

Den 1 juli 1997 trädde den tidigare nämnda regeln om ett tak på högst 2 500 kronor för timregistrerande mätutrustning i kraft.

I den nya ellagen, som trädde i kraft den 1 januari 1998, har elhandelslagens bestämmelser om leveranskoncession förts över i huvudsak oförändrade och samlats i ett särskilt kapitel. En förändring har gjorts, som innebär att priset på el levererad från eller inköpt av innehavare av leveranskoncession kan prövas på nätmyndighetens eget initiativ, dvs. inte som tidigare endast på begäran av en kund som är missnöjd med leveransvillkoren.

Uppdraget

Skydd för mindre elkunder

Frågan om leveranskoncessionssystemets fortsatta berättigande har av många knutits till enbart de mindre elkundernas möjligheter att anlita en annan elleverantör än leveranskoncessionären. Kravet på timvis mätning har då setts som ett hinder för elanvändarna att få lägre elpriser, och en fortsatt schablonmätning för alla mindre elkunder har förespråkats.

Nätmyndigheten konstaterar i rapporten Utvecklingen på elmarknaden 1997 att införandet av takprisregeln den 1 juli 1997 har förändrat förutsättningarna för leverantörsbyten på ett påtagligt sätt. Under år 1996 fanns det endast enstaka exempel på grupper av hushåll eller andra små elanvändare som övergått till eller höll på att övergå till timmätning för att kunna byta elleverantör. Enligt en undersökning som myndigheten lät genomföra år 1997 hade då de flesta leveranskoncessionärer tagit emot anmälningar om leverantörsbyte. Elhandelsbolag har börjat marknadsföra sig direkt till villakunder med elvärme. Flera bensinbolag har börjat sälja eller planerar att sälja el på konsumentmarknaden. HSB, Villaägarnas Riksförbund, m.fl. har tecknat ramavtal med elhandelsföretag, som ger medlemmarna möjlighet att teckna enskilda avtal om elleveranser till fördelaktiga villkor.

Den ökande konkurrensen om mindre elkunder är således främst inriktad mot kunder med en förhållandevis stor elanvändning (villakunder med elvärme, jordbruksfastigheter, näringsverksamheter, etc.) eller grupper av mindre elanvändare (exempelvis villaägare- och bostadsrättsföreningar).

Regeringen underströk i proposition 1994/95:222 att leveranskoncessionssystemets främsta syfte är att skapa trygghet för små elkunder vid övergången till den nya lagstiftningen. Utredaren skall därför särskilt inrikta sin utvärdering på att undersöka om det finns ett fortsatt skyddsbehov för elkunder som av olika skäl inte kan beräknas vilja eller kunna hantera en upphandling av el på den konkurrensutsatta marknaden. En sådan grupp kan vara lägenhetskunder, för vilka den ekonomiska vinsten av ett lägre elpris är avsevärt lägre än för villakunder med elvärme, och för vilka det kan vara svårt att ensamma förhandla sig till ett lägre elpris. Det kan också krävas ett betydande upphandlingsarbete för de mindre elkunderna, vilket innebär kostnader i form av tidsåtgång och besvär med att skaffa fram information. Detta reducerar den fördel som möjligheten att kunna byta elleverantör skulle innebära. Den nya möjligheten att handla el i konkurrens kan inte omedelbart beräknas vara lätthanterlig för alla elkunder.

Om utredaren finner att ett fortsatt skydd för vissa kundgrupper är önskvärt skall utredaren utarbeta ett förslag till en lämplig reglering.

Skydd för små elproducenter

Småskalig elproduktion, dvs. elproduktionsanläggningar som kan leverera en effekt om högst 1 500 kW, stöds såväl direkt genom investerings- och driftsstöd som indirekt genom avgiftsbefrielse. Till biobränslebaserade kraftvärmeanläggningar, vindkraftverk och småskalig vattenkraft kan investeringsstöd utgå, och till vindkraft betalas dessutom ett driftsstöd i form av energiskattelindring (den s.k. miljöbonusen). Mindre elproduktionsanläggningar behöver inte betala annan nätavgift för inmatning av el än engångsavgiften för anslutning och den del av nättariffen som motsvarar kostnaden för mätning och rapportering. Leveranskoncessionären i området är skyldig att köpa den el som levereras från små elproducenter inom området.

Regeringen gjorde i proposition 1994/95:222 bedömningen att den reducerade nättariff för små elproducenter som föreslogs där, i kombination med bestämmelsen om köpskyldighet för innehavaren av leveranskoncession, innebar att den småskaliga elproduktionen gavs ett lika gott skydd som tidigare.

NUTEK redovisar i Utvecklingen på elmarknaden 1997 bedömningen att de ekonomiska villkoren för den småskaliga elproduktionen har försämrats. Anledningarna till detta är bl.a. att leveranskoncessionärer och nätföretag av konkurrensskäl inte är villiga att betala mer än nödvändigt för sina elinköp respektive att regionnätstariffernas utformning har ändrats på ett sätt som är ofördelaktigt för många små elproducenter.

NUTEK pekar samtidigt på att koncentrationen av småskalig elproduktion, främst vindkraft, i vissa delar av landet har skapat problem för såväl nätkoncessionären som leveranskoncessionären i dessa områden. Det kan befaras att elkunderna i områdena kommer att få betala såväl ett högre elpris som en högre nättariff än de skulle ha gjort med en mindre omfattande etablering av småskalig elproduktion. Ett annat problem, som också lyfts fram, är att den legala gränsen för stöd till småskaliga elproduktionsanläggningar (1 500 kW) kan motverka en fortsatt utveckling mot större och effektivare vindkraftverk.

Utredaren skall vid sin utvärdering av systemet med leveranskoncession särskilt granska den småskaliga elproduktionens förutsättningar. Den småskaliga elproduktionen bör tillförsäkras rimliga ekonomiska villkor. Utredaren skall i samband därmed beakta utvecklingen av och reglerna för stöd inom EU till elproduktion från förnybara energikällor.

Mindre elproducenter har nu möjlighet att utnyttja det stöd som leveranskoncessionärens mottagningsplikt innebär, men kan också när det är ekonomiskt fördelaktigt välja att sälja el till andra. En sådan valfrihet för elproducenterna kan medföra högre kostnader för elhandelsföretag med mottagningsplikt, särskilt om det finns ett stort antal småskaliga elproducenter i företagens områden. Det kan därför ifrågasättas om de små elproducenterna skall medges en total valfrihet när det gäller att utnyttja systemet med mottagningsplikt. Elkunderna kan också utnyttja regelverket för elmarknaden för att lämna leveranskoncessionären och köpa el fritt på elmarknaden. Det finns alltså en obalans när det gäller rättigheter och skyldigheter för leveranskoncessionärer och mindre elproducenter. Utredaren skall analysera frågan om en sådan obalans är ändamålsenlig att upprätthålla på längre sikt.

Utredaren skall lämna ett förslag till stödsystem för småskalig elproduktion. En utgångspunkt skall vara att stödet skall bidra till teknikutvecklingen och stärka konkurrenskraften för energiteknik baserad på förnybara energislag. Om utredaren bedömer att det finns skäl att gå ifrån ett system som är baserat på mottagningsplikt för el från mindre elproducenter skall i stället förslag lämnas om alternativa styrmedel för att främja småskalig elproduktion med låg miljöpåverkan.

Timvis mätning och schablonmätning

Kraven på mätning har setts som ett hinder för småkunder att utnyttja de möjligheter en öppen elhandel innebär. Enligt ellagen skall kostnaden för mätutrustning och dess installation debiteras den enskilda konsumenten. Regeringen uppdrog i december 1995 åt NUTEK och Affärsverket svenska kraftnät att utreda och föreslå åtgärder för att åstadkomma billiga mätsystem. Myndigheterna föreslog i rapporten Fri elmarknad för alla att avräkningen av elleveranser till hushållskunder och andra kunder med låg elförbrukning inte skall grundas på timvis mätning, utan beräknas med hjälp av s.k. typkurvor (schablonavräkning). Ett takpris föreslogs som komplement till schablonmätning för mindre elkunder. Syftet med detta var att undvika tröskeeffekter för de kunder som ligger strax ovanför gränsen för schablonmätning.

I mars 1997 föreslog regeringen en ny regel i ellagen som innebär att ett tak på högst 2 500 kronor skall gälla för de kostnader som nätföretagen får debitera en enskild konsument med låg elförbrukning för timregistrerande mätutrustning och dess installation. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (prop 1996/97:85, bet. 1996/97:NU11, rskr. 1996/97:266). Lagändringen trädde i kraft den 1 juli 1997.

I propositionen underströk regeringen att kravet på timvis mätning också tillgodoser behovet av ett effektivt utnyttjande av elsystemet.

Regeringen påpekade vidare att utvecklingen har varit snabb både när det gäller teknik för mätning och kommunikation av mätinformation. Det takpris för timregistrerande mätutrustning som regeringen föreslog, och som riksdagen beslutade om, borde kunna sänkas i takt med att den tekniska utvecklingen leder till sänkta kostnader och därmed säkerställa en fortsatt prispress på mätutrustning.

Regeringen framförde vidare, med hänvisning också till en skrivelse från Svenska kraftnät om den nationella balansavräkningen (januari 1997), att ett ställningstagande till schablonmätning bör övervägas ytterligare. Viktiga krav vid införande av ett system med schablonmätning är enligt propositionen att man kan säkerställa en effektiv elanvändning, ett effektivt utnyttjande av elsystemet och en väl fungerande handel.

Utredaren skall i detta sammanhang analysera effekterna för elmarknadens funktionssätt, bl.a. när det gäller balansansvaret och de ekonomiska konsekvenserna för de leverantörer som har leveranskoncession.

Som beskrivits ovan har regeln om ett takpris på mätutrustning påtagligt förändrat förutsättningarna för leverantörsbyten. "Inlåsningen" av elkunderna är inte längre ett lika starkt motiv för att ta bort kravet på timvis mätning och införa ett system med schablonmätning. Det kan dock av rättviseskäl, konkurrensskäl eller kostnadsskäl finnas anledning att frångå kravet på timvis mätning för kunder med låg elanvändning, dvs. lägenhetskunder och liknande. En viktig del i utredarens utvärdering är att analysera behovet och konsekvenserna av att undanta kunder med låg elanvändning från grundprincipen om timvis mätning.

Övriga frågor

Utredaren skall granska ytterligare ett antal frågor i samband med utformningen av ett system för skydd för mindre elförbrukare och små elproducenter.

I proposition 1993/94:162 Handel med el i konkurrens framförde regeringen följande i samband med förslaget om att inrätta ett system med leveranskoncession. Det finns inte anledning att befara att det inte skulle finnas tillräckligt många elleverantörer som är intresserade av att få leveranskoncession. Eftersom det inom varje leveransområde bedöms komma att finnas ett stort antal kunder som inte önskar byta leverantör är det troligt att det kommer att finnas ett ekonomiskt värde i att ha den ensamrätt till leverans till dessa kunder som leveranskoncessionen medför.

En fortsatt utveckling med sjunkande mätkostnader och allt fler elkunder som väljer att lämna leveranskoncessionären kan ändra de ekonomiska förutsättningarna för leveranskoncessionssystemet. På samma

sätt kan en växande småskalig elproduktion inom vissa områden öka leveranskoncessionärernas kostnader. I utredarens utvärdering skall det därför också ingå att analysera om leveranskoncessionssystemet, eller det nya system som eventuellt föreslås i stället, kan beräknas att även i framtiden ha en så god ekonomisk bas att det kan vara en kommersiellt intressant uppgift att handha det. Om utredaren lämnar förslag om konsumentskydd respektive stöd till småskalig elproduktion, som inte innefattas i en reglering av kommersiella verksamheter, skall även det framtida finansieringsbehovet belysas, och förslag lämnas om hur finansieringen skall utformas.

Frågan om ett fortsatt system med leveranskoncession eller något skyddssystem som ersätter detta hänger vidare samman med den nationella balansavräkningen för elleveranser. I det nuvarande systemet är leveranskoncessionären balansansvarig för sina elkunder gentemot Svenska kraftnät, och de kunder som önskar lämna koncessionären måste teckna kontrakt med ett annat balansansvarigt företag. Skulle leveranskoncessionssystemet föreslås att upphöra, eller ersättas med något annat system för konsumentskydd, skall utredaren i sitt förslag också redovisa hur balansansvaret för de nuvarande kunderna hos leveranskoncessionärerna skall organiseras.

I samband med dessa frågor som rör balansansvaret skall utredaren behandla ytterligare några frågor och lämna förslag till reglering. Svenska kraftnät har den 5 februari 1997 i en skrivelse till Närings- och handelsdepartementet pekat på bl.a. att en elkonsument som köper sin el från en annan än en leveranskoncessionär är skyldig att se till att det finns någon som är balansansvarig i hans uttagspunkt. Vad som gäller om konsumenten inte uppfyller denna skyldighet är dock inte reglerat. Konsumenten kan med nuvarande regler utan att ha gjort något fel bli utan balansansvarig. Då uppstår frågan om vem som bär det ekonomiska ansvaret för den el som tas ut av konsumenten, och även frågan om konsumenten skall kunna kopplas bort från nätet på grund av att ingen har balansansvaret. Svenska kraftnät har lämnat förslag till lösningar som bör övervägas.

Utredaren skall vidare behandla de frågor med anknytning till leveranskoncessionssystemet och behovet av skydd för elkunder och små elproducenter som i övrigt kan komma att aktualiseras i utredningsarbetet.

I utredningsarbetet skall utredaren följa utvecklingen i Norden och inom EU och beakta utvecklingen av EG-reglerna på elområdet samt hur motsvarande lagstiftning utformas i andra länder, särskilt inom närområdet.

Övrigt

Utredaren skall senast den 1 november 1999 redovisa sitt arbete och lämna förslag till ny lagstiftning.

Utredaren skall beakta vad som sägs i direktiv till kommittéer och särskilda utredare om att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50) samt i direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), redovisa jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) och redovisa effekter för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet (dir. 1996:49).

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till utredningen (N 1998:03) för översyn av leveranskoncessionssystemet, m.m.

Dir. 1998:82

Beslut vid regeringssammanträde den 1 oktober 1998.

Sammanfattning av uppdraget

Utredningen (N 1998:03) för översyn av systemet med leveranskoncessioner, m.m., ges genom tilläggsdirektiv uppdrag att med förtur analysera behovet och konsekvenserna av att undanta kunder med låg elförbrukning från grundprincipen om timvis mätning av elanvändningen.

Bakgrund

Regeringen bemyndigade den 20 maj 1998 (dir. 1998:37) chefen för Närings- och handelsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över det gällande systemet med leveranskoncessioner för försäljning av el. Utredaren skall redovisa sitt arbete senast den 1 november 1999.

Enligt utredningens direktiv är en viktig del av utredarens utvärdering att analysera behovet och konsekvenserna av att undanta kunder med låg elanvändning från grundprincipen om timvis mätning. Kravet på timvis mätning har setts som ett hinder för kunder med låg förbrukning att utnyttja de möjligheter en öppen elhandel innebär. Av rättviseskäl, konkurrensskäl och kostnadsskäl kan det finnas anledning att frångå kravet på timvis mätning för kunder med låg elanvändning, dvs. lägenhetskunder och liknande.

Inom elbranschen pågår genom Svenska Kraftverksföreningen och Sveriges Elleverantörer för närvarande en utredning av hur ett system med schablonavräkning kan införas. Enligt vad regeringen har erfarit kommer denna utredning att bli färdig under hösten 1998.

I samband med kritiken avseende kravet på timvis mätning har framförts att det nuvarande regelverket inte främjar en kostnadseffektiv och snabb installation av mätare för timvis mätning.

Utredningsuppdraget

Det är angeläget att göra det lättare för kunder med låg elförbrukning att utnyttja de möjligheter en öppen elhandel kan innebära. Utredaren skall med förtur behandla frågan om ett undantag från grundprincipen om timvis mätning för kunder med låg elförbrukning. Utredaren skall överväga om det är möjligt att lämna ett förslag om ett sådant undantag innan uppdraget i övrigt har slutförts.

Ett sådant förslag om undantag skall innehålla en lämplig avgränsning av de elkunder som omfattas av undantaget. En utgångspunkt för utredaren skall vara att undantaget skall gälla hushåll vars elförbrukning enbart utgörs av s.k. hushållsel samt andra kundkategorier med elförbrukning på motsvarande nivå. Utredaren skall även undersöka behovet av andra avgränsningar.

Utredaren skall vidare föreslå en tidpunkt för ett ikraftträdande av eventuella regeländringar på området. I detta sammanhang skall utredaren beakta eventuella behov av teknisk och administrativ anpassning hos bl.a. elföretag, nätföretag och Affärsverket svenska kraftnät till ett system som undantar de föreslagna kundkategorierna från grundprincipen om timvis mätning.

Utredaren skall vidare analysera om det finns skäl att vidta åtgärder för att snabbt åstadkomma en allmän och kostnadseffektiv installation av timmätare och föreslå eventuella kompletterande regler som kan behövas för detta.

Utredaren skall informera sig om det arbete som nu genomförs inom elbranschen i frågan.

Tidsplan, arbetsformer m.m.

Utredaren skall senast den 1 februari 1999 till regeringen redovisa sina resultat i fråga om undantag från grundprincipen om timvis mätning för kunder med låg elförbrukning samt eventuella förslag till åtgärder för en snabbare och mer kostnadseffektiv installation av mätare för timvis mätning.

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till utredningen (N 1998:03) för översyn av leveranskoncessionssystemet, m.m.

Dir. 1999:19

Beslut vid regeringssammanträde den 11 februari 1999.

Sammanfattning av uppdraget

Utredningen (N1998:03) för översyn av leveranskoncessionssystemet, m.m. (leveranskoncessionsutredningen) ges genom tilläggsdirektiv i uppdrag att med förtur behandla vissa frågor som sammanhänger med införandet av ett system för schablonavräkning av elleveranser.

Genom detta tilläggsdirektiv ändras också tidpunkten för utredarens slutliga redovisning till regeringen till den 1 september 1999.

Bakgrund

Regeringen har den 20 maj 1998 beslutat om direktiv för utvärdering av systemet med leveranskoncessioner och bemyndigat närings-ministern att tillkalla en särskild utredare (dir. 1998:37). Utredaren skall redovisa sitt arbete senast den 1 november 1999.

Regeringen har den 1 oktober 1998 genom tilläggsdirektiv (dir. 1998:82) uppdragit åt utredaren att med förtur analysera behovet och konsekvenserna av att undanta kunder med låg elförbrukning från grundprincipen om timvis mätning av elanvändningen. Enligt dessa direktiv skall utredaren överväga om det är möjligt att lämna ett förslag om ett sådant undantag innan uppdraget i övrigt har slutförts. Resultatet i denna fråga skall redovisas till regeringen senast den 1 februari 1999.

I samband med beredning av prop. 1997/98:159 Genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el, m.m., redovisade Näringsutskottet i betänkandet 1998/99:NU4 Vissa elmarknadsfrågor följande ställningstagande beträffande frågan om timvis mätning. Leveranskoncessions-utredningen ges i uppdrag att lägga fram förslag om att undantag från grundprincipen om timvis mätning skall göras för kunder med ett

säkringsabonnemang om högst 25 A. På sikt bör timmätarkravet kunna slopas även för övriga mindre förbrukare med ett säkringsabonnemang om högst 63 A. Uppsägningstiden bör inte överstiga en månad. Vid byte av elleverantör bör inte någon administrationsavgift eller liknande tas ut av konsumenten. De nya bestämmelserna bör träda i kraft så snart som möjligt och senast den 1 november 1999. Regeringen bör åter-komma till riksdagen under våren 1999 med ett förslag i frågan. Arbetet med de centrala frågeställningar gällande bl.a. effekterna på leveranskoncessionssystemet, balansansvaret och utformningen av schablonkurvor bör med hänsyn till tidplanen bedrivas parallellt med att utredningen slutför sitt arbete och regeringen lägger fram en proposition.

Riksdagen beslutade den 4 december 1998 i enlighet med Näringsutskottets förslag (rskr. 1998/99:53).

Med anledning av riksdagens ställningstagande har leveranskoncessionsutredningen i skrivelse den 22 december 1998 framfört sin syn på arbetsläget och hur det fortsatta utredningsarbetet bör bedrivas. Utredningens bedömning är att flera av de frågor som den har i uppdrag att besvara till den

1 februari 1999 är avgjorda genom riksdagens ställningstagande och att leveranskoncessionssystemet i sin nuvarande form inte kan bestå efter den 1 november 1999. Utredningen anför också att det inte är meningsfullt att utredningen avlämnar ett delbetänkande den 1 februari 1999.

Den tidplan för införande av ett system för schablonavräkning som riksdagen beslutat om kräver att det praktiska förberedelsearbetet inleds snarast. Regeringen har därför på förslag av leveranskoncessionsutredningen den 28 januari i år uppdragit åt Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät) att i samråd med Statens energimyndighet föreslå och utforma ett system för schablonavräkning av elleveranser som skall träda i kraft den 1 november 1999. De delar av uppdraget som avser krav på ändrad lagstiftning eller i övrigt kräver riksdagens ställningstagande skall redovisas senast den 1 mars 1999. Arbetet skall bedrivas i nära samarbete med företrädare för företagen inom elförsörjningen och leveranskoncessionsutredningen. Uppdraget har dock så långt det är möjligt gjorts oberoende av utredningens återstående arbetsuppgifter.

Utredningsuppdraget

Det nya regelverket på elmarknaden har inneburit konkurrens i handeln med el, vilket skapar förutsättningar för en ökad pris- och kostnadspress i elförsörjningen och en ökad valfrihet för elkunderna. Det är

angeläget att samtliga kunder ges möjlighet att utnyttja de fördelar som en öppen elhandel kan innebära.

Samtliga idag beviljade leveranskoncessioner gäller t.o.m. år 2000. Regeringen delar leveranskoncessionsutredningens bedömning att leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form inte kan behållas då schablonavräkning införs. Utredningens ursprungliga direktiv vad avser utvärdering av leveranskoncessionssystemet är därmed inte längre aktuellt. I uppdraget till Svenska kraftnät ingår att ta fram förslag till hur övergången till ett nytt regelverk bör genomföras, i huvudsak vad gäller rapportering av schablonvärden, balansansvar och balansavräkning. Svenska kraftnät skall också identifiera behovet av eventuella övergångsbestämmelser i detta sammanhang. De författningsändringar som behövs, och som Svenska kraftnät har att föreslå, kan innebära väsentliga förändringar för leveranskoncessionärerna före koncessions-tidens utgång. Leveranskoncessionsutredningen bör analysera de praktiska och juridiska konsekvenserna av detta.

Inom nuvarande system med timvis mätning har nätföretagen en nyckelroll. Införandet av schablonavräkning för vissa kunder torde innebära ökat ansvar, vidgade arbetsuppgifter och i viss mån även ökade kostnader för nätföretagen. I uppdraget till Svenska kraftnät ingår att föreslå de kompletteringar av författningar som behövs för att precisera den lokala nätägarens vidgade ansvar vid schablonavräkning. Vidare ingår att överväga behovet av förändringar av vissa nu gällande bestämmelser i syfte att tydliggöra och anpassa nätägarens roll i det nya systemet.

Nätföretagen kan förväntas få vissa administrativa kostnader i samband med leverantörsbyten. Utredningen bör överväga hur dessa kostnader skall hanteras och om förslaget påverkar gällande regelverk för nätföretagen. Vidare bör utredningen överväga om mätperiodens längd bör regleras och om elräkningen bör baseras på faktisk förbrukning samt lämna förslag på de författningar som kan behövas i ett sådant sammanhang. Härvid skall det arbete som Svenska kraftnät bedriver utgöra ett underlag för leveranskoncessionsutredningens ställningstagande.

Genom de nuvarande kravet på timvis mätning har ett antal elförbrukare erlagt avgift till nätföretaget för kostnader för utrustning för timvis mätning. Utredaren bör överväga om ägande till sådan utrustning bör hanteras på särskilt sätt och om dessa kunder skall ges rätt till ekonomisk kompensation i någon form.

En viktig del av utredningens fortsatta arbete är att analysera behovet av skydd för små elproducenter då leveranskoncessions-systemet i dess nuvarande form upphör. Vad som därvid bör behandlas framgår närmare av utredningens ursprungliga direktiv (dir. 1998:37). Vid behov skall

utredningen också lämna förslag till övergångs-bestämmelser i samband med att det nuvarande regelverket ändras, för att tillförsäkra små elproducenter det skydd som bedöms nödvändigt.

När det gäller småskalig kraftproduktion finns i ellagen (1997:857) särskilda regler för anslutning till elnäten och överföring av el. Bl.a. har innehavare av den nätkoncession för område inom vilket kraftverket ligger vissa förpliktelser gentemot kraftproducenten. Dessa regler har skapats i syfte att bl.a. främja utvecklingen av kraftproduktion från förnybara energikällor. Reglerna berörs inte direkt av de förändringar i leveranskoncessionssystemet som kan förutses. Det har dock uppmärksammats att nätkoncessioner för område, liksom område för leveranskoncessioner, vanligen inte sträcker sig längre än till strandlinjen. Det kan således ifrågasättas om exempelvis havsbaserad vindkraft omfattas av dessa gynnsamma regler. Vid utredningens överväganden om behovet av skydd till små elproducenter bör dessa förhållanden beaktas.

När leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör kan det finnas en risk att vissa kunder kan komma att sakna avtal med en elleverantör. Utredningen skall överväga behovet av skydd för dessa kunder. De synpunkter som framförts av Konsumentverket i dess särskilda yttrande till leveranskoncessionsutredningen bör övervägas i detta sammanhang.

Också vad avser övriga nu gällande bestämmelser inom leveranskoncessionssystemet bör utredningen analysera konsekvenserna av det förändrade regelverket och vid behov föreslå åtgärder. En utgångspunkt bör vara att den i ellagen föreskrivna åtskillnaden mellan produktion och handel med el och överföring av el skall kvarstå.

Tidplan, arbetsformer m.m.

Utredningen skall senast den 1 april 1999 redovisa sina överväganden rörande de frågor som har en direkt koppling till införandet av schablonavräkning, inbegripet eventuella förslag till reglering. Vid detta tillfälle skall utredningen också redovisa en samlad bedömning av vägval och konsekvenser av utredningens och myndigheternas förslag beträffande utformning av system för schablonavräkning.

Vad gäller återstående frågor, dvs. i huvudsak skyddet för mindre elproducenter samt övriga konsekvenser som sammanhänger med att leveranskoncessionssystemet i dess nuvarande form upphör, skall utredningen senast den 1 september 1999 redovisa sina överväganden och vid behov lämna förslag till kompletterande regler.

(Näringsdepartementet)

Litteratur

- Bet. 1993/94:NU22, *Handel med el i konkurrens.*
- Bet. 1995/96:NU1. *Ny ellagstiftning.*
- Bet. 1995/96:NU20. *Vissa kompletteringar i elreformen.*
- Bet. 1996/97:NU11. *Frågor om mätning m.m. på elmarknaden.*
- Bet. 1997/98:NU3. *Ny ellag.*
- Bet. 1998/99:NU3. *Utgiftsområde 21 Energi.*
- Bet. 1998/99:NU4. *Vissa elmarknadsfrågor.*
- ELFORSK (1994:9): *Krav på mätning och avräkning. Huvudrapport.*
- ELFORSK (1996:25B): *Åtgärder för att åstadkomma billigare fjärravläsning av elmätare.*
- EME Analys (1999): *Ekonomiska förutsättningar för den småskaliga elproduktionen. En rapport för LEKO-utredningen.*
- Energimyndigheten (1998:6): *Utveckling av nät- och elhandelspriser 1996-1998.*
- Energimyndigheten (1998): *Energimyndighetens arbete med omställning av energisystemet - första halvåret 1998.*
- Energimyndigheten (1998): *Ang tillsyn av verksamhet som bedrivs med stöd av leveranskoncession 1998. PM till LEKO-utredningen.*
- Energimyndigheten (1998): *Utvecklingen på elmarknaden 1998.*
- Fritz, Peter och Springfeldt, Per Erik (1995): *Att köpa el. Handbok för att dra nytta av den öppna elmarknaden.*
- Ilex Associates with Ramboll (1997): *Connection and use-of-system policies for renewable generators in European Union member states. A report to the European Commission Directorate-General for Energy.*
- Industriförbundet och SAF (1997): *Slumrande resurser i kommunala bolag.*
- International Energy Agency (1998): *IEA Wind Energy Annual Report 1997.*
- Kaijser, Arne (1994): *I fädrens spår. Den svenska infrastrukturens historiska utveckling och framtida utmaningar.*
- Konkurrensverket (1996:3): *Fungerar elmarknaden?*
- Konkurrensverket (1997): *Konkurrensverkets erfarenheter av den omreglerade elmarknaden. PM. Bilaga till Nätmyndighetens rapport Utvecklingen på elmarknaden 1997.*
- LEKO-utredningen (1998): *Övergripande bedömningar beträffande schablonavräkning och det fortsatta utredningsarbetet avseende leveranskoncessionssystemet. Skrivelse till regeringen 1998-12-22.*
- Nordiska elbörsgruppen (1998): *En öppen nordisk elmarknad.*

- Nordiska ministerrådet (TemaNord 1997:612): *Elavregleringens konsumenteffekter.*
- Nordiska ministerrådet (TemaNord 1998:565): *Deregulert kraftmarked - en förbrukerundersökelse.*
- NUTEK (1991:6): *Elmarknad i förändring. Från monopol till konkurrens.*
- NUTEK (1992:11): *Elmarknaderna i Europa 1992.*
- NUTEK (1993:57): *Mätning, avräkning, rapportering och övervakning på en reformerad elmarknad.*
- NUTEK (1994:68): *Nätkostnader i överföring och distribution av el.*
- NUTEK (1995): *Svensk elmarknad 1995.*
- NUTEK (1996): *Svensk elmarknad 1996.*
- NUTEK (1997:81): *Elmarknaderna runt Östersjön 1997.*
- Näringsdepartementet (1994): *Utredningar om elmarknadsreformen. (Ds 1994:2).*
- Närings- och handelsdepartementet (1996): *Den nya svenska elmarknaden. Elreformen i sammandrag.*
- Närings- och handelsdepartementet (1998): *Genomförandet av elmarknadsdirektivet, m.m.*
- Nätmyndigheten och Svenska Kraftnät (1996): *Fri elmarknad för alla.*
- Nätmyndigheten (1996): *Tre månader av reformerad elmarknad. Priser och prisutveckling - april 1996.*
- Nätmyndigheten (1996): *Utvecklingen på elmarknaden - oktober 1996.*
- Nätmyndigheten (1997): *Utvecklingen på elmarknaden 1997.*
- Nätmyndigheten (1997): *Rationella nätkoncessioner för område - kriterier för 'lämplig enhet'.*
- Nätmyndigheten (1997): *Korssubventionering på elmarknaden.*
- Nätmyndigheten (1997): *Att byta elleverantör - en kortfattad handbok för dig som funderar på att dra nytta av den nya elmarknaden.*
- Peterson, Tore (1992): *Elkraften i samhället. Ellagen 1902-1992.*
- Price Waterhouse (1998): *Översiktlig analys av den framtida ekonomin för leveranskoncessionärerna. Rapport till LEKO-utredningen.*
- Prop. 1990/91:87, *Näringspolitik för tillväxt.*
- Prop. 1991/92:133, *En elmarknad med konkurrens.*
- Prop. 1993/94:162, *Handel med el i konkurrens.*
- Prop. 1994/95:222, *Ny ellagstiftning.*
- Prop. 1995/96:151, *Vissa kompletteringar till elreformen.*
- Prop. 1996/97:85, *Frågor om mätning m.m. på elmarknaden.*
- Prop. 1996/97:136, *Ny ellag.*
- Prop. 1997/98:159, *Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el, m.m.*
- Prop. 1998/99:1, *Budgetproposition, utgiftsområde 21 energi.*
- SFS 1981:1354, *Lag om allmänna värmesystem.*

- SFS 1994:1250, *Elförordning*.
- SFS 1994:1776, *Lag om skatt på energi*.
- SFS 1994:1806, *Förordning om systemansvaret för elektrisk ström*.
- SFS 1995:1145, *Förordning om redovisning av nätverksamhet*.
- SFS 1995:1179, *Förordning om mätning och rapportering av överförd el*.
- SFS 1997:857, *Ellag*.
- SFS 1998:22, *Förordning om statligt bidrag till vissa investeringar inom energiområdet*.
- SIFO Research and Consulting AB (1998): *Elmarknadens avreglering*.
- SIFO Research and Consulting AB (1998): *Leveranskoncession. En undersökning på uppdrag av LEKO-utredningen*.
- SOU 1993:68. *Elkonkurrens med nätmonopol. Delbetänkande av Ellagstiftningsutredningen*.
- SOU 1993:105. *Monopolkontroll på en avreglerad elmarknad. Betänkande från Elmyndighetsutredningen*.
- SOU 1995:14. *Ny elmarknad. Delbetänkande från Energikommissionen*.
- SOU 1995:108. *Ny ellag. Slutbetänkande av Ellagstiftningsutredningen*.
- SOU 1995:139. *Omställning av energisystemet. Slutbetänkande av Energikommissionen*.
- SOU 1996:49. *Regler för handel med el. Betänkande av Utredningen om regler för handel med el, m.m.*
- SOU 1996:104. *Konsumentskydd på elmarknaden. Betänkande av Utredningen om konsumentskydd vid leverans av el*.
- SOU 1998:152. *Vindkraften - en ren energikälla tar plats. Lägesrapport december 1998 från Vindkraftsutredningen*.
- SOU 1999:5. *Effektiva värme och miljölösningar. Delbetänkande av värme- och gasmarknadsutredningen*.
- Statskontoret (1998:29): *Läget i 10 samhällsfunktioner. Skiftet till år 2000 - lägesrapport 6*.
- Svenska Elverksföreningen (1991): *Belastningsberäkning med typkurvor*.
- Svenska Kraftnät (1996): *Nya svenska elmarknaden - och Svenska Kraftnäts roll*.
- Svenska Kraftnät (1997): *Skrivelse till regeringen om balansavräkning 1996 m.m. (dnr N97/242)*
- Svenska Kraftnät (1997): *Skrivelse till regeringen om vissa förändringar avseende ellagstiftningens regler för mätning, rapportering m.m. (dnr N97/474)*.

- Svenska Kraftnät (1997): *Skrivelse till regeringen om vissa förändringar av ellagen rörande bestämmelserna om nättariffer och Svenska Kraftnäts ställning (dnr N97/3354).*
- Svenska Kraftnät (1997): *Balansavräkning för nätföretag "Varför och hur?". Handbok från Svenska Kraftnät.*
- Svenska Kraftnät (1998): *Svenska Kraftnäts balantjänst. Handbok från Svenska Kraftnät.*
- Svenska Kraftnät (1998): *Rapport - Elhandelshandboken.*
- Svenska Kraftnät (1998): *Aspekter kring balansavräkning på en schablonavräknad elmarknad. PM till LEKO-utredningen.*
- Svenska Kraftnät och Energimyndigheten (1999): *Förslag till modell för schablonavräkning.*
- Svenska Kraftverksföreningen (1998): *Kraftåret 1997.*
- Svenska Kraftverksföreningen (1998): *Klimatcertifikat. PM 1998-10-28.*
- Svenska Naturskyddsföreningen (1998): *Aktuella kraftverksprojekt i mindre vattendrag - en kartläggning.*
- Sveriges Elleverantörer (1998): *Strukturförändringar på den svenska elmarknaden.*
- Sveriges Elleverantörer och Svenska Kraftverksföreningen (1998): *Rapport från Sveriges Elleverantörers och Svenska Kraftverksföreningens gemensamma utredning om schablonavräkning.*
- Sveriges Tekniska Attachéer (1998): *Fri elmarknad för hushållskunder i Sverige.*
- Sveriges Fastighetsägarförbund m.fl. (1998): *Fastigheten Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige - en avgiftsstudie för år 1998.*
- Westholm, Erik (1995): *Elhandel i konkurrens. Kommunernas vägval inför elmarknadsreformen. (DFR-rapport 1995:4).*
- ÅF-Energikonsult (1998): *Analys av den timvisa elmätningens fördelar m.m. Rapport till LEKO-utredningen.*